

12

СТЕНОГРАФСКЕ БЕЛЕШКЕ

НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ГОДИНА 2

БЕОГРАД 1933 ГОДИНЕ

КЊИГА 4

XXXVIII РЕДОВНИ САСТАНАК

НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ОДРЖАН 13 МАРТА 1933 ГОДИНЕ У БЕОГРАДУ

ПРЕТСЕДАВАЛИ

ПРЕТСЕДНИК

Д-р КОСТА КУМАНУДИ

ПОТПРЕТСЕДНИЦИ

Д-р АВДО ХАСАНБЕГОВИЋ и Д-р КОСТА ПОПОВИЋ

СЕКРЕТАР

МИЛАН МРАВЉЕ

Присутни су г. г. Министри: Претседник Министарског савета др. Милан Сршкић, Министар социјалне политике и народног здравља Игњан Пуцел, Министар трговине и индустрије др. Илија Шуменковић, Министар правде Божидар Ж. Максимовић, Министар саобраћаја Лазар Радивојевић, Министар пољопривреде Јурај Деметровић, Министар шума и рудника Павао Матица, Министар финансија др. Милорад Ђорђевић, Министар унутрашњих послова Живојин Лазић, Министар просвете др. Раденко Станковић и Министар физичког васпитања народа др. Лавослав Ханжек,

Почетак у 16:10 часова.

САДРЖАЈ:

- Пре дневнога реда: 1 — Читање записника.
2 — Извештај Сената Краљевине Југославије о примању Закона о изменама и допунама Закона о удружењима, зборница и договорима.
3 — Извештај о конституисању одбора за проучавање законског предлога о Споразуму и Аранжману о организацији Ђердапског сервиса.
4 — Извештај одбора за проучавање законског предлога о Споразуму и Аранжману о организацији Ђердапског сервиса.
5 — Интерпелација г. др. Милана Метикоша на Претседника Министарског савета.
— 6 Извештаји Г. Г. Министара.
Дневни ред: Претрес извештаја Финансијског одбора о предлогу буџета државних расхода и прихода са предлогом финансијског закона за буџетску 1933/34 годину.
Говорници: Известилац већине Ото Гавриловић, известилац мањине др. Фрања Грубер, известилац мањине др. Славко

Шећеров, Министар финансија др. Милорад Ђорђевић, др. Велизар Јанковић, Алојзиј Павлич, Милан Туковић, др. Богумил Вошњак, Владо Спахић и др. Милован Грба.

Претседник др. Коста Кумануди: Отварам XXXVIII редовни састанак Народне скупштине. Изволите чути записник претходне седнице.

Секретар Милан Мравље: чита записник претходне седнице.

Претседник др. Коста Кумануди: Има ли каква приметба на прочитани записник? (Нема), Примедаба нема, записник је примљен. Изволите чути извештај Сената.

Секретар Милан Мравље (чита): Сенат Краљевине Југославије извештава Народну скупштину, да је на свом XXVI редовном састанку, одржаном

23 фебруара 1933 године усвојио у целини и без икаквих измена упућени му предлог закона о изменама и допунама закона о удружењима, зборовима и договорима.

Претседник др. Коста Кумануди: Прима се на знање. Изволите чути конституисање одбора.

Секретар Милан Мравље (чита): Одбор за проучавање законског предлога о Споразуму и Аранжману о организацији Ђердапског сервиса, извештава да се конституисао 11 марта тек. године и изабрао за претседника г. Косту Алексића, за потпретседника г. Филипа Џемовића и за секретара г. Вељка Вељковића.

Претседник др. Коста Кумануди: Прима се на знање. Изволите чути одборске извештаје.

Секретар Милан Мравље (чита): Одбор за проучавање законског предлога о Споразуму и Аранжману о организацији Ђердапског сервиса — подноси Скупштини на решење свој извештај.

Претседник др. Коста Кумануди: Овај ће се извештај штампати, раздати г.г. народним посланицима и ставити на дневни ред кад то Народна скупштина одлучи. Изволите чути интерпелације.

Секретар Милан Мравље (чита): Г. Др. Милан Метикош, народни посланик, упућује интерпелацију на Г. Претседника Министарског савета о забрани растурања књиге „Морал Милана Ђ. Радовсављевића“ од Богомира Божића. (Види прилог на крају билтена).

Претседник др. Коста Кумануди: Ова ће се интерпелација доставити Г. Претседнику Министарског савета. Изволите чути извештаје Г. Г. Министара.

Секретар Милан Мравље (чита): Г. Министар шума и рудника извештава, да ће на интерпелацију народних посланика г.г. Ристе Ђокића и другова о наставку рада фирми са дугорочним шумским [уговорима, одговорити кад се стави на дневни ред;

Г. Министар унутрашњих послова извештава, да ће на интерпелацију народног посланика г. Алојзија Павлича о маскенбалу у Ауто-клубу у Београду, одговорити кад прикупи потребне податке;

Г. Министар унутрашњих послова извештава, да ће на интерпелацију народног посланика г. Николе Петрака о некоректностима Градске управе у Карловцу, одговорити кад прикупи потребне податке.

Претседник др. Коста Кумануди: Прима се на знање. Прелазимо на дневни ред: Претрес извештаја Финансијског одбора о предлогу буџета државних расхода и прихода са предлогом финансијског закона за буџетску 1933/34 годину. Има реч извештајца већине г. Ото Гавриловић,

Извештајца већине Ото Гавриловић: Прочитаним извештајем Финансијског одбора отвара се дискусија о буџету расхода и прихода за идућу 1933/34 годину, која по правилу и пракси, садржи не само дискусију о економским и финансијским проблемима, већ и о политичким питањима. Ова дискусија пружа могућност за критику Владиног рада и њене политике. У таквој дискусији, а баш у данашње време економских и финансијских недаћа, мора се, ако се жели бити објективан у тој критици, одвојити оно, што је у нашој руци и моћи, а за што носимо пуну одговорност, од онога што зависи од међународне економске акције и међународних финансијских аранжмана.

Питање буџета, његове висине и његове намене, није питање само Владе, у уском смислу речи већ сигурно, да је то и питање режима, за који и ми носимо један део одговорности. Због тога је потребно, да се у ову материју уђе са пуно искренности и објективности и пред целим народом пружи права слика, ни улепшана ни осенчена, но онаква, каква је.

Одмах нам се постављају два питања, која траже своје одговоре и то: прво питање, зашто је буџет 10,430.000.000? Друго питање, зар буџет није могао бити мањи? Постављајући ова два питања, она за мене имају двојаки циљ, прво, да претресемо расходе по својој намени и друго, да их изближе упознамо по њиховој садржини и висини. Тада моћи ће се разумети и рад Финансијског одбора по овоме буџету и добити јаснија и прецизнија слика расхода.

Зашто је буџет расхода 10,430.000.000 динар?
На ово питање мора се дати прецизан одговор, цифарски постављен.

У главном, расходи које ова цифра претставља, произлазе из факта стварања наше државе, њеног склопа и њених циљева.

Пре свега она садржи у округлим цифрама:

1) Ануитетску службу (интерес и отплате)	Дин. 1,200.000.000
2) Безбедност земље и њен поредак	” 2,400.000.000
3) Просвета	” 750.000.000
4) Правосуђе	” 200.000.000
5) Пензије	” 900.000.000

Свега Динара 5,450.000.000

Сем ових расхода, који претстављају с једне стране, еминентне обавезе државне, а другим делом, основне функције државе, остали расходи су одређени на грађевинарску делатност, трговинско-индустријску политику, пољопривреду, финансијску администрацију, расходе Министарства спољних послова, као и Министарства унутрашњих дела и т. д. и износе

Дин. 1,500.000.000

Свега: Дин. 6,950.000.000

Остатак од Дин. 3,400.000.000

јесу расходи на привредна државна предузећа, жељезнице, поште, телефоне, шумска предузећа.

Државна Хипотекарна банка и т. д. које не покривају своје издатке из редовних државних пореза, било посредних или непосредних, већ своје расходе покривају својим приходима.

Овако посматране цифре речито говоре о апсолутности њихове намере и у том погледу не би се имало много што шта да примети. Па ипак да ујемо у анализу ових цифара.

Ако узмемо у оцену највећу цифру од 2,000.000.000. — која је предвиђена ради безбедности наших граница, она је као цифра врло импозантна а преставља оружану снагу наше земље. По својој циљу нема сумње, да је потребна и неодложна. У данашњим приликама међународне спољне ситуације, верујем, да ни једно народно претставништво, ма које било и ма како састављено и ма по ком систему бирано, не би смело да крене на пут смањивања ових буџетских кредита одређених за поменути сврху. Безбедност државе још није осигурана мирољубивим изјавама и међународним пактовима и због тога мислим, када би се ови кредити смањивали, да би то било најблаже речено, једна несмотреност. Војни кредити у најмању руку зависе само од нас. На против ови кредити унети су у буџет не зато што то ми хоћемо, већ зато што прилике око нас то диктују. Кредити овако скромни, не значе никакву офанзивну акцију, већ одбрану, они служе основним линијама наше спољне политике, о чувању тековина створених ратом и мирољубивим односима са другим земљама, са једним принципом: да туђе не дирамо, а своје не дамо.

При строгој оцени расхода буџета Министарства војног, закључак би био: да се он битно с обзиром на данашње прилике не може изменити и да нема Финансијског одбора, па ни Народне скупштине; која би се олако решила да пође тим путем свесна одговорности пред земљом и народом.

Друга цифра по величини у износу од динара 1,200.000.000 намењена је ануитетској служби, т. ј. отплатама и каматама по државним зајмовима. Наш консолидовани дуг износи данас у иностранству:

зл. франака	983,000.000.—
долара	128,000.000.—
енгл. ф.	35,000.000.—
ф. фр.	2,444.000.000.—
Динара	29,000.000.—

а унутрашњи дуг износи око Дин. 6,000.000.000.— динара.

Прошле године било је предвиђено у буџету расхода за ануитетску службу 1,500.000.000 динара док је ове године овај износ сведен на 1,200.000.000 динара. Смањивање долази отуда, што нису предвиђени ануитети за ратне дугове. Предвиђен износ од 1,200.000.000 еминентна је државна обавеза, која проистиче из уговора о закљученим зајмовима. Овај се износ не може једнострано ни смањити ни уклонити док се нема споразума са повериоцима, јер на дате уговоре држава је дала свој свечани потпис и чинила све напоре који до ње стоје да ове обавезе редовно испуњава.

Међутим данашње околности и прилике доводе у немогућност исплату поред све добре воље и где најтежи напори не могу помоћи.

Тај случај наступио је код нас, као што је пре тога наступио, у току прошле године и код много других држава. Наступиле су немогућности плаћања на страни, услед девизних тешкоћа. И међународним финансијама термин „Трансфермораторијум“ стекао је права грађанства. Државе су дошле у ту ситуацију, што је њихова извозна трговина опала и тим фактом остали су без заграничног средства плаћања — девиза. Терет плаћања дугова осећа се све јаче, услед смањивања извоза. Привредна криза, пад цена, тешкоће око пласмана наших артикала, невероватно су смањиле општи национални доходак и створиле врло велике тешкоће за плаћања у иностранству. Али не само то, нестанак девиза утицао је и на домаћу пијацу цена, не само код увозних артикала већ и код цена производње домаће индустрије. С једне стране индустрија није добијала довољно девиза као уосталом и други увозници, те су се цене робе због немогућности увоза подизале а с друге стране услед пада динара и заведенога „прима“ цене су почеле скакати да би достигле паритет цена, иностране робе на нашој пијаци.

Питање плаћања јавних обавеза, улази у фазу на коју се није могло веровати, да ће доћи. Па ипак, обустава и плаћања готово свих Јужно Америчких држава, затим држава Југоисточне и Централне Европе, јасан су доказ о тешкоћама у којима се налазимо. Сем тога и питање ратних дугова не скида се са дневнога реда тако лако, а 15 децембар пр. године био је дан, кад је то питање ушло у акутну фазу. Једни дужници су платили своје дугове, други су одбили плаћање. Ми у томе нисмо учествовали, јер тога дана није био рок нашој обавези. Чине се напори, да се међународни и финансијски односи одрже, јер се тешкоће осећају, али ма шта се предузело, неће моћи ове тешкоће из основа променити и ублажити, ако се не приђе узроку ових недаћа, а то је: данашња светска економска политика. Због тога и видимо, да су одла-

гања плаћања и мораториуми постали изванредни инструменти данашњег времена.

Наша ситуација у погледу дугова на страни могла би се оцртати овако:

1 Плаћање зајмова Француској државној банкајни, обустављено је према Јулском споразуму од прошле године.

2 Ратне дугове не плаћамо, јер не примамо репарације.

3 Преговарамо о начину плаћања предратних и послератних зајмова. Надамо се, да се ови преговори приводе крају и да ће они бити регулисани нарочитим аранжманом, назовимо га „Париски аранжман“. Мислим, да је он од највеће важности, како по буџетску тако и валутну политику, а по начину, како су наши повериоци у том питању поступали, можемо бити задовољни, јер је ипак вођено рачуна о напорима које смо чинили, плаћајући наше ануитете, можда већ у часу, када то није било могуће. Код такве ситуације, Финансијски одбор није могао ни смео суму ануитета да снизи, јер она без тог аранжмана перфектног и дефинитивног мора наћи место у буџетским расходима.

Проблем пензија постоји већ годинама и његово стално повећавање проблем је за државне финансије. За идућу годину, предвиђеном сумом има да се плати око 58.000 пензионера, док је тај број још само пре две три године износио испод педесет хиљада. Откуда толика сума и толики број пензионера? Она садржи у себи елементе који су последица рата, уједињенја, и олаког давања пензија по врло сумњивим основима. Рат нам је донео признање година службе, уједињење, велика пензионисања, и најзад пензионере, који су на то имали пуно права и по годинама старости и по годинама службе. Проблем је врло сложен, јер проистиче из разнога Законодавства, а још више законодавних одлука и баш пензионо питање претставља благодворно поље рада за државне финансије, где би се имала извршити ревизија свих пензија и поставити основна питања: Ко има право на пензију? По коме основу? Колико?

Наравно, да овакав рад је веома обилан и није у компетенцији Финан. одбора, али је хитност и прешност решења овог питања ствар дана, како не би и даље повишавали број пензионера и суме, које се на њих троше. У овој врсти расхода мислим, да би се могло коренилом ревизијом и реформом учинити уштеде и олакшати државни буџет.

Укупна цифра ова два Министарства чини око једне милијарде динара. То су у главном и пре-

тежно лични расходи, а мањим својим делом материјални. Код расхода Министарства просвете, ако се може говорити о великом броју гимназија, о приличном броју факултета, не може се то рећи за основну наставу. У томе погледу било би потребно, чак и кредите повисити или оно, што би се код гимназија и универзитета уштедило, да се додели основној настави. Међутим проблем је много компликованији но што је ова проста формула. Укидање гимназија и факултета није тако просто и лако, о чему нам најбоље служи по томе питању пример из прошле године. Овим сам желео подвући, да одређени кредити за Министарство просвете и правде недовољно али скромно, могу подмирити потребе.

Мислим да се добија утисак, да је Финансијском одбору било врло тешко да овако предложене кредите смањи. Али не спорим, да је и поред свега тога било могућности да се расходи евентуално за изванредан проценат смање и због тога има оправдање питања.

Ранија је пракса била да се расходи смањују укидањем кредита било на личне било на материјалне расходе. Овога пута одустало се од ове праксе, јер се права и ефикасна штедња на тај начин не би могла постићи. Буџет би био смањен, финансијски ефекат не био знатан, али што је најглавније, буџет расхода не би у главном изменио своју физиономију. Овим путем не може се ићи, а ипак главни постулат наше буџетске политике мора бити штедња.

Буџетска сума од преко 10,430,000.000 намењена је на личне расходе у суми од 4,850,000.000 и на материјалне расходе на суму од 5,580,000.000 — Са цифром намењеној личним расходима имају се платити 239.000 чиновника, приправника, званичника, служитеља, у државној служби и 58148 пензионера. Број службеника код бановина и код државе увећава се, а сума личних расхода расте. Дошао је моменат да се овим проблемом Народно претставништво ефикасније позабави, но до сада, и да нађе пут и начин, како ће се овај број и пораст зауставити. Финансијском одбору и по времену које му стоји на расположењу и по начину рада који је уобичајен, није било могуће, да ма шта на томе пољу радикалније уради.

Због тога је потреба да се приступи великом послу ако хоћете директно због финансиских тешкоћа, да се приступи реорганизацији и прегледу администрације, са тенденцијом да буде простија и јефтинија. Питање реорганизације службе, надлежности и системизације места, основне су ствари ко-

је ваља решити. Расходи у државном буџету, ухватили су тако дубоког корена, да се могу уклонити једино прегледом администрације и изменом законодавства. Преглед начина рада, утрошак материјала, број особља, све је то потребно претрести, предложити измену законодавства, не као знак неповерења Влади, но на против, као сарадња са Владом, за добро схваћене интересе земље, За такав рад потребно је створити парламентарни одбор, коме би се ставиле у дужност ове функције, а којему би се и његова права утврдила. И никад zgodније не би дошао такав одбор, него данас, када се има донети Закон о бановинама.

Служба у бановинама треба да координира са државном службом с једне стране и бановинама између себе с друге стране.

Штедња у расходима, мора да буде руководно начело наше политике, те се мора дати могућности и Народном претставништву да томе питању допринесе и својим мишљењем. То би била дужност Нар. претставништва у погледу штедње у току идуће године.

Министра финансија у идућој години не чека лак посао. О томе не треба нарочито говорити. Али ваља нагласити у принципу следеће: Кредите које Народно претставништво одобрава и који сви скупа сачињавају буџет расхода, насу уједно и императив да се морају трошити у целини. То су само овлашћења за вршење издатака а тим самим још неизвршени расходи. У кочењу извршења расхода, Министар финансија мора одобравати отварање кредита и вршење исплата према касеној готовини и њеној могућности. Министар мора према приходима и њиховом притицању ценити, који се расходи могу вршити с обзиром на њихову прешност и важност. Због тога, колико је год важно одобравање буџетских расхода, толико је исто важна и функција Министра финансија у оцени отварања кредита. Одобрени кредити само су овлашћење али не и сам расход. После свега овог, да завршим и да одговорим на питање: да ли је буџет расхода могао бити мањи?

Само реформом администрације изменом законодавства, рационалном употребом средстава а уз сарадњу са Народним претставништвом, могу се у току ове године створити услови да нам буџет буде мањи.

Наш систем државних прихода са осамдесет од сто почива на посредним порезима - царине, таксе, трошарине, монополи - а тек са 20% на непосредним порезима. Овакав систем прихода и њихова пропорција јесу резултат финансиске политике и прилика после Уједињења, изазване инфлационим периодом. У своје време овај систем је омогућио прикупљање прихода и то је била његова позитивна

страна. Данас она преставља слабу страну јавних финансија. Слабу страну (по томе, што су ови приходи за пореског обвезника факултативни, а зависе од куповне моћи која је услед опште кризе опала и због тога и ова врста прихода подбацује.

Јавни терети, данас и сувише ангажују народни доходак, који се свуда смањује. Свет је изгубио од свога капитала по изјавама немачког министра пољопривреде, само на хартијама од вредности, толико, да се трошкови рата према тој цифри губе. Јавни терети, у свима државама ангажују просечно народни доходак, са 30—35% па и 40%, а пре рата они су учествовали само са 8—12% а највише 15%. Овај проценат показује колику зависност имају јавни приходи од стања и висине општег народног дохотка. Наступе ли кризе и престане повољна конјуктура, реперкусија се одмах осећа на слабијем притицању прихода код јавних финансија. То се осећа баш због тога и више но раније, јер дажбине и сувише партиципирају на народном доходу. У нашем случају, у главном, систему индиректних пореза, који зависе од куповне снаге и могућности потрошње то се најбоље види хоће ли се предвиђени приходи од посредних пореза остварити, како су у буџету прелиминирани? Тврдити у апсолутном смислу, било позитивно или негативно, не би било тачно, јер је истина на средини између оба тврђења. Све зависи од жетве, висине цена и нашег извоза.

У непосредним порезама са гледишта државног фиска, направљен је у овој години редак успех. Предвиђена сума пореза изплаћена је у целини како се то буџетом предвиђало.

Може ли се очекивати у идућој години исти успех? Мислим да ће то при оваквим привредним приликама бити теже, али је дошло време и прилике су такве, а то треба отворено рећи да држава захтева веће напоре од својих грађана, но до сада. Није више реч о порезама у правом смислу речи, већ је реч о евентуалним материјалним жртвама, које треба поднети за јавни интерес, који је пречи од приватног.

Захтеви према држави и јавним телима морају се ублажити и уклонити, нарочито захтеви новијег доба, који и сувише ангажују целину — било државном интервенцијом, било материјалним ангажовањем.

Интерес целине пре интереса појединаца. Не само напори државе за своје грађане већ и жртве грађана за државу.

У свему, предложена буџетска равнотежа зависиће највишим делом од развоја привредних прилика у текућој години, јер све зависи од наплате посредних пореза и вишка прихода државних, привредних предузећа, који су факултативни, а не облигатни, за пореског обвезника.

Уосталом, буџетски дефицити данас су брига без мало свију Министара финансија. Наћићете их у свима завршним рачунима а пројекти уравнотежених буџета за идуће године, примају се са скепсом, јер се данас не може далеко у будућност гледати, ни предвиђати оно, што није у људској моћи.

Када је реч о дефицитима интересантно је видети завршне рачуне из 1931|32 године. По њима је дефицит био у:

Северо-америчким државама	2885 мил. долара
Француској	5600 „ франака
Италији	4274 „ лира
Белгији	4300 „ франака
Чехословачкој	734 „ круна
Аустрији	322 „ шилинга
Мађарској	82 „ пенге
Пољској	463 „ злата
Југославији	626 „ динара

У току извршења буџета за 1932|33 годину по публикацији о приходима и расходима, која нам сваког месеца ставља на расположење Министарство финансија, видимо, да има ликвидираних а неисплаћених рачуна око 350.000 000 динара. То би претстављало буџетски дефицит у овој буџетској години. Немамо разлога не веровати овим званичним и јавно публикованим подацима. По њима наша ситуација, иако тешка, не би била очајна и још увек има излаза, код добре воље и вере, те да се она поправи и спрече хрђаве последице. Сем редовних буџетских прихода, у овој години имамо и ванредан приход „добит од кованог новца“ који ће корисно послужити уклањању дефицита до краја буџетске године,

Тешкоће ове врсте, и у овој буџетској години, видимо и у другим државама. У Италији за првих седам месеци, износи буџетски дефицит око две милијарде и четири стотине милиона лира. У Немачкој се рачуна да ће овогодишњи дефицит бити око 800.000.000 марака. У Француској буџетски дефицит је најактуелнији проблем, који се пење на тешке милијарде франака. По плану бившег Министра Шерона, дефицит је износио око десет ипо милијарди франака, а то је готово једна петина или 20% од целокупног француског буџета. Пре две недеље енглески министар финансија у својој бризи, да одржи равнотежу буџета казује то у своје говору, како мисли у том погледу да поступи и какве мере да предузме. Министар финансија Чемберлен каже: „Радије ћемо још једном снижавати плате и пензије пре но што би приступили увођењу нових пореза. Напротив, нећемо снижавати плате, да би олакшали пореске терете.“ Међутим, оваквој златној средини, противи се опозиција.

Борба је као и свуда, на једној страни јавне финансије, на другој страни народна привреда. Свуда се тражи снижавање терета, а они се по правилу свуда заводе.

Буџетска равнотежа, јасно је, да је најважнији циљ добро и пажљиво вођене финансиске политике. Дефицит који би настао и продужио се из године у годину, претставља праву опасност за ред у државним финансијама и за стабилност народног новца. Хроничан дефицит је клица свију болести у јавном газдинству и монетарној политици и због тога се и чине напори, да се дефицит избегне, смањили или уклони, колико год је то могуће.

Да се дефицит уклони, можемо или смањити расходе или повећавати приходе или одложити плаћања — закључивати зајмове. Ми смо у нашем финансирању употребили све мере.

I Смањили смо расходе у овом буџету према буџету за 1931|32 годину за три милијарде и осим стотина милиона.

II Повисили смо приходе завођењем нових такса и намета;

III Ковали смо сребрни новац и одатле добили ванредан приход;

IV Одлажемо плаћање ратних дугова;

V Јуна месеца прошле године закључили смо аранжман у Паризу којим се одлажу наша плаћања француској државној благајни;

VI По писању штампе приводе се крају преговори о начину и одлагању плаћања предратних и послератних зајмова.

Овај последњи аранжман биће од највеће важности по наше финансије.

Да поновим још једанпут. Ако би ипак равнотежа буџета била у питању, сматрам да су порески терети дошли до изузетне висине и да се пре но што се приступи њиховом повећању мора погледати на страну државних расхода. Повишени приходи, они не би дали у овим приликама жељени ефекат, јер се ипак мора водити рачуна о могућностима народне привреде. Пређе ли се максимално оптерећење, морамо унапред знати да оно не може остати без негативних, психолошких, привредних и финансијских последица. А виртоузност и вештина политике равнотеже лежи баш у томе: да се она васпостави између могућности плаћања пореских обвезника и еминентних потреба и обавеза државних. То мора бити финансијска политика у наступајућој буџетској години.

Претпостављам да сам оцртао нашу буџетску ситуацију и дао слике и податке из других држава да би на тај начин могли доћи до поређења наше финансијске ситуације и финансијске ситуације у другим државама. Оценити једне и друге тешкоће с обзиром на опште прилике, добија се тек могућност да се пружи оцена о стању у нашој земљи.

То сам учинио због тога, што ништа није лакше но данас критиковати и чинити приговоре економској и финансијској политици. То има и своју логику, јер долази оуда што су тешкоће у привредном животу врло велике, и што под утицајем фактичких тежња, тешкоћа и брига приговори су оштри и учестани. Појединци, друштвене класе, организације и корпорације чине предлоге и врше утицај, да би се ситуација поправила. Обично у томе смислу, да се њихова ситуација поправи на терет осталих. Због тога видимо, да законодаство готово у свима земљама регулише поједина питања и интересе врло често на штету целине. Све ове мере понекада уклањају једну тешкоћу да би отвориле брешу низу нових тешкоћа. Води се залудна борба, да у болесној привреди један ред или друштвена класа буде здрава.

У међународном погледу иста је ситуација. Свака је национална привреда за себе, одвојена од друге и чини напоре да буде поштеђена од економских и финансијских недаћа. На томе путу отишло се тако далеко, да се не зна куда ће се dospети, ако се овако продужи. Економска изолација, немање солидарности у битним економским напорима, још мање увиђавности за велике и опште интересе, бацају државе на пут безуспешног спасавања својих уских интереса, а свима предузетим мерама наносе само себи штете, а и другима. Оваквом политиком шкоди се целом свету, а највише трпе баш они народи, који су највећи и чији су интереси у свима земљама заступљени. Економска политика, која је данас у курсу, разорила је и покидала финансијске везе у свету. Неплаћање обавеза у међународним односима без мало је обичан догађај, Валутна ситуација, која је великим напорима санирана после инфлације, тек пре четири до пет година, начета је.

Међународна трговина опала је са 60% према 1929 години. Више од 50 држава повисиле су своје царине, 21 држава завела је контингентирање увоза, девизна ограничења, строжија или слабија прихватило је врло велики број држава, а трансферматориум долази као логична последица свега тога.

Терети и порези заводе се и повисују код свију држава. Летени дугови су на дневном реду, чине се надчовечански напори, да се у јавним финансијама направи ред.

Болест је интерконтинентална.....

Жели ли свет да оздрави, мора бити спреман на жртве, без њих се не може из овога стања изићи. Већи и богатији народи морају више изгубити, јер су више ангажовани. Треба стварношћу живота разбити илузију цифара. Оне, које су некада представљале вредности, морају се данас читати као

успомене шта је некада било, и какву је трагедију свет претрпео. То су управо најречитији мемоари из економског рата, који воде народи један противу другога, сви противу свију, ради постигнућа једног недостижног циља, у капиталистичкој привреди, потпуне економске независности држава.

У таквим приликама наших и светских тешкоћа, које су се одомаћиле и нашле места на целој кугли земаљској, убацује се у нашу земљу дефетизам, који економске недаће целога света ставља у борбу противу режима у Југославију и злоупотребава их у политичке сврхе, а у корист појединих личности и политичких групација. Налазимо, да су и наши напори у савлађивању ових тешкоћа, упућени на то да се спречи ширење таквог дефетизма, јер се негацијом ништа не постизава, већ само позитивним радом. Дефетизмом само се отежава привредно деловање нашега народа. Због тога нам је дужност рећи свима онима, који опште економске и финансијске тешкоће свију континената искоришћују као аргументе у своје политичке сврхе: Немогуће је имати благостање у једној бановини, док нема благостања у Југославији, а у Југославији, као и у другим државама, док се не среде прилике у међународним привредним односима. Нема мађијске руке која то преко ноћи може створити, нити политике ни режима, који би то сам собом као такав донео, без међународне сарадње, па био он парламентарно-монархистички, републикански, федеративни или централистички. Само међународна сарадња може дати трајан и позитиван резултат, а ми нашом снагом политиком томе доприносимо, да се овај идеал претвори у стварност, стварајући искрену сарадњу, политичку и економску у Средњој Европи, закључењем скорашњег пакта Мале Антанте.

Економски проблеми много су већи и јачи да би се могли само на унутрашњој политичкој позорници Југославије решити.

Пред нама су велике тешкоће и ми морамо бити свесни да ћемо на њих наилазити још дуго времена. Због тога потребно је у раду за добро народа и земље имати чврсто уверење, да се ради једна добра и корисна ствар и само они, који имају такво уверење, моћи ће савладати тешкоће и неприлике које су пред нама. Само тако може се постићи успех ако смо решени да жртвујемо све личне и ситне интересе, великој ствари да би она победила.

Са таквим уверењима, а свесни свега, што нас чека, ја вас молим господо народни посланици, да предложени буџет прихода и расхода за 1933/34

годину са Финансијским законом и извештајем Финансијског одбора изволите примити. (Буран аплауз и узвици живео).

Поширетседник др. Коста Поповић: Има реч известилац мањине г. др. Фрањо Грубер.

Известилац мањина др. Фрањо Грубер: Прочита одвојено мишљење, (умножено и раздато народним посланицима).

Претседник др. Коста Кумануди: Има реч г. др. Славко Шећеров да прочита извештај мањине.

Др. Славко Шећеров прочита извештај мањине. (Умножен и раздан народним посланицима).

Претседник др. Коста Кумануди: Има реч Министар финансија г. др. Милорад Ђорђевић.

Министар финансија др. Милорад Ђорђевић:

Господо народни посланици, два су циља која треба да постигне један добар, здрав и реалан предлог буџета. Један је циљ, да предлог буџета обухвати у целини потребе државног апарата и да створи могућност том апарату да функционише у складу са позитивним законима. Други је циљ, да предлог буџета буде у складу са привредним могућностима земље. Та два циља била су руководно начело при изради буџета за 1933/34 годину. Овај предлог буџета показује се у укупној суми од 10.438,326.579 динара. Та укупна сума је мања од укупне суме буџета за 1932/33 годину, који је данас на снази, за 884,873.421 динара, а према предлогу буџета за 1931/32 годину, који је завршен 31 марта прошле године, показује се разлика од пуне три милијарде осам стотина милиона динара. Господо, у нашој финансијској историји, — ја то наглашујем без икаквих личних претензија, не гледајући у томе неку личну заслугу, нема примера да се је један буџет, у року од годину дана, смањило у овако високом износу.

Смањење у том износу резултат је у првом реду оне тежње, коју сам и малочас нагласио, да наш буџет буде стварно, ефективно доведен у склад са привредним могућностима земље. Да те тежње није било, да она није била онолико искрена, колико је стварно била код Краљевске владе при изради овог предлога буџета, као и буџета који је данас на снази, ово смањење могло је бити и мање па да се ипак да бранити оним добро познатим разлозима о еволуцији државног живота, која намеће извесне расходе, који се не могу отклонити, а да не буде доведено у питање нормално функционисања државног апарата, или једног дела тога апарата. Да бисмо ипак стручно и исправно проценили висину предлога буџета за 1933/34 годину, морамо водити рачуна пре свега да овај буџетски предлог као и предлог буџета који му претходи садржи у ствари два прилично различна дела: један део, то је буџет опште државне администрације, а други део је буџет државних привредних предузећа. Сасвим је слободно и потпуно логично третирати ова два дела нашег државног буџета одво-

јено, независно један од другог, сматрати их скоро као крушку и јабуку. Отуда је логично и не сабирати укупне цифре та два буџета, него говорити само о појединачним збирним износима за један и други део. Зашто то? Зато што се та два дела нашег буџета разликују у првом реду по њиховој правној природи, у другом реду по њиховом економском карактеру и, најзад, по врсти прихода који служе за покриће расхода садржаних у сваком од та два дела буџета.

Први део нашег буџета: општа државна администрација, претставља облигатне државне расходе, оне расходе, који се морају вршити да би држава сачувала своје елементарне атрибуте организоване друштвене заједнице. Ти расходи одговарају облигатним и елементарним функцијама државе, оне и онакве државе каквом се она приказивала у првим фазама државно-правног развића уопште.

Други део буџета за привредна државна предузећа, претставља факултативне расходе, расходе за оне државне установе, без којих држава не може бити, а да ипак остане држава, за расходе установа и предузећа, која се скоро само код нас, у нашој земљи, налазе у целини у државној режији.

У већини других земаља те установе и предузећа су у приватној режији. Рекох да се та два дела буџета разликују још и по њиховом економском карактеру. Заиста, расходи садржани у првом делу буџета директно су непродуктивни, они се троше зато да би државна машина могла функционисати. Расходи другог дела буџета су директно продуктивни. Кроз установе које су садржане у другом делу буџета, држава се појављује у улози трговца, индустријалца, предузетника уопште. Најзад, трећа карактеристична разлика за овај део буџета јесте, што се расходи једног и другог дела покривају различитим врстама прихода. Док за расходе опште државне администрације служе фискални приходи, они, које држава највећим делом убира по свом праву суверенитета, из прихода, који претстављају принудни допринос сваког појединца за опште јавне потребе, дотле су приходи, који служе за покриће оног другог дела буџета чисто привредни, немају ничег принудног, претстављају у ствари само компензацију и еквивалент за извесну врсту услуга, које држава чини појединцима исто онако као што и други појединци те услуге врше.

Господо, с обзиром на те основне разлике, које постоје између два дела буџета или још прецизније речено између два наша буџета, о којима имамо да решавамо, ваља нагласити одмах, да ни критеријум по коме треба процењивати висину укупних расхода садржаних у једном и другом буџету не може бити један исти. Оправдано је, у духу је добре и здраве финансијске политике, да расходи садржани у оном првом делу буџета, буду што нижи,

да буду најнижи колико је то могуће, да би потребе државног апарата биле колико толико задовољне. То, међутим, не мора бити интерес и циљ кад се ради о расходима привредних предузећа. Не треба генерализати, и ја то не чиним, али у врло много случајева, код тих предузећа, повећан расход је баш услов, да би се повећали приходи, да би се појачао рентабилитет тих предузећа и да би следствена и државна целина од тог предузећа имала максималну корист, директну и индиректну.

О тим напоменама, господо, мора се водити рачуна, кад се процењује наш предлог буџета. И чини ми се, ако се о њима води рачуна, да нам онда — с обзиром на све остале услове и предуслове, од којих зависи висина једног буџета, она глобална цифра, са којом сам оперисао малочас, неће изгледати сувише прекорачена.

Та глобална цифра се репатрира на два дела буџета, како следује: буџет опште администрације износи 6,989,896.910 динара, а предлог буџета државних привредних предузећа износи 3,448,429.669 динара.

Укупно смањење новог предлога буџета према буџету, који је данас на снази, износи 884,000.000 динара и репатрира се као смањење на ова два дела буџета овако: буџет опште државне администрације мањи је од данашњег буџета за 585,223.755 динара, а предлог буџета државних привредних предузећа мањи је за 299,649.666 динара.

Оба ова предлога буџета, господо, су од Краљевске Владе били предложени Финансијском одбору у овим износима, и у истим тим износима од Финансијског одбора они су предложени пленуму Народне скупштине.

Господо, привредне тешкоће, са којима се бори наша земља, нису мале, ни безначајне. И зато мене никада не би изненадило питање: Зар овај предлог буџета, и поред свих драстичних и радикалних редуција, које су у њему извршене у односу према ранијим буџетима, — не би могао бити мањи? Несумњиво да! Али, господо, то даље смањење не може се постићи хируршким ножем, не може се постићи директном ампутацијом! Треба дугог и систематског рада, да се створе нарочити предуслови за дубље, за снажније редуције расхода у нашем буџету, па да се те редуције спроведу без штете по нормалан ток државних послова. Треба, господо, демонтирати машину, која је кроз пуних 14 година монтирана са тежињом, да што боље и што потпуније одговори потребама земље и народа. Велико је питање, да ли се при том де-монтирању не би нешто покварило?

У сваком случају, ако би се и кад би се томе послу приступило, морало би се поступати ванредно опрезно, морало би се строго водити рачуна да се полазећи од најбоље и најискреније тежње за по-

бољшањем и смањењем буџета, и у вези с тим, нешто поправи и буџет смањи, смањењем фискалног оптерећења народа — не постигне, напротив, у крајњем резултату баш обрнуто од онога чему се тежи. У сваком случају за тај далекосежни реформни рад у нашој државној администрацији треба много времена и много студија. До времена израде буџета за 1933/34 годину, тај огромни, далекосежни и реформни рад није се могао извршити, ни спр-вести. Стога, на оно питање: да ли предлог буџета према постојећем стању ипак не би могао бити мањи, мислим можемо дати прилично одређен одговор, ако извршимо једну кратку и макар сумарну анализу предложених расхода у овом предлогу буџета.

Ваш извештај олакшао је мој труд великим делом, те ми неће бити потребно да залазим у све детаље те анализе. Ја ћу вам само навестити неколико цифара, неколико крупних група расхода, који су морали доћи до изражаја у овом предлогу буџета. Према њима ћете ви проценити колико је релативно уска она мрежа, по којој се могао кретати Министар финансија, приликом израде буџета, и спроводити редуцију. Ја остављам по страни буџет државних привредних предузећа, јер се у томе буџету редуције могу вршити, с обзиром на стадијум у коме се данашњи буџет налази, само на штету рада, на штету стварног продуктивитета и рентабилитета тих предузећа. Да је то тако, господо, о томе су као најбољи доказ подаци о расходима, који се фактично врше и који показују да се, поред свих напора и настојавања за компресију расхода, они ипак врше 100%. Ограничимо се, дакле, на онај део буџета опште државне администрације за који сам и малочас казао да се његова висина може слободно процењивати по различном критеријуму, него код другог дела буџета и код кога су редуције расхода пожељне више него код оног другог. У делу буџета опште држ. администрације има такође две групе расхода, које се међусобно битно разликују. Једна група обухвата оне расходе, који аутоматски резултирају из претходних правних основа, и ти расходи се у буџет уносе скоро без дискусије, јер је њихово уношење у буџет диктовано позитивним законским одредбама. Те одредбе није могуће дерогирати при изради тако крупног и деликатног посла као што је државни буџет. У тој групи расхода, за коју би се могло казати, да везује руке Министру финансија, јер му спутава сваку личну иницијативу, на прво место долазе пензије и инвалидске потпоре. Расходи на пензије износе, господо по предлогу буџета 915,000.000 динара у округлој цифри. О тој цифри било је често говора и у Финансијском одбору, и у Народном претставништву, у једном и другом Дому, а биће још говора и у будуће. Ја, господо, нисам тога мишљења нити имам илу-

зије, да ће се снижавању те цифре моћи лако приступити господо, пензије претстављају стечена законска права. Тешко је у једној правној држави у једном устаљеном правном поретку, рушити стечена законска права. То је први разлог, који у неку руку, тангира прошлост. Али има разлога који тангирају и будућност, и о којима једна парламентарна влада мора строго да води рачуна. Ти разлози су, да се не сме убијати морал код оних који су се упослили као државни службеници, рачунајући на то, да у старости имају осигурану егзистенцију. Опасан је пут, који се често олако сугерира, да се приступи ревизији пензија, да се оне редуцирају, да се ниште стечена права. Господо, пензијске припадљности, које укупно износе суму од 915,000.000 динара, имају један елемент, који се сме и може дирати, то су додаци на скупоћу. То је већ у два маха и учињено и благодарећи томе снижењу додатака на скупоћу. укупан предлог буџета на пензије показао је знатно снижење према садашњој суми. Али господо, у саме основне пензијске припадљности тешко би било дирати, јер бојим се да би морални ефекат ове мере био такав, да би они, који су данас у државној служби казали: „Државна власт ти не гарантује сретства за егзистенцију онда кад не будеш могао више да радиш и кад будеш морао да изађеш из државне службе. Зато док си још у државној служби, постарај се, како знаш и како умеш, да себи обезбедиш старост.“ Од те реперкусије треба се добро чувати, и треба добро проучити све мере, које би ишле на то, да се кредит на пензијске припадљности у буџету снизи. Има дакле једна политика која се мора у том погледу водити, са свом потребном опрезношћу. Господо, није то случајно, нити резултат некакве погрешке, узев питање у целини, што су пензијске припадљности код нас овако високе. Објашњење за тај факт може се наћи прво у нашој болној прошлости, у времену у коме смо били разједињени.

Југославија је као што знате, наследна држава, наследница. Она је примила велики број пензионера, бивше Аустроугарске Монархије; њих још и данас има на државном буџету, а биће их све док природним путем, не престану бити платежници државне касе Краљевине Југославије.

Добрим делом, господо, узрок високом делу износа пензиског кредита, код нас су наше политичке прилике, у току последњих деценија. прилике које ви знате добро, и због којих је многи државни посленик, можда и пре времена, отишао у пензију. Најзад велики узрок, који сам можда требао на првом месту поменути, јесте рат. У државној служби се и данас у великом броју, налази она генерација, која је преко своје главе претури-

ла од 1914 до 1918 године све ужасе светске катаклизме. И, господо, морамо рачунати и с тим, да је радна способност великог броја тих људи, осетно умањена и да је многи од њих, пре времена отишао у пензију, и оптеретио државни буџет, него што би то иначе било.

Господо, са неминовностима се морамо мирити, и за мене су ови разлози довољни, да се мирим са цифром од 915 милиона.

Имамо, господо, у истој групи расхода нашег предлога буџета државне администрације, расход Врховне државне управе који износи 120 милиона. Имамо, најзад, расход на државне дугове, не само оне, који су садржани у разделу државних дугова, где су само ануитети за консолидоване државне дугове, него и ситне суме, растурене по свима осталим буџетским разделима, које све укупно дају износ од 1 милијарду и 800 милиона динара. Тај, да га назовем, консолидовани део предлога буџета администрације, износи близу 3 милијарде, тачно 2 милијарде 927 милиона. Тој цифри господо треба додати, и укупну суму личних расхода, садржаних у предлогу буџета администрације. Допуштено је поставити питање: та цифра се може снизити, ако се снизе припадљности, или ако се снизи број. Краљевска влада није сматрала за могуће, да и са овим буџетским предлогом снижава припадљности државном особљу. Те припадљности су, као што је познато, снижаване код нас у три маха. Приликом ступања на снагу садашњег чиновничког закона 1 априла 1931 године, затим у септембру месецу 1931 године, по други пут, и приликом ступања на снагу садашњег буџета, т. ј. 1 априла 1932 године, по трећи пут.

Тако је укупна редукација припадљности за велики број државних платежника отишла до скоро 30% више него у ма којој од европских земаља, и ако је у већини европских земаља, чак и оних које нису богатије од Југославије, висина припадљности, бар активних службеника, била већа него што је случај код нас. Господо, није се смело даље ићи, јер се о извесној граници мора водити рачуна, ако не ради социјалних и хуманих обзира, оно ради државних интереса, у циљу да се спречи гангрена у државном апарату, која би се, нарочито у времену у коме живимо, можда тешко спречила, ако би се људима, који за државу треба да раде, одузело и оно што је минимум за живот.

Господо, та сума на личне расходе у предлогу буџета опште администрације износи 2,595.000.000.— сабрана са горњом цифром, па тај збир одузет од укупног износа предлога буџета за 1933/34 годину, за општу администрацију разуме се остаје нам разлика од 1,500.000.000.— тачно 1,466,000.000.— То би, господо, у ствари, била та маржа, то оперативно поље, како сам га назвао у Финансијском одбору,

за Министра финансија, на које би Министар финансија могао да пусти у дејство свој мач. А из те суме, из 1.500.000.000.— треба да се финансирају материјалне потребе наше просвете, правосудје, унутрашња управа, дакле безбедности; затим материјалне потребе војске и све остале потребе, које служе привредним, културним и социјалним задацима државе

Тако, господо, ето и сумарно вршећи анализу предлога буџета, ја мислим да се ипак, може доћи објективно до закључка, да смо се прилично приближили овој крајњој граници, о којој је реч у моме писменом експозеу, преко које се, заиста, не може ићи, а да се не доведу у питање велики витални интереси наше земље.

Господо, друго једно питање, које је, опет, од примордијалног интереса за процену једног буџетског предлога, јесте питање буџетске равнотеже, начина на који је она обезбеђена.

Господо, да у томе погледу, одмах у почетку овога поглавља мога експозеа, будемо начисто. Ако од мене тражите, да буџет прогласим за јеванђеље, да на њ ставим десну руку и да се закунем: да ће тај буџет тако бити и остварен, ја ћу вам слободно, одговорити: Не! Зато не преузимам гаранције. Али вам, господо, могу дати гаранције, да буџет није рађен као песма, по произвољним елементима, него по извесним позитивним чињеницама, уз корекције, које се морају вршити и које се, такође, базирају на донетим законима.

Господо, ви знате мој став у овом погледу. Ја ћу бити слободан да вас потсетим на речи које сам са овог истог места изговорио пре годину дана, кад се је радило о буџету за 1932/33 годину. И тада су чињени приговори стабилности равнотеже и начину на који су били прелиминирани расходи и приходи у буџетском предлогу. Ја сам рекао: „Наш предлог буџета показује се са уравнотеженим приходима и расходима. У колико је та равнотежа стабилна тешко је, господо, и у овоме питању бити потпуно афирмативан. Прилике су тешке, мењају се из дана у дан. Пророк бити немогуће је. Па ипак, ми мислимо, да можемо слободно рећи, да се је у опрезности и предвиђању прихода који се могу очекивати у наредној буџетској години за подмирење расхода прелиминираних у предлогу буџета ишло до крајњих граница. При процени прихода у предлогу буџета за 1933/34 годину ми смо се равнали, у главном, по резултатима наплате за првих десет месеци текуће буџетске године. Али и при томе нисмо били сувише оптимисти“. То је из стенографских бележака. Рекао сам даље: „Озбиљна штедња спроведена је у свима правцима. То се мора признати, али господо, ако би прилике у наредној буџетској години диктовале нове напоре, Влада се неће устезати да их учини“. Рекао сам да је данас тешко бити пророк у погледу развоја наших привредних прилика. То бих имао и сада

да поновим. Буџет је само акт предвиђања и у овоме предлогу Влада се трудила, колико је могуће, да буде реалнија. Прилике ће показати колико је сна у томе успела. Ако прилике покажу да није успела, што није немогуће, она ће се трудити да се прилагоди новим приликама“. И ево, господо, опет из стенографских бележака: „У плану финансија за наредну годину није искључена евентуалност подбацивиња прихода, и баш због тога су предвиђене законске одредбе из којих треба да резултирају нови приходи, који би бар делимично покрили расходе. А у колико буџетска равнотежа не може бити осигурана, Влада ће предложити нове мере, да по сваку цену државне приходе прилагоди расходима“.

Господо, тако сам говорио пре годину дана. Ево, то вам исто понављам и овог пута.

Господо, Финансијски одбор Народне скупштине у својој великој већини дао је за право Влади у погледу процене расхода у прегледу буџета за 1933/34 годину, јер је те расходе прихватио онакве какви су предложени. Не може се рећи да тежња и амбиција Финансијског одбора није била да изврши извесну компресију расхода. Увиђало се, да, с обзиром на обим државног апарата, стање државне организације, то није могуће. И заиста, господо, гледајући ствари онако како стоје данас, оне потребе како су прелиминирани у предлогу буџета 1933/34 претстављају минимум.

У погледу прихода, господо, ми смо процену вршили према резултатима наплате за првих 8 месеца текуће буџетске године, али још уз корекције које се заснивају на новим законима донетим у текућој буџетској години, из којих треба да резултирају приходи. Ви знате да је у августу месецу подвостручена основна и скупна пореза на пословни промет, и у моменту када је предлог буџета рађен, то подвостручење скупне порезе и пореза на пословни промет није било дошло до изражаја. Исто то важи и за повишење трошарине на шећер и завођење трошарине на електричну струју. Сви ти приходи тек у наредним месецима могу наступити и почеће да показују свој ефекат онда када буду у администрацији извршене све припремне мере да би се њихова наплата вршила брзо и уредно. Дакле, господо, те корекције биле су допуштене и биле су могуће. Стало ми је да уверим Народну скупштину, да ће Краљевска влада и у току наредне буџетске године, као и у току ове буџетске године, сматрати за највиши циљ своје финансијске политике, да по сваку цену обезбеди буџетску равнотежу, да заштити наше државне финансије од дефицита, од великих дефицита, о којима је онако потпуно и документовано говорио и ваш извештач г. Гавриловић, и да на тај начин спречи да наше државне финансије пођу на најопаснију низбрдицу.

Господо, ја мислим да ми нећете замерити нескромност ако се у овим наводима позовем и на праксу и на начин вођења финансирања у току текуће буџетске године. Из прегледа прихода и расхода, који садрже апсолутно тачне књиговодствене податке, који се прегледи објављују свакога месеца, ви сте могли видети да је буџетска равнотежа у нашем финансирању досада одржан. Ви сте видели рецимо, за првих десет месеца текуће буџетске године, да се како код расхода опште државне администрације, тако и код расхода државних привредних предузећа равнотежа скоро стопроцентно одржава. Истина је, и то је лојално показано у тим подацима, којима се даје најшири публицитет, да је државна благајна имала један износ ликвидираних а неисплаћених рачуна од 290,000.000 динара. Не заборавите, господо, међутим и то да ту улази и цифра од 118,000.000 која пада на државна привредна предузећа, на саобраћај, који се финансира из сопствених прихода, а да је онај остатак покривен у потпуности приходима, који су ефективно остварени, али који, из ма којих разлога, још нису могли бити предати државној благајни.

И тамо је показано, да су сви ти приходи били предати државној благајни, не само да би тај износ био ликвидирани и неисплаћени рачуни од 150 милиона динара били исплаћени, него се преко тога показује још један суфицит од 60 и неколико милиона динара.

Господо, ма како мислила господа, која из најдобронамернијих побуда имају само критички став према начину којим се воде наше државне финансије, ипак овај резултат постигнут у току протекле године није за потцењивање. Морам да подвучем, без личних претензија, да је овај напор у вођењу наших државних финансија добио своје признање на врло ауторитативним и стручним форумима у иностранству. Баш тај напор највише је допринео да нам се, приликом преговора за регулисање наших финансијских обавеза, изађе у сусрет до крајњих граница. Преговори на које чиним у овај мах алузију су окончани, а аранжман парафиран.

Господо, треће једно питање које је од значаја, од великог значаја, кад се расправља о једном буџетском предлогу и питање наполе, које за вас као народне претставнике има свакако највећи интерес јесте питање односа фискалног оптерећења и у предлогу буџета садржан према националном доходу, у првом реду питање самог оптерећења фискалног.

Цео наш буџет, господо, од 10 милијарди 438 милиона, не представља фискално оптерећење, не представља га за цео износ буџета државних привредних предузећа, у којима приходи не значе никакав намет, никакве дажбине, него значе еквивалент за услуге,

које држава чини аналогно онима које чине и појединци. Од укупне суме прихода, који служе за покриве расхода опште државне администрације, а то је 6 милијарди 989 милиона, ича такође један део, који ваља одузети. Тај део представљају вишкови прихода привредних предузећа, који се мешају са чисто фискалним приходима, а затим и разни приходи који су највећим делом привредног карактера. С тим корекцијама, укупно фискално оптерећење по основу државног буџета износи 6,200.000.000 динара у укупној цифри. На тој бази рачунато оптерећење по глави становника у нашој земљи износи 445,92 динара.

Та сума не изгледа мала, господо, али у односу према фискалном оптерећењу у већини других европских земаља, она није претерана. Тако да узмемо неколико цифара, оптерећења, по изјави становништва по основу државног буџета износи у Бугарској 321, у Грчкој 488, у Румунији 536, у Мађарској 863, у Чехословачкој 921, у Аустрији 1563, у Италији 1178, у Немачкој 1392, у Француској 2131 и у Енглеској 3638 динара.

Од ових земаља само је у Бугарској фискално оптерећење по глави становника и по основу државног буџета мање него у нашој земљи. Истина је, господо, да уз то оптерећење по државном буџету треба рачунати и оптерећење по самоуправним буџетима: бановинским и општинским. По подацима о висини самоуправних намета за 1931 годину оптерећење по глави становника по овом основу у нашој земљи износи 136,43 дин., што значи да укупно фискално оптерећење, како по основу државног буџета тако и по основу самоуправних дажбина, износи 582,35 дин.

Господо, ово се оптерећење не приказује тако претерано, али да би се добила права слика о његовој висини треба водити рачуна о његовом односу према укупном националном доходу. Ви ћете се сетити, господо, да је наш национални доходак у 1926 години према тадашњим ценама био процењен на 69 600 милиона. По једној накнадној процени, која се оснивала на корекцији цена из 1931 године, укупна сума је сведена на 42 милијарде. Ако међутим, равнајући се по индексу бројева за 1932 годину, односно по паду индекса бројева у 1932 години, према ономе из 1931 године, извршимо нову корекцију, онда можемо рачунати са цифром од 35 милијарди. Осам милијарди колико укупно изооси фискално оптерећење по државном буџету и самоуправним буџетима у односу према цифри од 35 милијарди, колико претставља укупни национални доходак, је представљају од 22,8%. Та сума је треба рећи још увек мања него у већини европских земаља, нарочито је мања него у свим издустријским земаљама. Ипак нам то не сме служити као основ за нарочити оптимизам

у процени наших привредних прилика и перспектива у којим се приказује извршење буџета за 1933-34 годину.

Тај однос је неповољан, господо, јер у земљи, оскудној капиталима као што је наша са неразвијеном штедњом, државна политика мора бити управљена на то, да се за потребе државне, нарочито оне, које немају директан продуктиван карактер, узима што мање, да би остало што више за економско подизање и унапређење земље.

Господо, требало би да речем нешто о перспективама са којима очекујемо извршење новог предлога буџета. Најделикатнија материја, најклизавији терен! Опасно је бити афирмативан ма у коме правцу у данашњим поремећеним односима, у ситуацији у којој се не зна шта носи сутрашњица. Та тешкоћа господо предвиђена је нарочито велика у аграрним земљама, у ред којих долази и наша земља. Кључ наше привредне ситуације је ипак у жетви. Ако она буде повољна и ако услови уновчења главних земаљских производа буду бар онакви какви су данас, можемо очекивати да ћемо буџет за 1933/34 годину извршити под прилично нормалним условима, наине да ћемо, као и у току ове буџетске године, успети да обезбедимо минимум државних потреба, да покријемо основне државне расходе и да сачувамо државни кредит у земљи и на страни. У сваком случају, господо, не треба се заваравати никаквом илузијом и већ данас ваља рачунати са потребом нових напора, ако их потребе буду диктовале, па чак и са потребом евентуалних нових жртава, које се морају тражити од свих и које свако мора примити, кад се ради о томе да се одржи добар ред у државним финансијама, да се омогући нормалан државни живот. Буџетска равнотежа, као и досада, остаје и у будуће камен темељац наше финансијске политике. У томе погледу ништа се није променило и ништа се неће променити. Ја вам овога пута не наглашавам и не понављам ништа ново, све сте чули, а то је у главном зато, што ништа новог и нема и неће бити у методама са којима смо намерни да водимо наше јавне финансије. Остајемо доследни потпуно оној линији коју смо истакли првих дана, линији која води заштити, по сваку цену, државног кредита, обезбеђењу буџетске равнотеже и снажењу и одржању курса народног новца. Ти постулати остаће и у будућности, као што су били и досада, руководно гесло наше финансијске политике.

Нећемо ништа мењати зато што а priori верујемо да су ти принципи добри, јер су окушани, јер су се искуством потврдили као најбољи. Нећемо их мењати зато што и у нашем примеру они нису дали лоше резултате. Кроз најстрашнију буру, коју је наша земља познала од свога формирања, ипак се наш финансијски брод очувао и није се

насукао. Наше је уверење, ако продужимо истим методама, да се он ни у будуће неће насукати.

Остало би ми још да подвучем потребу о којој сам већ казао неку реч: да се здрава финансијска политика може са успехом водити само у колико сви позвани фактори иду руку под руку у корак, у колико сви имају подједнако схватање државних и народних интереса. Хтео сам да подвучем да у том настојању, улога Народне скупштине може и треба да буде нарочито значајна. Потпора, која за ту и такву финансијску политику буде пружена Краљевској влади, имаће нарочито значајног психолошког ефекта и, по мом дубоком уверењу, утицаће снажно на воспостављање поремећеног поверења у нашој земљи. Слога, или бар искрена потпора од стране Народне скупштине у овом домену рада владиног, сматрам да ће најбоље, одговорити, великим народним и државним интересима. У уверењу да ће и Народна скупштина тако схватити своју улогу, ја је молим да прими предложени буџет за 1933/34 годину, верујући да тиме врши добар и користан народни посао. (Пљескање и одобравање).

Поштрејседник **Др. Авдо Хасанбеговић:** Има реч народни посланик г. др. Велизар Јанковић.

Др. Велизар Јанковић: Господо народни посланици, ове године решава се буџет у изванредно тешким приликама. Данас је ситуација међународна, у свету уопште, а специјално Југославије, таква да мора да забрине сваког родољуба. Данас су унутрашње политичке партијске прилике у Југославији тако несређене, тако неконсолидоване да су за жаљење. И, на послетку, данас још увек и наша земља и читав свет стоје и живе под бруталним ударцима велике и страховите привредне кризе, која се у последње време заоштрила у финансијском катаклизму готово читавога света.

Да, господо народни посланици, данас у великој међународној политици доминирају многи тешки и компликовани проблеми. Тако имамо проблем односа Немачке и Француске. Други је и пр. проблем разоружања. Трећи је проблем економска рестаурација света, и четврти је проблем финансијски проблем.

Господо, од ових великих, капиталних, међународних проблема зависи у многоме ситуација, која има после њихова решења да дође. Од односа Немачке и Француске зависи читаво оштећење у свету. Ерио је рекао ту скоро да основне услове европског мира чине односи Немачке и Француске. А какви су, господо, ти односи? Док у Француској имате с једне стране на Влади чисто демократске елементе, левичаре и пацифисте, дотле у Немачкој имате Хитлера, имате представнике праве империјалистичке политике и представнике реваншарске акције. Господо, док у Француској

видимо апотеозу миру, апотеозу уговорима, дотле на другој страни, у Немачкој одмах, преко Рајне, имате апотеозу владевине снаге. А од тих односа, господо, зависе у првом реду и односи Италије према Француској, као што зависе и односи Италије према Југославији, и у трећем реду односи Немачке према Пољској.

Господо, други проблем је проблем разоруњања. Ми смо, господо, у току ако не већ и на крају целе те ствари; видите како се она лоше развија у Женеви. Судбина Конференције о разоруњању биће од пресудног значаја за Европу и читав свет. Успех те конференције значио би учвршћење мира, а неуспех сасвим супротно.

Светска Привредна конференција судбоносна ће опет бити по развој привредне кризе. Неуспех Привредне конференције која има ту скоро да се одржи, значио би потпун хаос социјалних и привредних прилика у Европи. А од правилног и повољног решења ратних дугова зависиће не само рестаурација дотичних дужничких земаља, него и општи материјални прогрес читавога света.

Али уз те опште тешкоће међународне, Југославија има још и изузетно тежак међународни положај. Тежак с обзиром на једну сталну систематску кампању, која се води са познате стране против мира и интегритета наше земље. Тежак и зато што се у исти мах развија, и ревизионистичка акција за измену карте Централне Европе. Господо, да је то тако доказују многа факта и констатације са других страна. Тако се у неутралној Швајцарској штампи, у листу „Дер Бунд“ од 11 марта ове год. каже отворено:

„Целокупна фашистичка спољна политика све је јаснија. Италија већ од 1928 године води ревизионистичку политику у Средњој Европи.“

А, господо, свима је познато да је Хитлер још пре доласка на власт истакао подударност циљева и Италије и Немачке.

Бетлен је, опет, у Берлину пре неколико дана јавно развио своју тезу о рестаурацији Мађарске и ревизији Средње Европе. А позната је свима јесенашња конференција између Мусолинија, Бетлена и доцније Гембеша. Познато је, да је Ерио покушао у овим тешким моментима, да приближи Италију Француској. Ви сте вероватно сви читали његове авансе тим поводом које је чинио Италији у Тулузи, али је за најкраће време и сам увидео да је све то — илузија. Илузија за то, јер је констатовао да Италија тражи слободне руке према Средњој Европи и према Југославији!

Господо, познати су свима дипломатски напори Рима према Малој Антанти. Исти лист „Дер Бунд“ каже;

„Приликом обнове Пакта Румуни су одбили обавезу о неутралности у случају сукоба Италије и Југославије“

А позната нам је свима и Хиртенбершка афера, која је изазвала читав европски скандал, као и афера о лиферовану авиона Мађарској. Мађарска се оружја противно уговору о миру! Тако исто познато вам је преко страних листова да се споља на нашим границама формирају читави логори и чете. Господо, то тврде, не наши загрејани омладинци, наши националисти, него то тврде баш сами Мађари. Народни посланик мађарске социјал демократске странке Бухингер рекао је у мађарском парламенту: један од највећих непријатеља мира је баш данашња фашистичка влада у Италији. Због тога позива владу да хитно откаже пријатељски пакт Италији, од кога Мађарској прети и сувише велика опасност. При овој изјави посланика Бухингера посланик Пајер довикнуо је: „Италијани организују зелени кадар у Хрватској! Италијани кријумчаре оружје у Хрватску!“

А Француски државник и политичар г. Ерио написао је ту скоро у Тулузи под својим потписом ове речи: „Ситуација у Европи је затегнута јаче него што је била икада после рата. Две силе спроводе непрестани напор разоруњавања. Прва је — Немачка г. Хитлера, Друга од тих раздружавајућих сила јесте Италија. Данас је она та, која стоји на челу мржње преманама. У залуд смо јој баш у Тулузи понудили пријатељску сарадњу. Сви наши уступци сви наши осмеси, сва путовања оних хаџија који болују од обожавања г. Мусолинија, све је то било схваћено као слабост. Хиртенбершка афера већ је доказала да Италија снабдева оружјем Мађарску или бар да то покушава. Италија је стала на чело ревизионистичког покрета. Оно што жели Италија то је Далмација која је уговорима уступљена Југословенима. Она би да влада на обема обалама Јадрана. А ја питам ревизионисте који се налазе у Француској: Да ли они мисле да ће Југославија одрећи се једне од својих области не бранећи је у даном случају оружјем... Рим наставља своју акцију дезагрегације на Балкану. Он би желео да дочека да се Хрватска одвоји од Србије. У верским питањима догађају се инциденти који су више него сумњиви. Он покушава маневрисати Албанију. Он живи у пуном споразуму са Мађарском. Он делује у Бугарској“.

После оваквог тврђења једног од најспособнијих државника данас у Европи, ја мислим да није потребно да цитирам и оне узбудљиве изјаве које су пале у Француском парламенту са деснице о намерама Италије према Далмацији. Ја ћу овде да завршим изјавом самог француског Министра спољних послова г. Пол Бонкура дану 9 III ове године у парламенту: „Догађаји могу постати стра-

ховити, ако би се распао споразум, трију великих демократија Енглеске, Француске и Америке“. Овим је, господо, Пол Бонкур рекао све. Да је Друштво народа у кризи, беспомоћно и без санкција. Према томе ако се у последњем моменту не манифестује споразум ових трију великих демократија, мир оде, мир бежи!

Господо народни посланици, ову спољну међународну ситуацију истичем вам зато, да би сви имали пред очима тешкоће кроз које наша земља има данас да се пробија. Друго, да би се наш народ за време прикупио пред спољном опасношћу, и одбацио унутрашња роварења неких опозиционих вођа која се манифестују у последње време. Данас је моменат више него икад да својој влади довикнемо: „Кавеант конзулес“!

Износећи вам ову ситуацију, господо народни посланици, каква је око нас, морам да констатујем да су у последње време извесне опозиционе вође лансирале „пунктације“, и разне изјаве покушавајући да понова ставе на дневни ред унутрашње уређење државе и питање Устава. Данас ти исти људи који су на Крфу 1917 године и после у Народном претставништву 1918 и 1919 године свечаним потписима ангажовали се и постали тако рећи апостоли унутрашње интегралне југословенске политике, данас траже федерацију и нешто чак даље. Данас у Народној скупштини и Сенату, људи који су 6 јануара министровали, потписали Устав и били носиоци новог режима државног народног јединства, ти исти људи потржу данас питање историско политичких индивидуалитета националних атрибуција С. Х. С. и питање федерације на подлози три народа и три племенске територије.

Господо, не улазим у побуде тих људи који овакву политику данас лансирају, али морам да константујем да се њихова тражења на крају крајева данас поклапају са тенденцијама наших највећих злотвора и непријатеља! Данас, господо, кад око нас све гори, кад се око нас организују лагери плаћених бандита, кад се шверцује оружје у Мађарску и кад се припремају побуне у Југославији и кад се очевидно иде поновним поробљавањем нашег народа у хрватским и словеначким крајевима ја питам: Зар није грех, зар није злочин данас покретати ова унутрашња питања? Зар се не види да таква акција у овом моменту кад је „Ханибал анте портас Југославије“ значи: делити и распарчавати народне и државне снаге своје отаџбине. А да би ансамбл био што комплетнији, југословенски католички бискупи послали су посланице против нашег Сокола и у њима анатемишу црвене кошуље соколске, анатемишу најчистији симбол високе, ванпартајичне, државне и народне идеје нашег југословенског јединства. Ја питам бискупе чуваре католицизма, поштујући увек њихову акцију у исто

верском погледу, питам их да ли би италијански бискупи смели и имали куражи у Италији да анатемишу црне кошуље Мусолинијеве на Апенинском полуострву? Ја их питам, коме служе они данас оваквим посланицама? Ја као православни нећу да одговорим на ово питање, али ћу зато да прочитам одговор једнога чистог католичког листа. Ево одговора католичког листа „Ви католик“ који излази у Паризу и који је под 10 мартом донео ово: „Према извјесним информацијама изгледа да је Ватикан у служби фашистичке владе и да ради против југословенског јединства“.

Једном рјечи, Мусолини се служи Пијем XI да погорша југословенску унутрашњу кризу. Ја питам наше вође опозиције, зар је то час када се на југословенском небу вију црни облаци и севају муње, зар је то час, кад треба кров дизати и темеље померати? Не, господо, то није пут за нормализирање унутрашње политике и консолидовање земље. С тога наш родољубиви народ тражи, наша јавност тражи, са правом, да се наша Влада чује јаче и да узме потребан став против ових противуставних и кривичних деликата. Можда, је господо, некада мудро ћутати, али је данас ћутање прилично опасно за нас, ћутање данас земљи ништа не користи. Напротив ћутање Владе данас исто је толико опасно као и роварење овакве опозиције. Данас треба Влада да испољи сав свој ауторитет и развије потребну акцију јер земља мора знати где је владаводи и који је њен пут и мета. Ово је потребно у толико пре што је опозиција разбијена и несвесно тера воду на воденицу наших непријатеља. Потребно је да се ма у дванаестом часу чује надлежна реч, те да земља једном осети да септембарски Устав није замро и да се владе и управе могу смењивати, али да у овој земљи после 6 јануара имају права на живот само оне владе и они режими, који базирају на државном и народном јединству, на начелу једне и недељиве Југославије и који видно истичу да у нашој држави живи само један народ у једној држави, са нашим витешким Краљем из лозе Карађорђевића на челу! (Буран аплауз)

Господо, ја сам убеђен и уверен да федерација, сепаратизам и партикуларизам код нас у данашњем тренутку, значе „финис Југославије“.

Зашто федерацију не допушта Чехословачка, јер и она има у једној држави поред Чеха и Словаке? Зашто не дозволи федерацију Француска за свој Елзас и Лорен? Зашто федерацију и партикуларизам напротив уништава и руши Хитлер? Господо, Хитлер иде чак и даље и каже у свом послеизборном говору ово: „Ми нисмо фанатици што желимо поништити судбину појединих племена, већ што желимо јединство немачког Рајха и немачког народа“. Кад Хитлер може да каже у Немачкој то и тако отворено, онда исто тако и наша Народна скупштина

и Влада треба и морају отворено да кажу да даље овако растурање јединства не може ни и не сме! (Одобравање).

Данас, господо, парола свих југословенских првака и националних родољуба мора бити само једна: сви Југословени на окуп око свога оца и Краља који је себе чланом 29 Устава обавезао и прогласио заточником народног јединства и државне целине: Краљевине Југославије (Бурно одобравање).

Господо, а споља? Како ми преко граница гледамо? Ми желимо мир; Југославија ништа друго неће, него само мир и добре суседске односе са свима суседним државама око нас, па и са Италијом.

Господо, ја мислим да има много и много посланика у овом Парламенту, ако не и сви, који можемо сви рећи да италијански народ као такав не мрзимо, да га чак волимо због његове велике и сјајне прошлости и дивимо му се због његове класичне уметности, која је задужила све народе. Али нека би дао Бог да тај велики народ пође за трезвеним вођама као што је Гроф Сфорца, који је тако рећи ономадне јавно и под својим потписом казао:

„У ствари ако има два народа чији интереси захтевају да живе у споразуму, то су ван сваке сумње италијански и југословенски народ. Понављам и данас оно што сам већ пре неколико година изјавио са трибине италијанског парламента: Потребно је да се италијански и југословенски народ споразумеју; ако не из љубави, они ће се морати да споразумеју једнога дана из потребе и интереса“.

Али, господо, нека се не варају сви наши суседи: појед свих наших унутрашњих зајевница и трвења у нашој земљи, Југославија је још увек довољно јака и сложна да ће увек бити у стању да сузбије сваки покушај атентата на њен државни интегритет. (Тако јел).

Нека се напољу добро утве речи највећег југословенског песника:

„Тврд је орах воћка чудновата, зубе сломи ал' га не саломи“.

Нека се не забораве ни речи највећег југословенског витеза изговорене у срцу Шумадије, речи Њ. В. Краља Александра, који је казао: „Југославија ће и у будуће с оружјем у руци бранити јединство државе свом својом снагом против сваког непријатеља, па ма ко тај био“ (Бурно одобравање).

И напоследку, господо, нека се напољу има у виду да Југославија није инокосна и напуштена јединка у међународним односима. После онога сјајног пакта, закљученог између нас, Краљевине Румуније и Чехословачке Републике, који смо ту скоро имали прилике да манифестујемо после новог пакта Мале Антанте, бар је јасно свакоме да је Југосла-

вија само органски део једног сложног блока Мале антанте која је по бројној снази друга држава у Европи. Мала Антанта, која има 5,000.000 војника, не на тадача него неустрашивих бранилаца својих националних држава и оданих чувара европског мира и непомућених односа у Централној Европи. (Одобравање).

Господо, после ово неколико речи о спољној ситуацији и о овим појавама које су се десиле код нас унутра, дозволите ми да пређем на претрес финансиске политике Краљевске владе и на хладне цифре изложене у предлогу буџета са 1933/34 годину.

Ја ћу о томе говорити само у име своје и објективно, без икаквих опозиционих тенденција, него баш у најбољој намери, потребно је да земља чује сва гледишта разна гледишта на овај пројекат, па нека их сама цени.

Господо, ја морам овде одмах казати, као и прошле године, да ме изненађује рад Финансијског одбора! Господо, нечувен је случај у историји парламентаризма, да се почиње буџетска дебата без извештаја већине Финансијског одбора! Ми тога извештаја, господо, у свари немамо. Ми имамо, господо, истина, извештај од две реченице у којима се каже да је Финансијски одбор „проучио“ поднесени буџет и да се „предлаже“ Народној скупштини да га прими. А унутра између те две реченице само су изложене неке мање измене прихода и расхода, и Финансијски закон. И то је све.

Господо, као што видите нама већина Финансијског одбора није поднела извештај, који би садржавао гледишта одбора на финансијску политику Министра финансија и Владе. Имамо само такав извештај мањине, једне и друге, која је документовано постигла, укратко образложила своје гледиште, зашто се не слаже са финансијском политиком Министра финансија.

Господин Министар финансија нам је рекао, да је овај буџет утврђен на 10,438,600.000 динара. Утврдио је даље да је овај пројекат буџета са 884,000.000 мањи него буџет прошле године. Поред ових констатација ја додајем и трећу констатацију, на име да буџет, који нам се предлаже, као и буџет прошле године, имају исте мане и исте тешкоће.

Господо, поново подвлачим, да је карактеристично, да у овим данима најтеже финансијске депресије, коју свет преживљује, па и наша земља, да је Финансијски одбор испустио потпуно из својих руку буџет, то јест није га смањило и за један динар, него га је чак предложио пленуму Скупштине са извесним повећањем. То је уникум!

Редукције је извео само Министар финансија још пре доласка буџета у Финансијски одбор. Оне претстављају код буџета опште администрације 585,000.000 динара смањења, а код буџета државних

привредних предузећа 299,000.000 динара смањења. Прво пак питање, које се поставља пред нас народне посланике, мора бити да ли је ово и крајњи напор, који је учињен у смањењу буџета?

По мојој савесној анализи тога буџета и привредне и финансијске ситуације наше земље, сматрам да крајњи напор још није учињен.

Колики буџет у нашој земљи може да буде? Има у финансијској политици и финансијској тактици зато два критерија: први критеријум, при оцени колико буџет може да иде на ниже, т. ј. ту доњу границу темељ, буџета — чини правна основа државне организације. То је постојеће законодавство. А горња граница, докле може Министар финансија на више да диже буџет, то је, господо, економска снага земље онај капацитет, способност наших привредника и порезника да такав буџет могу на својим леђима носити.

Господо, први критеријум — правна основа — тешко се мења, али се мења. А горња граница, критеријум за повећање буџета, докле се он може форсирати на више, то је гвоздена граница, која се не мења. Ако је нужно и потребно, због тешке економске кризе, доњу границу мењати, онда пошто смо ми зато ту, Парламенат, зашто да је не мењамо? Известилац нам каже да ће бити времена да се припреме услови за смањивањ буџета идуће године. Ми међутим сваке године говоримо да је крајњи моменат дошао да порезници наши добију мањи буџет. А никад то не скинемо — зашто ако народ има Народну скупштину? Она је ту да мења законе. Мени се чини да би много боље било да се макар помучимо са дванаестинама, а ми да за то време спремимо основне измене закона којима ће се омогућити смањење буџета — па тек онда да приступимо дефинитивном изгласавању смањеног буџета за нашу државу.

Господо, када се при кројењу буџета удари главом у плафон — а ја констатујем да смо у плафон већ ударили — онда нам је једини излаз из те ситуације, да одмах и брзо силазимо доле. Јер је тврђи плафон од главе! Данас не могу опстати принципи који су постојали код јавног газдинства да се прво утврђују расходи. Данас се због тешких прилика мора у финансијама узети начело приватног газдинства: Пружај се према губеру! Колики ти је губер, толико се и протежи. (Један глас: Дајте Радио!) Није потребан радио, јер — ово је јавна говорница и мора се дозволити преко штампе народу да чује оно што његови претставници овде говоре.

Ако буџет не води рачуна о економском капацитету и платежној моћи земље и народа, онда он постаје рачун без крчмара. А ако се егзекуцијом буџет форсира навише, онда наступи ситуација која води ка осиромашењу народних маса, а одатле

брзо и револту изгладнелих маса. Због тога данас у привредној депресији наш принуд мора бити: приближавање нашега буџета капацитету народне привреде и националног дохотка и то што пре, брзо и енергично, макар се морале сужавати многе државне функције и мењати позитивно законодавство!

Народна скупштина као претставник нашег народа, дужна је да учини даљи напор од свога Министра финансија, кад то већ није учинио њен финансијски одбор. Дужна је да учини и супер-максимум у овим напорима. И верујте да ће тај напор, ако га Народна скупштина учини, бити благословен, јер су времена тешка и боље је да се данас учини „воленс“ него сутра против наше воље — „ноленс“. Да ли треба доказивати, да су наша економска снага и наш национални доходак још увек тако слаби и да ли треба доказивати да се они тако брзо и преко ноћи за месец или годину дана не могу ретаблирати, као и то, да ли буџет са тим ретаблирањем сме рачунати? Зар није народна уштеђевина од 14 милијарди динара из 1930 пала данас на 10 милијарди? Зар није у прошлој години било више стечајева и поравнања него у претпрошлој? Према званичној статистици коју је издала Народна банка било је 726 случајева, док је претпрошле године било само 530. Поравнања било је 1.146 према 829 у претпрошлој години! Зар није наш целокупан извоз земаљски од 9.05 милијарди динара спао је на 3 милијарде динара! Зар није данас цена сељачким производима, стоци, пшеници, дрвету цена тако спала да сељак не добија ни половину свога ранијег прихода од тога.

Господо, индекс цена, који је објављен у нашој статистици, а којим се користила и Народна банка на своме збору, показује, да су цене у прошлој години стајале као 65 према ранијих 100. Та разлика врло је тешка и незгодна. Господо, све то до очигледности утврђује, без даљих и дубљих економских испитивања, јер овај форум није за такве ствари, — да је логично и наш национални доходак, који у главном потиче из пољопривреде, морао спасти на више од половине? А како је наш национални доходак 1925 г. утврђен на 69.000.000.000, — то на основу досадашњих излагања, треба да буде данас апроксимативно на половини, т. ј. на 30—35.000.000.000 — Према томе, на основу чињеница из живота и на основу података које смо овде изнели, како је наш национални доходак данас још увек два пута мањи него што је био пре 8 година, природно је, да би и данашњи буџет, кад га упоредимо са националним приходом морао бити два пута мањи. Нећемо рећи да буде баш два пута мањи од буџета из 1930 г. 14.000.000.000 —, него да буде, ако не 7 и 8, оно бар 9—9.500.000.000 дин. — То је, господо, по

мени, максимум, до кога југословенски народ може данас носити буџет на својим леђима. И према односу 100 : 60 индекса цена излази, тачно аритметички, да би буџет требао да буде око 9.000.000.000. — За моје тврђење говоре не само ове економске конси-дерације него и хладне рачунске чињенице, говори рачун, који је дао сам Г. Министар финансија према оствареним приходима за 1932/33 годину. Господо, за 9/12 прошле године, силом езекуције, од одговарајуће суме утерано је свега 80%. То значи за 12/12 ако се примени исти поступак утеривања прихода са 80%, (ма да су остали месеци тежи за то утеривање), да према томе, буџет ове године према ранијем буџету од 11.270 милијарди мора највише изнети 9.000.000.000 динара. — Значи дакле да данашња оболела и опала народна привреда не може поднети буџет већи од 9—9.500.000.000 динара.

Преко ове цифре буџет несме ићи, јер постоје још и самоуправни, бановински и општински буџети од преко три милијарде према податцима које имам. То је дакле укупно дванајест милијарди! И кад знамо господо, да се целокупан извоз из наше земље срозао од девет милијарди на три милијарде динара ја вас питам као претставнике народа: коће плаћати тих дванајест милијарди. Зато, господо, буџет који је пустио финансијски одбор без икакве реду-кције Народна скупштина има за дужност да га још и даље редуцира. Те редуције могу бити и морају бити енергичне, брзе и немилосрдне и код личних и код материјалних расхода. Данас се господо лични расходи у Југославији морају смањиваги јер ми данас имамо ту аномалију која не постоји ни у којој дргој држави, ти су лични расходи код нас већ него материјални. Они износе 51% према 49% материјалних расхода. А за последњих 9 месеци протекле буџетске године лични расходи прешли су чак за милијарду динара материјалне расходе. Оваква несразмера у расходима господо, претставља већ један финансијски курјозум и ја сматрам да тај курјозум треба што пре лечити и прилагодити се нормалним приликама.

Како редуцирати личне расходе? Има три на-чина. Ја сам противан првome начину редуцирања плата, јер су чиновничке плате у кратком року већ три пута до сада редуциране у висини 20—30%. А као што рече Г. Министар Финансија ту постоје и друге тешкоће које проистичу из законских одре-даба, као и код пензија, где се мора поштовати стечено право. Али има господо друга форма редуције:

А то је редуција додатака који нису регу-лисани сви законом, него већином уредбама. Гос-подо, треба смањити додатке нарочито код већих плата и пензија, а чувати неизмењене мање плате и пензије. Господо, тако исто треба више смањити додатке у мањим местима, где су животне прилике

јевтиније, а нарочито треба ударити по специ-јалним и личним додатцима. Даље, господо, морамо стати на гледиште да се мора већ једном престати са унапређењем чиновника за годину две. Ја сам био дуго чиновник у овој земљи и поштујем права чиновника, али кад сељак данас муку мучи да ис-тера колико му је најпотребније за његов дом и чиновници, треба са своје стране да нешто жртвују. Ми морамо укинути унапређења бар за две године. Ми се морамо постарати да чиновници буду пре-мештани само по крајњој нужди, и не у оволиком броју, као што читамо сваки дан у новинама. Али главно тежиште наше редуције мора бити у сма-њењу овог огромног персонала, у смањењу особља и броја звања: редуцирати број министарстава, ре-дуцирати врховне и окружне инспекторе. То је плеоназам, земља која има поделу само на бано-вине срезове и општине не може трпети и окружне инспекторе и инспекторате кад округа нема. Гос-подо, треба смањити у министарствима и број оде-љења, директора, начелника, инспектора и саве-тника, јер их има и сувише. (Један глас: Где ћемо их, зар опет у пензију?) Нека иду макар и у пен-зију, лакше ће то бити за државни буџет него овако. Јер сваки активан начелник и инспектор поред плате повлачи и друге трошкове и додатке, који отпадају кад доћу у пензију. Факт је господо, да код нас у Југославији постоје читаве дивизије државног особља. Ми имамо 250.000 платежних чи-новника и то без официра и без бановинских и оп-штинских службеника. У првом реду треба реду-цирати велики кадар цариника. Ми сви констан-тујемо да је настала велика криза, да је извоз спао од девет милијарди на три, да нема увоза, да нема посла, а међутим исти број цариника имамо по ца-ринарницама.

Исто тако господо, морамо смањити и број профе-сора, кад је смањен број пуних гимназија, ове опет да сведемо у многим крајевима на полу гимназије а не као што смо до сада радили да полу гимназије поново претварамо у пуне гимназије нпр. на Крку! Има случајева да пуно професора немају више од 3 до 4 часа преко недеље дана! То је и сувише мало рада! На Универзитету има много предмета, које је некад предавао нпр. наш уважени професор Андра Ђорђевић и други професори, који сад пре-дају као један предмет четири професора, са че-тири катедре! Толико велико специјализирање, го-сподо, у Југославији није потребно. Али, у колико сам за то да се број професора смањује у толико сам с друге стране више за то да се повећа кадар учитеља, у народној настави. Јер народна на-става код нас је најпреча народна потреба. Имамо много случајева да су многе основне школе остале код нас без учитеља. То никако не сме да буде, јер иначе не можемо скоро променити посебне

хрватске, српске и словеначке менталитете, који сад постоје без изједначене основне наставе и довољног броја учитеља.

Исто тако и полицијски кадар у нашој је земљи врло велики. Ми смо имали прилике да констатујемо да у среским начелствима имамо по 5 писара а ја врло добро знам да су у предратној Србији у тим среским начелствима те и толике полове дуго година вршили само 2 писара. Даље ми те толике полицијске писаре треба да смањимо и зато су многе њихове агенде — извиђаје — презели срески судови.

Исто тако, господо, треба редуцирати и бановинско особље и звања. Према податцима имаде око 50.000 бановинских службеника т. ј. преко 5.000 на једну Бановину, а то је исувише много. Исто тако треба редуцирати и општинске службенике по општинама, јер врло често налазимо случајеве да у многим општинама поред бележника има још 2 - 3 подбележника. (Тако је)

Код материјалних расхода морају се вршити уштеде и на једној и на другој страни: и код инвестиција и код других издатака. Нарочито треба брисати из буџета кредите одређене на откуп и зидање нових зграда. Кад народ грца у великој невољи, не треба никако дозволити да се подижу палате било за државу било за Бановине било за општине. Има и многих других корисних расхода које из предлога буџета треба брисати и оставити да сачекају боља времена. Треба задржати само оно што је збиља од виталнога интереса за нашу државну организацију и наш привредни просперитет.

Нека ми моје колеге из Финансијског одбора не замере, што морам понова да се вратим на Финансијски одбор. Финансијски одбор у редуцирању није постигао никакав резултат. (Зар мора?) Мора, у овој и оваквој данашњој кризи мора. Ми имамо и у другим земљама примера зато. У француском Финансијском одбору Сената после великог редуцирања у Скупштини буџет је редуциран још за 1600 милиона франка. У братској Чехословачкој, која живи под сличним приликама као и ми, извршене су чак три редуције: прво је постојао један одбор шефова партија који су извршили прву редуцију споразумно с владом. Тако редуциран буџет упућен је онда Финансијском одбору, који је извршио другу даљу редуцију са 10—15% и после тога је дошла и она трећа редуција коју је тражио и известилац на име преко „Парламентарног одбора за штедњу“. И ми, господо, морамо такође инсистирати на томе. Тај је одбор раније постојао у предратној Србији па и у Југославији, и он треба и данас да постоји. Ја ево дајем главу, ако он пође из канцеларије у канцеларију да ће учинити још нових уштеда од најмање 10% (Тако је).

За мене је господо уникум да један Финансијски одбор може данас да пусти буџет без пет пара редуције (Приговори). Господо, ја сам констатовао, да је принцип штедње код нас врло мало примењиван и поново се враћам на то да је наша дужност као народних посланика да се тој политици штедње озбиљно посветимо.

Господо, ви знате да треба при скраћивању издатака — при штедњи имати и — система. Кредити су ове године многи нерационално и рђаво распоређени. На пример, у Југославији у пуном јеку кризе, у земљи пољопривредној са 80% пољопривредника, данас кад треба помоћи сељака, трговца и обртника, од 12 министарства, чији буџети износе укупно 10 и по милијарди динара, ви имате буџет Министарства пољопривреде и Министарства трговине на последњем месту. Једино Министарство за физичко васпитање које је тако рећи наше одојче, једино оно долази иза Министарства пољопривреде у привредној Југославији и Министарства трговине.

Господо, од 10 и по милијарди, погледајте колико се даје на пољопривреду: свега 117 милиона, а то значи 1% од целокупног буџета наше државе. Министарство трговине још је горе прошло у овом буџету од 10 и по милијарди. Од 10 и по милијарди, за развитак наше трговине у овој болној ситуацији међународне трговине има свега 0,6%. Та су Министарства за мене; према оваквим њиховим буџетима, права југословенска пасторчад! Господо, ето у Југославији, где имате 80% земљорадника, ви имате већи буџет Социјалне политике! То је исто тако нелогично, као кад би у Енглеској која је чисто индустријска и трговачка земља и кад би тамо буџет пољопривреде био много већи него ли буџет Министарства трговине! Господо, ми сваке године трошимо на исхрану пасивних крајева, на исхрану оних гладних људи, милионе! Ми се морамо постарати за тај свет, који остаје без хлеба. Али начин на који се ово ради, потпуно је нерационалан и нецелисходан, као што је то лепо казао и г. Милутин Станојевић у Финансијском одбору. Ми имамо сваке године масу гладних незапослених људи у Југославији, нарочито у Зетској и Приморској бановини, док у Јужној Србији имамо хиљаде хектара пуне и необрађене земље. Ето вам рационалног решења и проблема исхране и пасивних крајева и насељавања Јужне Србије! Оне велике милијоне, које трошимо узалуд и без реда и без смисла у тим крајевима на незапослене, употребимо те милијоне на колонизацију тих наших људи у пустим и ненасељеним крајевима Јужне Србије. Ми смо за 10 година свега са 2% поправили однос анационалног елемента према националном елементу, а већ 3 године не уводи се у живот закон о насељавању Јужне Србије. Штега за оне паре које смо за ове 3 године бацили у мутну

Марицу не проводећи како треба ни колонизацију Јужне Србије ни запослење људи пасивних крајева. Господо, нека ми се не замери што морам да кажем да док за ове послове за насељавање нашег света из пасивних крајева у Јужну Србију немамо пара и кредита, дотле имамо и пара и кредита за разне палате као на пример за палату Министарства социјалне политике у Београду, за пољопривредни факултет, за ветеринарску школу у Загребу и т. д. Нека ми се исто тако, господо, не замери што морам рећи и ове године као и у дебати прошлогодишњег буџета, да је Министарство грађевина и у овом буџету предвидело врло мале кредите на одржавање путева. Па и оне тако мале кредите Г. Министар финансија је морао у току прошле године да компримира и од њих утроши свега 40%. У овом буџету ти су кредити поново редуцирани, тако да су у Министарству грађевина од 1 милиона сведени на 300.000, а код бановина од 100.000 на 78.000. Дакле за 25% мање! И док се у Чехословачкој утроши на 1 км. путева 50 хиљада динара, дотле се у Југославији за 1 км. путева утроши свега 8.000 динара!

Господо, сада прелазим на анализу буџета прихода. Буџет предвиђа округло 6 ипо милијарда чисто фискалних прихода, пола милијарде вишка прихода од привредних предузећа и 3 ипо милијарде ангажованих прихода у привредним предузећима, укупно 10,438.000.000 милиона. Према томе приходи за организацију администрације износе округло 7 милијарда, дакле мање за пола милијарде од прошле године.

Од непосредних пореза Министар финансија очекује 1,800.000.000 динара т.ј. плус 145.000.000 и то: од пореза на пословни промет 70 милиона од пореза на ренте 30 милиона, а од дуговане порезе 25.000.000. Ја не верујем у остварење овог вишка. Тако порези на пословни промет и на течевину не могу дати вишка, јер ове године има више случајева него раније, а с друге стране то су релативно еластиче дажбине па варирају према коњукутури. А како они сачињавају гро непосредних пореза (570 милиона динара), то у данашњој привредној депресији свуда јако угрожавају буџетску равнотежу. То нарочито доказује пример Француске где је порез на пословни промет подбацио за 1 ипо милијарду франака. Исто тако је илузија и вишак од пореза на ренту, па према томе и приход од тога пореза у данашње доба кризе може да подбаци, јер капитал бежи из земље.

Од земљарине очекује се приход од 456 милиона. Истина за 9 месеци утерано је 100% од предвиђене суме као прихода од тога пореза, али у следећа три месеца приход ће подбацити јер смо ми аграрна земља, па се месеци од јануара до априла имаду сматрати мртвим месецима. Питање је

да ли ће приход од тога пореза и у буџетској години 1933/34 бити издашнији? То зависи од родности ове године. Не треба заборавити да Министар Финансија тражи још сем 456 милиона на име земљарине још на име утеривања дуговане порезе 75 милиона, дакле 25 милиона више. Тако ће се ови терети у буџетској години 1933/34 суствизати и нагомилавати, па је питање да ли ће се и после енергичне егзекуције у тој буџетској години моћи утерати целокупни предвиђени приходи. Ја сумњам и у утеривање прошлогодишње суме, а камо ли ове која је већа за 145 милиона. Ако коњукутура буде боља, можда ће се и моћи утерати, али какве су сада прилике неће моћи да се утера.

Ове године амандманом се укида повластица ранија о смањењу 20% земљарине. И то је грех према сељацима. Ако треба држави пара нека се оптерете сви грађани новим наметом а не само сељачки staleж — који више страда од осталих. (Одобравање).

Код посредних пореза ствар стоји још теже, јер потрошачка снага народа је јако опала, и док код непосредног пореза има и егзекуције дотле код посредних пореза те егзекуције нема. Приход од тих пореза зависи само од потрошачке моћи народа, па је утеривање те порезе услед тога и не сигурније. И сам г. Министар финансија предвиђа приход од те порезе 2,800.000.000 динара дакле за 305 милиона мање.

Најјаче подбациће приходи од царина и сам Министар предвиђа мањак од 320 милиона. У прошлој буџетској години наплаћено је царина свега 66% од онога што је било предвиђено. Ово је највећи мањак од свих дажбина. Ја мислим да ће он у овој буџетској години подбацити и више од 320 милиона из разлога што свуда постоје царинске баријере, аутаркијски систем, као и због опадања трговине и увоза. Ја не видим да ће томе бити крај и у буџетској год. 1933/34.

Од монопола Министар финансија очекује мањак од 200,000,000 динара. Господо, морамо констатовати да монополи стално опадају. У току прошле године утерано је свега 86% од предвиђених сума. Зашто? Јер наши људи пуше данас јефтиније сорте дувана а и кријумчари се много због кризе. Код соли се појављује мањак, зато што је мање потрошна моћ а осим тога и због тога што услед економске кризе имамо и мање стоке. Слично је и код петролејума и код жигица и то не само због економске кризе него и због електрификације села, која се сада врши.

Ја очекујем још већи пад, јер кад падају сељачкови приходи морају и цене монополских артикала исто тако да опадају, да се смање, кад се монополи смање онда се не треба бојати да ће приходи подбацити, јер кад је већа потрошња онда је мање кријумчарења а приходи су монопола већи.

Чехословачка је утврдила свој нови привредни програм за идућу годину и ту централно место заузимају ове тачке: смањење каматне стопе у читавој Чехословачкој, које се врши законским путем, и смањење цена монополских и картелских цена у читавој држави.

Господо, зашто не пођемо и ми путем Чехословака? Ја мислим да се нећемо преварити и да ће Г. Министар финансија свакако користи видети.

Од трошарине Министар финансија очекује 870,000.000 т. ј. вишак од 15,000.000 динара. По мени је то проблематично, то ће зависити од плодности године и од потрошачке моћи сељака.

У прошлој години утерано је за 9/12 дакле 94% од предвиђених сума. Према томе не може се сматрати да ће се очекивања испунити.

Од такса Министар финансија очекује 905 милиона дакле вишак од 30,000.000 динара од нових такса. То може да буде и ту оптимизам, може постајати, али тај оптимизам не сме бити велики, јер су за девет месеци таксе дале 70%.

Од државних привредних предузећа Г. Министар финансија очекује: бруто 4 милијарде (3.983.000.000) динара, дакле за пола милијарде мање. Чист приход: 583.000.000 динара, дакле за 217,000.000 динара мање. Ја очекујем још веће падање. Ту се најбоље манифестује привредна депресија, јер услед економске кризе опадају и послови, опадају бруто приходи и вишкови од предузећа.

Најглавнија државна предузећа су железнице, али ту имамо тако исто и највећи дефицит. Г. Г. Министар финансија, Министар саобраћаја предвиђају бруто прихода 2 милијарде и 180 милијона или мање 250 милијона, а нето: 170 милијона, дакле мање 117 милијона.

Ја сматрам, господо, да је овај вишак фиктиван.

За 9/12 прошле године утерано је свега 75% од предвиђених прихода. Свуда је дефицит у свету код железница, па није чудо што тај дефицит постоји и код нас. Он постоји због пада извоза и увоза. Имамо констатацију да је прошле године био много мањи промет на железницама него 1931 године за читавих 11%. Затим дефицит постоји и због јаке конкуренције аутобуских линија, које се све више развијају у свима модерним државама. Овде је потребна хитна реформа наше саобраћајне политике. Пре свега треба уклонити конкуренцију, коју врше аутобуске линије железницама, а то није још код нас учињено. Треба уклонити конкуренцију аутобуских линија, којих има 50 код нас, са 700 аутобуса, т. ј. треба спровести хитну колаборацију комплетирањем мреже и контимовањем тарифа између једног и другог подвоза.

Господо, у Швајцарској је лакопостигнут споразум са 900 аутобуских предузећа. У француској,

где су државне железнице у великој кризи, тражи се излаз путем специјалних такса на транспорте аутобуса. У Мађарској и у Италији заведене су концесије за сва саобраћајна средства, у Аустрији заведена је контрола над тарифама свију аутобуса, и од промета аутобуса уступа се државним железницама.

Кад се нашој тешкој ситуацији код железница дода још, да су суспендоване репарације, од којих су железнице могле да се обнављају кад знамо да није довршена велика радионица у Краљеву; тако исто кад знамо да постоји летећи дуг, који износи око 300 милијона динара, онда железнице представљају велику опасност по државне финансије и на њих треба обратити што већу пажњу.

Господо, још горе је стање код *Државне речне пловидбе*. Ја бих волео да видим њихов прави комерционални биланс. Тамо је промет пао у 1931 године за читавих 23 $\frac{1}{2}$ % према 1931 год. Ја сматрам господо, да је збиља луксуз за нашу земљу, да има државну администрацију у речној пловидби. Велика је штета, што мој предлог није био раније примљен, предлог о стварању једног великог акционарског друштва. Колика је штета, што држава није онда пре кризе продала пловне објекте за велике паре, а колико би то било олакшање данас и за Министре саобраћаја и финансија!

Од експлоатације *шума и руда* Министар финансија предвиђа мањак од 47 и по милиона. И то је сасвим појмљиво, због рђаве коњуктуре биће и већи пад. Велика криза у шумској индустрији постоји и у Босни и у Славонији. Извоз од милијарду и три стотине милиона у 1930 години спао је у 1932 години на три стотине милиона. Зато је рђава прогноза у буџету прихода тако док приход шума по завршном рачуну за 1931/32 годину износи 79 милиона, у буџету се за 1933/34 предвиђа плус од 10 милиона. И друго за 9/12 утерано је свега 36%, а потрошено преко кредита 107%.

И приход од *руда* биће у паду, јер свуда у свету опадају цене угљу, а код нас пала је и куповна моћ главног купца — железница, које су биле највећи протрошач за овај објекат.

Господо, сад после анализа буџета прихода, дозволите да погледамо како стојимо са проблемом буџетске равнотеже. Г. Министар финансија је лојално казао, да је она сад ту, али да се не може заклетити као на јеванђељу, да ће она бити очувана у току идуће буџетске године.

Истина је господо, да нам је он дао буџету равнотежу, у цифрама т. ј. да су изравнати расходи са приходима, али господо, по моме схватању та је буџетска равнотежа у ствари врло озбиљно загрожена. Прво је озбиљно загрожена тиме, што су сви приходи у буџету и сувише натегнути и на-

дувани. Сматрам да у таквим моментима финансијске депресије, они неће моћи да даду покриће, које Министар финансија жели и очекује.

Ноторна је чињеница, да готово сви приходи и фискални и они од предузећа још једнако опадају и подбацују. Истина, да је било т. ј. скоро знакова за побољшање прилика и у Америци и Немачкој који су се манифестовали у порасту цена исцрпљењу стокова, порасту улога и паду незапослености. Али, господо, немојмо се подавати великим илузијама. Банкарски крах, који се десио последњих недеља у Америци, узео је такве размере, да они који о томе читају у новинама, и не сањају да је тамо стање данас много горе, него што се оно у листовима претставља и саопштава. Зато — ретаблирање и стабилизирање прилика свуда — па и код нас ићи ће веома споро, и ми не смемо рачунати на некакво побољшање у идућој години.

Друго угрожавање буџетске равнотеже долази од ванбуџетских кредита. Ове године истина је мање тих ванбуџетских кредита, јер је боље спроведен принцип јединства буџета, али их још једнако има. То су предвиђене исплате из „готовине, обртног капитала, као и вишкова прихода“. А колико ће милиона то изнети, ми ћемо видети тек у завршном рачуну идуће године.

Што се тиче летећих дугова и неисплаћених рачуна, то јест одложена исплата примљених обавеза, краткорочних, обавеза трезора бонова, које издаје Министар финансија — они су такође у изобиљу. Колико има тих и таквих рачуна, г. Министар финансија најбоље зна, али што је рекао не слаже се са подацима, које сам ја добио на другој страни. (*Министар финансија Др. Ђорђевић*: Тачно је, гарантујем!) Мило ми је ако је тачно. А колико ће бити тачно милиона видећемо тек кад се завршни рачун закључни? Прошле године било је по г. Министру свега 327 милиона; дај Боже да буде толико. Али се ја бојим да само Министарство саобраћаја ту цифру не демантује!

У нашој финансијској политици има једна рђава пракса да се неисплаћени воде као нека уштеда. Међутим о уштедама правим нема ни говора. Уштеде су ту кад нпр. изостану инвестиције и неизврше се набавке. А кад се бележи као уштеда само оно, што није исплаћено, онда то у ствари није никаква уштеда. У томе се ишло толико далеко, да су и сви завршни рачуни од рата код нас закључивани са суфицитом, а то међутим није тачно. Једино је овогодишњи завршни рачун био лојалан, са дефицитом од 626 милиона динара.

Исто тако Министар финансија је дужан да каже сумарно, колики су накнадни и ванредни кредити. Мора се завести и код нас стална пракса да се претходно и увек законом одобравају ванредни кредити. (*Министар финансија Др. Ђорђевић*: Скуп-

штина је изгласала закон о ванредним кредитима). Ја то похваљујем, и молим да се та пракса и даље продужи.

Треће, највише угрожавање буџетске равнотеже долази од државних дугова, нарочито откада су престале репарације. А како стојимо са дуговима? Како се врши служба ануитета? Укупни наши дугови износе 39 милијарди динара; а од тога унутрашњи дугови износе 6 милијарди, а инострани 33 милијарде динара. То значи: инострани дугови су пет пута већи од унутрашњих дугова. Ануитети и камате износе 1 и по милијарду динара. Кад се елиминешу државна предузећа, значи да једна четвртина нашега прихода иде само на дугове. Исто тако излази да половина читавог нашег извоза иде на отплату дугова. Ануитети за последњих седам година више су него учетворостручени, а то је опасна страна нашега буџета.

У Швајцарској је објављена једна статистика државних дугова, према којој наша држава по величини дугова долази на четврто место. Испред ње су Румунија, Пољска и Мађарска.

Дугови се обично деле на ратне, политичке и неполитичке. За ратне дугове према Америци, Енглеској и Француској износи ануитет 370 милиона динара, што значи три пута више него издаци на целокупну нашу пољопривреду.

Господо, по Хуверовом мораторијуму Југославија се за 34 године лишава годишње по 84 милиона немачких марака. Ја сматрам као оправдано, да се ти ратни дугови и ануитети не уносе у буџет, и зато топло поздрављам гест наше Владе и Министра финансија, што није ништа о њима говорио, и што је ћутке преко тих дугова прешао и у буџету и у финансијском закону.

Зашто? Ако је Лозански споразум имао за циљ да да нову конструктивну еру Европе и ако није имао за задатак само да помогне Немачкој, онда се мора доћи и до другог споразума: да се ослободе ратних дугова и земље ратом оштећене и по мишљењу које је објављено у једном америчком финансијском листу „Бонстрит Џернек“ без решења ратних дугова, не може бити ни говора о успеху светске привредне конференције. Господо, ако се суспендују само репарације, као што је то извео Лозански споразум, а не и ратни дугови, то би значило свалити терет са немачких леђа на савезнике. Зато је и постао тзв. „центлменски споразум“ којим се утврђује, да се све државе повериоци репарација обавезују да неће ратификовати Лозански споразум док не уреду и питање ратних дугова. Француски парламенат одбио је исплате доспелог ануитета. Енглеска га је исплатила условно. Сам тај факт да богата Француска не плаћа свој ануитет, доказ је за Америку да је у економном животу Европе наступио дубок поремећај о коме се мора водити рачуна.

Према последњим вестима из Америке изгледа да је и сам Рузвелт. нови претседник добро ушао у ову ситуацију и да он сматра да треба извршити ревизију или редукацију ратних дугова.

Што се тиче неполитичких дугова, предратних и послератних, то како су већином иностранч дугови. — они су велики баласт буџета — права авет буџетске равнотеже. Ануитет за њих износи осам стотина тридесет и четири милиона, што несумњиво претставља један велики баласт за нашу народну привреду. Сама ажија ануитета је баснословна само 28 и по од сто „прима“ што износи око 233,000.000. Та сума није унесена у буџет, она фали за читав свој износ. Та сума претставља дакле прави дефицит. Али постоји једна срећна околност да је за америчке ануитете добивен пристанак да се могу полагати у динарима без трансфера и призна што је Министар са Француском владом регулисао питање наших ратних дугова. Тако исто постоји и један најновији аранжман са француским порттерима којим је избегнуто полагање ануитета за три године. Порттерима се издаје 1 облигација за трогодишњи износ ануитета на 25 год. са 5% камате. Од тога имамо две користи, јер се буџет ослобађа великог терета дефицита, који би претстављала акција са примом. и друго: Министар финансија преко ових депонованих ануитета код Народне банке доћи ће у могућност да ликвидира и да смањи авансе код Народне банке и то на прво место шест стотина милиона обртног капитала. Тако је у дванаестом часу избегнут један нов дефицит а можда и инфлација! Овом операцијом помаже се и нашој валутној ситуацији, јер ће се нашем новчаном тржишту осетно смањити тражња девиза за вршење ануитетске службе. На послетку ће од тога имати користи и наша привреда. Прво тиме што ће се један део депонованих ануитета ставити Народној банци на располагање за извођење шире емисије у ово тешко доба. Ово је нарочито важно у ово доба замрзлих кредита у земљи и у доба оболелога мање ликвидног портфеља Народне банке. Познато је да је она четвртину зараде употребила на чишћење сумњивих потраживања!

Господо, друга помоћ народне привреде је та, што ће за ове три године ојачати скок девиза за потребе саме народне привреде. Народна привреда оспособиће се више за учешће у међународној трговини и на тај начин лакше сносиће ситуацију у коју је запала. Ако је овај важан аранжман већ сасвим перфектуиран, онда треба збиља одати дужно признање и изјавити благодарност са овога места Краљевској Влади и Г. Министру финансија.

Завршавајући анализу буџетске равнотеже, морам константовати, да она стоји на стакленим ногама и зависиће од многих услова и момената који имају да се покажу као повољни у току го-

дине. Али несумњиво да ће проблем буџетске равнотеже постати актуелан, за годину две код нас — више но икад. Буџетска равнотежа претстављаће ускоро тежак проблем за Министра финансија.

Сви извори, који су служили за отклањање, буџетских дефицита до сада више не постоје. Репарације су отказане, зајмови су по данашњим приликама немогући; са ковањем новца је свршено; на њему је добијено што се могло добити. Остаје једини и последњи извор штедња и, нажалост, нови порези.

Постићи стварну буџетску равнотежу, господо, мора бити најглавнији задатак наше финансијске политике. Она је најважнији услов за здраве финансије. Она је најбољи чувар народног новца и први услов за санирање оболеле народне привреде. Неки полет у нашој народној привреди не може се ни замислити, докле не буде буџет стварно уравнотежен и докле не елиминишемо из нашег буџета летеће дугове и хроничне дефиците. Овако неизлечена ситуација притискује цео привредни свет, — сву привредну акцију у нашој земљи и цео наш јавни живот. Колико би било лакше, кад толика наша привредна предузећа, која тешко кризу пребољевају, не би морала чекати месецима на своја потраживања од државе! Колико би оптицај новца био бржи и кредити обилнији и слободнији у земљи, да Народна [банка, да Државна хипотекарна банка и Поштанска штедионица нису због аванса држави имобилисане у својој служби народној привреди. Зар не би ове године и пр. било лакше пружити новчаном тржишту у земљи многе милионе, да те установе нису биле ангажоване према држави и према Министарству финансија?!

Зар не би могло на тај начин преко тих установ да се стави народу на расположење силан новац са ломбардовање држ. папира чиме би се спречили онолики страховити падови курса? Ето тако на тај начин се питање стабилизације буџета преноси на питање стабилизације новца. Обе су ове стабилизације у тесној вези. Као год што нема буџетске стабилизације без стабилизације новца, исто тако нема стабилизације новца без стабилизације буџета. Има више година како је наш динар био фактички стабилизан. Ја се само питам, господо, каква је потреба била код нас пре неколико година да се законом и међународним уговорима код нас стабилизација динара утврђује и уводи златно важење? То је учињено крајем 1931 године кад је светска криза већ узела маха. Ја сматрам да је то била једна апсолутно непотребна мера. Ја нисам за тражење спаса уједној бруталној инфлацији, јер је свака инфлација штетна ствар, јер свака инфлација исисава сокове народне привреде, и јер су инфлацијом на крају крајеве руниране већ толике народне привреде. Али сам, ја, господо, у исто време против наглог завођења ста-

биллизације динара законским путем и увођења златнога важења у данашњем јеку кризе. То је било и на штету народне привреде и на штету државних финансија. Услед тога народна привреда снашла се у врло тешкој ситуацији принуђена да се рве у великој међународној конкуренцији са високом новчаном јединицом.

Свима је нама познато и да су наше државне финансије тиме бесциљно оптерећене са две и по милијарде динара! По моме мишљењу требало је у овој тешкој привредној кризи применити енглеска праксу и тако помоћи народној привреди једним систематским планским обарањем курса. Али никако инфлацијом, већ лојалним суспендовањем замењивости новчаница за злато (Одобравање). Данас имамо чисто златно важење само у богатој Француској, Швајцарској и Холандији. Ја сматрам да је луксуз да се и ми ранжирамо са овим јединим трима земљама света које у сваком погледу изванредно добро и много боље од нас стоје. Мислим да би овај поступак који сам поменуо био много правилнији и бољи него по сваку цену натезити са златним важењем. Мислим да би било боље све то урадити него привидно задржавати законску стабилзацију и против закона заводити прим од 30% и динар не можемо и нећемо моћи дуго на овој и у оваквој лажној пози и у златној пози законом задржати. Никако није то тзв. „контролисана пакт важења“ динар се већ и упркос законске стабилзације и међународних уговора срзао од 9 на 7 швајцанских франака и упркос квази златном важењу изгубио способност међународног средства за плаћање! Ми ћемо динар моћи сачувати само тако ако га фактички стабилизујемо путем опробаних финансијских и привредних средстава а то је путем равнотеже буџета и равнотеже трговинског платежног биланса. О буџетској равнотежи ја сам већ доста говорио, а сад ми дозволите да неколико речи кажем о платном билансу. Несумњива је ствар, господо, да је наш платни биланс пасиван. и у јаком паду. Иако је у њему трговински биланс активан, ипак је он по другим позицијама које стоје поред њега јако пасиван.

Поморство је данас, господо нерентабилно, и тако туризам странаца је стално у опадању. Износ валуте и капитала из наше земље врши се стално тајно и јавно. Емиграција је за трећину спала према 1931 год. Због тога је ситуација нашега платнога биланса врло рђава. Али као што је рекао и г. извештач већине, све те унутрашње мере су само палијативне у колико се тиче активирања платног биланса и лечења финансиске кризе. Данас и многе јаче земље но што смо ми, болују од ове исте болести и пате и од дефицита и од депресијације националне валуте и пасиве златног биланса и због нужде да напуштају златно важење. Све су то велики пробле-

ми који превазилазе и премашују моћ једне државе. Сви ти проблеми зависе у првом реду од тока светске привредне кризе и ситуације. Ми се истина морамо и сами да боримо да колико можемо свој економски живот подесимо да он прође данас са што мање штете. Али радикално санирање привредних и финансијских прилика можемо постићи, као што је и код других држава случај само тако, ако на томе послу буде колаборације с другим државама — са читавим светом.

А то санирање светске привредне кризе није никаква ни тајна ни мађија. Треба само погледати истини у очи и рећи праву реч. Не пати свет и човечанство зато што економисти и државници не знају како ће изићи из ове привредне кризе, него пати зато што се на многим странама то опште санирање искрено неће и не жели. Исто тако као што државници знају како се може најбрже и најефикасније извршити војно разоружање исто тако добро знају државници како најбрже и најлакше свет може заћи из ове светске привредне кризе.

Ексклузивним и егоистични интереси — највећа су препона решењу кризе. Господо, ту скоро објављен је један ружан извештај експерата — припремне комисије — за светску привредну конференцију. И у томе извештају се пре свега констатује да владе свих држава које ће бити заступљене на тој привредној конференцији, треба заједнички да се заузму да се на практичан начин постигне :

- 1) Регулисање свих међудржавних дугова;
- 2) што већа слобода међународне трговине;
- 3) побољшање цена и стабилзација светског новчаног тржишта; и
- 4) финансијска и монетарна акција за укидање девизних ограничења и за успостављење монетарне стабилзације.

Другим речима, спас човечанства и од ове кризе и лек за њу је у међународном економском споразуму, у уклањању царинских баријера, у рушењу девизних ограничења, у ликвидацији ратног дуга, као што су ликвидирани и репарације, и у сталној и слободној циркулацији новца.

Дао би Бог да ове истине што пре добију израза у одлукама одговорних влада и парламената најпре великих нација. А на нама је парламентарцима претставницима свих земаља, да подржавамо само владе са таквим програмима, ако желимо народима скратити незапамћене муке, беде и невоље. Прави и искрени пријатељи народа морају да се боре како противу војних тако и противу економских ратова међу народима.

Сад да завршим! Господо, ја сам већ казао да су све ове моје добронамерне опаске и примедбе упуене Влади само у најбољим интенцијама. Ја матрам да је требало да се чује у Народној скул-

штину и глас који критички, али објективно, износи финансијско-политичку ситуацију можда у мало мање оптимистичкој форми но Министар финансија. Ја на крају апелујем на Владу да што енергичније учини све напоре који иду на уклањање пољопривредне кризе, и изјављујем да ћу, с обзиром на огромне тешкоће о којима сам говорио и које наша млада југословенска отаџбина има данас да савлађује, у начелу гласати за буџет и поред све критике наше финансијске политике и мана овога буџета које сам овде изнео. (Пљескање и одобравање).

Поштрејседник Др. Авдо Хасанбеговић: Са вашим пристанком ја ћу овај део данашње седнице закључити. Рад ћемо наставити вечерас у 9^о часова са истим дневним редом.

Седница је прекинута у 8 часова.

(После прекида у 21.30 часова).

Поштрејседник Др. Коста Поповић: Наставља се седница. Реч има народни посланик г. Алојзије Павлич.

Алојзије Павлич: Славна скупштина. (Гласови) Где је Влада? Не можемо ми без Владе да радимо).

Поштрејседник Др. Коста Поповић: Изволте господине посланиче, почети свој говор.

Алојзије Павлич: У Владином прогласу од 25 септембра 1931 године, прогласу Владе која је водила изборе од 8 новембра на којима смо се сви кандидовали и били изабрани, каже се да је Устав од 3 септембра 1931 године добар и да обезбеђује грађанима Краљевине Југославије све битне слободе, сва самоуправна права, пуну једнакост и равноправност, уређује најшире надлежности Парламента, осигурава самоуправу, зајемчује слободу савести и вере, равноправност вероисповести и поштовање вере, пошто се осигурава и слобода излагања мисли и слобода збора и договора.

Даље се у томе прогласу каже, да је програм који чека Владу и Народно претставништво веома велик и обилан и у томе погледу предвиђа се штедња и изграђивање законодавства, које припрема Краљевска влада за сељачки сталеж, за раднике и за малог човека. На темељу тога програма треба да се нађу сви, који воле ову државу и земљу и да се на тај начин народ поведе спокојству, миру, благодању и срећном напредку.

Господо народни посланици, лепе су речи тога прогласа и радног програма. Устав је све слободе загарантовао. Загарантована је најшира надлежност Парламента, израђен је програм за Народно претставништво.

А шта сад видим? Шта смо постигли? Где је обећана једнакост и равноправност? Нигде их нема?

Где је најшира надлежност Парламента? Видимо да Краљевска влада и Претседништво Народне скупштине не стављају на дневни ред интелепелације, не стављају на дневни ред и наша питања и тако газе Устав и тако газе наш Пословник. И питам се где је зајамчена слобода свести и вере? Тако се од оних лепих речи ништа није реализовало. Пет пута су већ вршене промене у Краљевској влади од 8 новембра и никако се није наш политички живот нормализовао и демократизовао, већ је сваки дан код нас опасније и горе стање.

То доказује и наш буџет. Он је био штампан 19 новембра и предан Народној скупштини, а Финансијски одбор радио је 101 дан на проучавању овога буџета. А када би требало да ми о томе предлогу дискутујемо и да изнесемо све оно што је леше, све оно, што треба да се правилно реши како би нам то било могуће када данас, 13 овога месеца, започиње генерална дискусија о буџету и треба, како се каже, да се заврши за пар дана.

Зашто је буџетска дебата започела тек данас? Зашто није започела пре, како је то обичај био прошле године, обичај је то био и обичај је у свима земљама где постоји права демократија, где постоји здрав парламентаризам. Код нас се каже да је ово зато, да се изиграва надлежност нас, народних посланика, да немамо могућности добронамерно критиковати, да се не би могло изнети све оно што је лоше код нас у администрацији, у унутрашњој политици, да не би сва јавност знала шта се дешава у појединим крајевима, шта се дешава особито код нас у Савској и Дравској бановини, где су прилике горе него што су биле за време Светскога рата, када су нас прогањали Немци, и у Хрватској, за време Бана Куена Хедерванија, и у Босни за време Потјорек. Господо, народни посланици, читав наш народ зна да су озбиљна времена због економске и социјалне кризе, читав народ зна да су озбиљна времена због угроженог светског мира. Ми сви знамо да од 1918 године до данас није било такво стање као данас, и да је велика опасност за светски мир. И сви знамо и наш народ нарочито то тражи да имамо моћну и јаку државу, да имамо владу велику и моћну, од ауторитета, да имамо владу коју подупиремо и која све праведно решава те тако да у нашој држави буду сви задовољни, да буду сви без изузетка за Краља, за отаџбину, за ову државу да буде поштовано све оно што је свето не само Србима већ и Хрватима и Словенцима и народним мањинама. Господо народни посланици, сигурно јесте да треба да будемо сви прожети духом државног јединства, да сви волимо нашу Отаџбину и нашега Краља а поред народног јединства треба спровести и јединство државно, треба да смо за морално јединство, за етично јединство, треба да се удруже сви

поштени Срби, поштени и ваљани Хрвати и добри Словенци и да сузбијемо код нас корупцију. Господо, ми знамо да су неки сенатори у Сенату поднели законски предлог противу корупције. Ми смо свакодневно сведоци да се код нас у појединим крајевима бацају у затвор неки људи због корупције. (Коста Алексић добацује).

Претседник др. Коста Поповић: Господине Алексићу, немојте упадати у реч.

Алојзије Павлич (наставља): Затварани су неки људи пошто су више пута крали државни новац и приходе и то у толикој мери да се ја стидим да се то дешава у нашој земљи и зато треба да се народ васпита не само у духу државног и народног јединства, већ да се васпита у духу етичког јединства, моралног јединства, правде, јединства части. А о томе моралном јединству, о томе етичком јединству, нико не размишља, нико не говори. Не само то. Ми видимо чак да су тенденције, не у Краљевској Влади, бар не у читавој Краљевској влади, да се дира чак у верске осећаје и да се прогоне католици, и да се прогони католичка црква.

Ми сви знамо да треба да волимо ову државу, да смо сви јединствени по души, јединствени по срцу, да смо једно, сви браћа Срби, Хрвати и Словенци. И баш зато што смо једно ми не смемо да дирамо у веру, не смемо да дирамо оно што је било Србину било Хрвату или Словенцу мило и драго, него да чинимо како су у том случају радили Французи и створили себи велику државу. Ми смо сведоци и познато нам је да код нас, у нашој држави има и тајних друштава и тајних удружења. Код нас постоји такозвана фармазонска ложа која води бој против католика и католичке цркве. То не би требало никако, господо, да буде нарочито у ово време кад су прилике овако озбиљне. Та борба не треба да се започиње сад у ово озбиљно време или да се започиње борба у тенденцији културне борбе, (Граја.) По моме мишљењу потребно је данас да се верске прилике стишавају. Данас треба да се сви волемо и поштујемо и особито је потребно да се данас код нас прогони корупција и неморал. **Коста Алексић:** Ви сте донели корупцију.) Код нас, господо, не може да се силом створи југословенски језик. Он може да се створи кроз 10 векова и сто тећа љубављу, али не силом, а како знамо не може да се створи како је било донешено у Политици, да се створи и да се оснује једна југословенска вера. Претседник фармазонске ложе то је штампао, али је то одмах конфисковано. (Чује се: То је врло паметно.) Не може се то створити тако, јер би то било на штету државе а било би штетно и по саме Хрвате и Словенце, штетно уопште за све. Тај експеримент започињу код нас они који су највише интернационални, а

то су фармазонске ложе, а оне су такве не само код нас него и у другим замљама: Француској, Шпанији и Мексику. (Чује се: То се нас не тиче.) Тиче нас тај нов живот и он је исти онакав као што је био за време Базилија Великог кога поштују православни исто онако као и католици. 327 године, кад је визанстијски цар Варенс који је послао свога префекта Модеста у Кападоцију да придобије великог бискупа Базилија у варијанску веру и тражио да се оснује једна државна вера.

И било је бискупа у Битанији и Малој Азији који су отпали од Христа, а он је био само један и дошао је до Базилија Великог. Онда му прети префект Модест са интернацијом, са конфискацијом имања и смрћу. А шта каже Базилије? Каже: Не бојим се интернације, можете да ме интернирате и ја нећу отпасти од праве Христове вере и цркве. И онда каже: Не бојим се смрти. И онда каже: Како можеш ти, бискупе, да не примиш државну веру арианску, како можеш, да ми овакво одговараш. Ја могу да те бацам у затвор. А он каже: Не плашим се тога и тако му је говорио да га придобије и каже му: Таквог бискупа још нисам видео. А он му одговара: Ти заиста ниси још видео правог бискупа. И тако не само Базилије Велики већ и Кнез Михало, митрополит Михаило и Штросмајер и Јеглић и други велики карактери устали су кад је дошло у питање слобода савести, питање цркве, казао је: То не може. И тако кажем и ја, и не може. Чујте што се дешава у Дравској бановини? Бацило се за време избора 12 свештеника и 400 других лаика у затвор у Хрватској се бацају у затвор, пролила се крв у Омишу, у Сиску се је батинао хрватски народ, и не врши се истрага и кривци се не казне. И против тога поступка ја протестирам и тражим слободу (Граја и добацавања: Готово, говори о буџету) да се не дира у цркву. (**Драговић:** Али ми слободу од цркве тражимо.)

Поштрејседник др. Коста Поповић: Господо, немојте прекидати говорника.

Алојзије Павлич (наставља): Такве су прилике код нас и као патриота протестирам што се прогања црква на штету државе. Такве су прилике код нас у Дравској бановини. Прошле године било је полицијски осуђено 100 свештеника у нашој земљи и суд је све ослободио. У Варешу бачен је један свештеник у затвор, био је невин, па онда у Сарајеву, Загребу и свуда и тако се води потајна културна борба, а ја као патриота не желим да дође до тога код нас.

Ми тражимо нека буде правда за све. Ако је тко крив нека се казни по закону, а ако није крив, зашто да се прогони. Ја знам шта се ради код нас у Дравској бановини. Знам колико је само денунцијација било у моме срезу. Тамо је био вероучитељ за кога је и Државни савет казао није крив. За њега је судија у Државном савету казао: Ако би све то

била истина што је срески начелник из Лашкога изнео за њега, онда би он требао да добије 10 година затвора и робије. Али, ништа није било истина, него само подвала и денунцијација, и Државни Савет је одлуку Министарства Просвете поништио, а овај вероучитељ биће сада поново примљен натраг у службу.

Како су код нас у Хрватској и Словенији редуцирани и разрешени дужности професори, то ми тамо најбоље знамо. Ја благодарим Краљевској влади, нарочито г. Министру Просвете што је ову неправду, и то баш на захтев љубљанске фармазонске ложе, одлучио да поправи. (Један глас из центрума: У овој земљи постоји само Језуитска ложа, друге немамо!) Само ако је неко католик у Словенији или у Хрватској Хрват, само због тога био је уклоњен са дужности и ако је имао најбоље квалификације. То је истина и ја документима могу то да докажем. Ја као патриота противу оваквог рада протестујем и протестовћу увек, јер се не плашим да вас је и 10.000 противу мене. (*Милош Драговић*: Ја луд ли си Краљевићу Марко!)

Ми који смо много патили под туђинском влашћу, под Аустријом, (*Милош Драговић*: Ти патиио ниси!) ми смо и данас врло осетљиви и ми кажемо да једна неправде чини више штете него 100 добрих дела. (*Милош Драговић*: Ти си био под апостолским величанством!)

Ми тражимо слободу и ја апелујем на све посланике, на све добре Србе, све добре Хрвате и све добре Словенце, да се заложу да се код нас не води борба противу католичке цркве и да се спречи културна борба.

Ми видимо да је овај Закон о аграру донет на штету и православне и католичке цркве. Црквена имања су задужбине и она се не смеју да експропришу, јер то изазива трзавице, а трзавице најјаче погађају углед наше државе.

Кад је велики Наполеон био на врхунцу своје славе, када је победио Италију, Аустрију, Немачку, па је чак отишао и у Русију, колико ли би он био захвалан да је имао једног пророка и пријатеља који би му казао: Ти велики Наполеоне, велики војсковођо, немој све да градиш на сили и бајонетима, већ гради на просвети, гради на правди, гради на слободи и на части. Да му је то имао ко да каже, и да му је могао да каже шта га чека: да га чека ропство на острву Свете Јелене, да ће сви његови идеали пропасти (Један глас из центрума: Овај држи проповед!) — и треба вам проповед — да неће да реализује велико уређење Европе, да ће се за њега свршити лоше, велики Наполеон би сигурно друкчије радио и сигурно би послушао.

И такође ми знамо да смо пуно патили у бившој Аустро-Угарској и да смо тражили увек аутономију. Тражена је федерација и од Штросмајера *Милош Драговић*: Тражио је федерацију (Словена), а дошло је до светског рата, кад је Аустрија хтела да да аутономију, а ми знамо како би дала: обећала би па не би дала. И дошао је човек, који је казао цару Карлу: „*Majätet, est ist spat*, што значи: Величанство, прекасно је.“ И тако треба да се ми сви патриоти окупимо и да онима који имају могућу тенденцију да би код нас завели лаицизацију, кажемо: немојте дирати у то што је свето Хрватима, Словенцима, Србима (Један глас: То је из посланице. То ти је Шарић написао!) Ја говорим данас читавом свету, говорим посланицима, говорим Краљевској влади, говорим свима онима којих се то тиче и то говорим као патриота, који волим ову државу и који имам жељу да наша држава буде велика и моћна (*Милош Драговић*: То је све језуитски — Граја). И пошто су неки из Краљевске владе непомирљиви ја иступам из Клуба Југословенско-радикално сељачке демократије (Узвици: То знамо!), пошто су распустили просветни савез у Дравској бановини, који има више душа и домова него Соко из читаве земље, на основу денунцијација. То је злочин над Словеначком културом, над словеначким народом и ја тражим да овај Министар иде камо спада. Он интригира и против радикала Срба и за то ја не могу да гласам за овај прорачун, протестујем против овог прорачуна и протестујем у име свих оних који воле ову државу. који су католици не само по крштењу већ и по срцу и тражим пуну слободу, да буде наша држава моћна и јака, и тиме завршавам.

Потпретседник Dr. Коста Поповић: Реч има г. Милан Ђуковић.

Милан Ђуковић: Господо народни посланици, политичка ситуација у нашој земљи почиње да бива интересантнија. Она је у ово доба свакако много интересантнија него ли прошле године кад смо водили буџетску расправу. Ми смо и лањске године, господо посланици, знали додуше да има извесан број политичких људи, политичких првака и шефова некадашњих партија, који неодобравају наш рад и не одобравају наш став, који су противници данашњег режима. (Гласови; Тако јел). Ми смо знали шта они неће, али нисмо знали што они хоће. Нарочито нисмо знали у колико су они сложни и сугласни између себе.

Данас у томе имамо чисту ситуацију. Та господа изашла су у последње доба из своје резерве и учинила су политичке изјаве под видом декларација, пунктација итд.

Свакако те изјаве некадашњих угледних политичких људи и наших данашњих противника нису

без значаја, господо. Оне су од велике важности и дужност је наша овде, свих нас, да се позабавимо тим најновијим изјавама дотичне господе. (*Милош Драговић*: То је дужност Владе, није ваша!) Дужност је Владе и наша! (*Милош Драговић*: Да примењује законе), Јер данашња Влада ужива поверење данашње скупштинске већине. (Др. Кешелевић: Колико дана још?) (Коста Алексић: Дуго дана, драги господине докторе!)

Ја се, господо, у свом говору нећу освртати на све политичке изјаве, које су у последње доба у јавност допрле. Ја ћу се ограничити само на две политичке изјаве оних људи, са којима сам некада политички сарађивао, јер држим да имам више моралног права, да се осврнем на њихове данашње изјаве.

У новембру месецу прошле године изашле су у јавности познате загребачке пунктације неколицине бивших посланика бивше сељачко-демократске коалиције. То су такозване загребачке пунктације.

Од свих тих пунктација, а има их — као што знате — свега пет, најболнија је она трећа, највише ће нас дирнути она трећа, јер она садржава највеће увреде и клевете, које је ико досада учинио браћи из Србије.

Ја нисам у стању својим речима репродуцирати све те тешке и неправедне увреде, па ћу вам их дословно цитирати:

„Констатирамо чињеницу, да србијанска хегемонија, која се већ од почетка наметнула Хрватској и свима нашим земљама са ове стране Дрине, Саве и Дунава, својом неспособношћу и помоћу насиља и неморалних метода, држећи у рукама сву државну власт, делује деструктивно, уништавајући моралне вредности, све наше напредне установе и тековине, материјалну имовину народа па и његов духовни мир“.

Господо посланици, код ових страшних речи, код ових крвавих увреда, нанесених онако сумарно читавом једном делу народа нашег, треба са болом а и са огорчењем стати! Чисто невероватно изгледа, да су те речи потекле од наших људи, од Хрвата и Срба из наше Краљевине! Јер такве речи више би приличиле једном Саркотићу и оним несретним нашим емигрантима, приличиле би Македонствујушчима, пробуђеним Мађарима, аустријским клерикалима и фашистима из наших крајева који су данас под Италијом.

Те речи могле би се читати у каквом шовинистички настројеном, опскурном листићу, јер уопште те речи и не спадају у политички речник. Поготову се те речи не смеју налазити у озбиљном саставу политичких људи. Чак кад би оне и биле тачне, оне се не би смеле изговарати, а камо ли кад су нетачне и неистините. А кад би те речи биле тачне, макар не биле изговорене, онда би било тешко свима нама и онда би било и куку и јао

целој земљи и нашем народу, ако би један део нашег народа — нећу рећи најбољи део, да не би изгледало да сам ласкавац, — али свакако најпозитивнији, најактивнији и најзаслужнији део био оптерећен оваквим својствима каква му та господа приписују. (Одобравање.)

Овакве увреде набацити Србијанцима, и србијанском делу нашега народа, ни би смели ни Хрвати, а камо ли Срби из пречанских крајева. Дозволите ми да се изјасним. Ја правим малу разлику између Хрвата и Срба из пречанских крајева, јер су Хрвати ипак у три гране државне администрације имали своју аутономију. А шта смо ми Срби пречани имали у Аустро-Угарској монархији? Ко је за нас уопште знао пре светског рата и да се светски рат није свршио онако како се свршио, шта би било од нас пречанских Срба? (Узвици: Били би побијени!)

Ми смо, господо, за Европу били потпуно непознати, ми смо били Аустро-Унгарци. Ми смо морали да се боримо за најосновнија наша национална права и национална обележја, као и за најосновнија средства наше националне културе, а у неким крајевима, у Банату, Бачкој и Барањи био је и наш национални опстанак дозеден у питање. На свима линијама у свима крајевима бив. Аустро-Угарске монархије, ми смо силом прилика, не зато што смо хтели, играли једну дефанзивну улогу, срећни ако можемо сачувати оно што имамо. И док смо тако чували национални посед и националну свест код тамошњег народа, ограничивши се више на пасивну улогу. дотле Србија, иако мала, али са великим преимућством независне државе, водила је широку националну политику са једним циљем ослобођења прво српског, па онда и свих југословенских племена. (Аплауз и узвици: Тако јел!) Могла је Србија, господо и браћо, кроз сто година свога полусамоствалног и самосталног живота водити ситну, малу, регионалну, себичну, србијанску политику и била би сигурно мирна и од стране Турске Царевине и од стране Аустро-Угарске Царевине и сигурно да би толике и безбројне жртве биле уштеђене. Али Србија није водила ту уску политику. Не, она је била наш Пијемонт.

Она је најпре као мала вазална Шумадија, која није била већа од једне наше данашње бановине, смишљеним и неуморним радом, еманциповала се, па је постала независна држава, а затим постала независна краљевина, која је водила и четири ослободилачка рата са успехом. А за овако велике и тешке народне послове, ту треба, господо, и великих својства. Ту треба у првом реду патриотизма, треба издржљивости, пожртвованости, свесности и дисциплинованости. И место да се ми поносимо тим особинама србијанског дела нашег народа, и да те красне врлине пренесемо и на себе, сматрајући их

као особине целе наше југословенске расе, ево, нажалост, нашао се, истина један мали број људи, наших Срба и Хрвата, из бивше Аустро-Угарске монархије, који су се тако лакомислено бацили блатом на ту мученичку, али и јуначку Србију, и на тога пожртвованог и дисциплинованог Србијанца.

У четвртој пунктацији господа потписници кажу, да треба повести одлучну и што боље организовану борбу противу те србијанске хегемоније са циљем да се она отстрани из свих наших крајева, да се управо свака њена власт отклони, као и њен уплив са свима својим претставницима. То је просто казано, да се из пречанских крајева имају повући или повратити у Србију сви функционери цивилне или војне упррве, који су родом из Србије. Господо, ја немам при себи статистичких података о томе, колико има Србијанаца чиновника у пречанским крајевима, и обратно пречана у Србији. Али, господо, ако има Србијанаца више у пречанским крајевима него у Србији, ту долази отуда што је менталитет србијанског чиновника такав, да он сматра целу Југославију својом домовином, и да иде тамо да живи где га служба зове.

Менталитет пречанског чиновника — а ја ово не говорим напамет, јер сам и ја био дуго година чиновник, и био сам на челу двије великих чиновничких организација, и познајем врло добро менталитет једног и другог чиновништва, пречански чиновник је више регионалиста, више воле свој ужи крај. Далматинац неће да иде у Босну, Босанац неће да служи у Славонији, или у Банату, Бачкој и Срему, и ако су ти крајеви богатији, нерадо служи и у Београду, а камо ли у Србији; Јужну Србију нећу ни да спомињем, јер она је за многе од њих страшило. Напротив, ја мислим оно што господа узимају као бравамен ја мислим да би било корисно за једну добро смишљену политику упознавања и међусобног зближавања, да би требало да и наша грађанска управа чини са чиновништвом онако исто као што то војна управа чини са војницима и регрутима.

И ја бих поздравио једну средбу, или да кажем једну праксу законску, ако ништа друго, да се млађи чиновници, особито приликом првог постављења, морају поставити у другом крају. (Пљескање са узвицима: Тако је!).

Пета пунктација, последња, она је најдужа, а и по своме садржају најважнија. У њој су обележени основи политичкога уређења наше државе, како та господа желе и змишљају. Морам рећи да ова господа исто тако, као и други пункташи, говоре доста нејасно о овом, сигурно по њиховом мишљењу, најважнијем политичком питању. Можда је то из тактичких разлога, јер то можда ће бити, и ствар погађања између њих. Они опришу доста нејасним неодређеним изразима, На пример, они спомињу др-

жавну заједницу. Они спомињу чланове те државне заједнице и кажу: сваки члан те државне заједнице треба да има своју земљу, свој териториј, и на послетку, да буде изван сваке сумње, спомињу нарочито и подвлаче парод српски, народ хрватски, народ словеначки. Из ових њихових политичких израза, господо, и из онога што не спомињу, јер на пример нигде не спомињу Југославију, нигде не спомињу југословенски народ, ту нема ни говора о народном и државном јединству, из тога се може ово закључити: Господа не примају ни државно ни народно јединство. Место државног јединства, они хоће државну заједницу; место јединственог југословенског народа, они истичу три народа, српски, хрватски и словеначки. Према томе, можемо замислити њихово политичко уређење наше државе. То би била без сумње федеративна држава, са три главна члана, или дијела српским, хрватским и словеначким или савезна држава на племенској, тријалистичкој бази.

Господо, ја се не чудим др. Мачеку Он, можда никад није био унитариста, нити Југословен. Господин Трумбић био је и унитариста и Југословен. Његово се име налази, тако рећи, на најважнијим политичким документима наше најновије политичке историје. (Један глас: Био је Министар спољних послова!). Његов се потпис налази на Крфској декларацији; Његов се потпис налази и на мировном уговору, што га је ставио као први министар спољних послова и као један од оне тројици делегата на мировној конференцији. Тада је г. Трумбић био Југословен и унитариста. Али г. Трумбић је, ми знадемо, често и мењао своја политичка начела, или, како се еуфемистички каже, еволуирао. Ми знамо, да је он задоцнио са својим републиканством. Кад се Радић одрекао републиканства и одбацио „Р“, онда се сетио Трумбић да надлицитира Радића и постао републиканац. Али, господо, ја се морам чудити другим људима, потписницима тих пунктација, оним људима, који су, или њихови другови, док су били на власти, не само исповедали него водили најогорченију, најенергичнију или ако хоћете, најбезобзирнију борбу за победу савим супротних начела, за југословенство, за недељиву Југославију, за јединствени југословенски народ и за унитаристичку државу.

И човек мора се у чуду питати: па шта би тим људима да се четири године у своме политичком идеолошком кругу окрену се за читавих 180 степени! (*Коста Алексић*: Зато што нису министри. *Милош Драговић*: Исти је случај и са овима који су сада министри.)

Господо, у јануару ове године некадашњи шеф демократске странке г. Давидовић упутио је својим пријатељима, или оним људима за које ваљда мисли да су још његови, једно опширно писмо, у коме је изложио своје погледе на дана-

шње наше стање и изразио мишљење како би данашње стање са којим је он врло незадовољан, требало преуредити и поправити. (*Коста Алексић*: Пакошник је и циник увек био).

Господо, изјава г. Давидовића је, за разлику од Загребачких пунктација, врло опширна. Она обухвата преко осам на машини откуцаних страница. Па и поред све своје обимности она је у најважнијем делу своје, онде како он замишља ново уређење наше државе, исто онако неодређена или не прецизна, као што су и ове Загребачке пунктације.

Ипак, разуме се да се може разумети шта он код тога мисли. Ја ћу вам, господо, прочитати овај пасус, па да видите како г. Давидовић сада гледа на ту ствар. (Чита) „Потребно је државу поделити на 7, 8 или 9, — интересантно да се је ту сложио са данашњом поделом на девет бановина, — таквих у истини самоуправних јединица. Међутим положај какав је данас у народу намеће поред и изнад таквог самоуправног уређења спроведеног кроз целу државу, још и решење ван круга установа које пружа једноставна држава. По сили нашег подвојеног живота у прошлости, нарочито по сили грешења у садашњости развила су се осећања, потребе и за шира самовладања, — оно су биле самоуправе а сада долазе самовладе — шира просторно и садржајно. Ту су сада у питању задовољења погодаба за слободан развој културно историјских посебности Срба, Хрвата и Словенаца. Према томе мерилу повлачењем тих широк оквира треба повезати по две или три самоуправне области да заокруже велике заједнице око националних и културних центара у Београду, Загребу и Љубљани. А између тих заједница још и једну четврту у прелазној зони српско-хрватској, у којој се нераздељиво укрштају племена, вере и културни утицаји.

Господо, шта то значи? Да преведемо и то на прост народни језик. Г. Давидовић, као што видите, хоће четири велике, како он каже заједнице, од којих ће три бити око националних и културних центара, т. ј. око Београда, Загреба и Љубљане.

То јест те заједнице, а можда их можемо назвати и државама, имаће чисто племенски и или како се, и најодушевљенији Југословени почињу тамо на другој страни изражавати, националан карактер. Она заједница око Београда имала би искључиво српски, она заједница око Загреба хрватски, а она око Љубљане искључиво словеначки карактер. Кад човек то прочита, онда се пита у чуду: а шта је са југословенством г. Давидовића који је, колико се ја сећам, једних избора издао поклич: Југословени на окуп!

Даље, ко ће бити не механичка, политичка, него духовна веза између тих племенско-политичких заједница? Ко улази у те заједнице? Словеначку за-

једницу вероватно сачињавали би Дравска Бановина, јер ту је подела веома лака, ту нема никакве сумње. Хрватску заједницу вероватно сачињавали би они крајеви у којима живе Хрвати у већини, т. ј. бивша Троједница: Хрватска, Славонија и Далмација. Српску заједницу ваљда би сачињавали Црна Гора, Србија са Јужном Србијом и Војводином. А ово што преостаје, то је некадања Босна и Херцеговина, у прелазној зони Српско-Хрватској, она треба да измири крајности, да ублажи племенска трвења ако би до њих дошло и да служи као пример за целу државну заједницу како се практично спроводи српско-хрватска политика. Према томе г. Давидовић предлаже троплеменско уређење, тријализам на племенској бази, српски, хрватски и словеначки, убацивши између хрватско-српске племенске заједнице још једну тампон заједницу или државу, пуферштат, некадању Босну и Херцеговину. Можда г. Давидовић овако интимно резонира: зашто да се ми Срби (или Србијанци у овом случају) свађамо са Хрватима у великој државној заједници? Боље да те спорове, ако их буде, сведемо на малу територију. Ех, Босанци су старе кавгације, па нека се они тамо у Босни и Херцеговини гложе или нагађају како хоће.

Овим предлогом отварају се врата, господо, највећим центрифугалним тежњама у племенском правцу. Сва три племена у својим заједницама развијала би се дивергентно, једно према другоме, а пошто би се партикуларистичке тежње неговале, помагале и јачале растављеним политичким, и социјалним животом, то би се наша три племена све више удаљавала једно од другог. А шта бисмо радили ми Босанци и Херцеговци у том случају?

Окрећући се сваки својој заједници — знам ја менталитет мојих Босанаца и Херцеговаца — ми Срби преко Дрине, Хрвати преко Саве и Динаре развили би тајжешћи племенски, ако смем тако да кажем, иредентизам, и можда би најпосле додијали и браћи Србијанцима и браћи Хрватима.

Господо, ја изјављујем г. Давидовићу да он за ову такозвану тампон — државу између Саве, Дрине и Динарских Планина неће имати ни једног национално освештеног Босанца и Херцеговца, ни једног који је и пре рата и за време рата желео пропаст Аустро-Угарске и уједињење са Србијом, ни једног човека из Босне и Херцеговине, који је стекао дубоко уверење, да је нама Југословенима, који и онако имамо доста непријатеља, једини спас моћна и једноставна држава на југословенској национално-политичкој основи. (Бурани пљесак). У осталом г. Давидовић имао је прилике пре 4 године, да прихвати овај програм после познате ауденције вођа сељачке демократске коалиције четвртог или петог јануара 1929 године. Али онда је г. Давидовић чисто инстинктивно, вођен својим дубоким на-

ционалним осећањем, то одбио. Данас после 4 године он износи тај исти предлог.

Господо, у свом обимном писму г. Давидовић ни једном речи не спомиње Југословенство, Југославију или Југословене. Изгледа да је потпуно раскрстио са тим својим некадашњим основом политичке идеологије. Чак и државно и народно јединство, што је била кардинална тачка програма некадашње демократске странке, г. Давидовић помиње само на једном месту и то иронички и скоро ругајући се. Место свега што веже Србе, Хрвате и Словенце у једну јединствену националну заједницу, г. Давидовић изнашао је нешто врло млако, бледо и магловито, изнашао је: идеју духовне солидарности Срба, Хрвата и Словенаца и то је све.

Господо, у једној ствари г. Давидовић је врло јасан. То је оно место, где говори о прелазном стању између нашег данашњег стања, које он перхоресцира и назива диктатуром и лажним парламентарним режимом и другог блаженог ултрадемократског стања. Ево што каже г. Давидовић о тој ствари: „Од прекида са данашњим стањем до успостављења новог уставног поретка, који ће бити донет на слободним изборима изабраној Конституанти, неминован је један пролазни режим. Тај прекид са данашњим стањем, коренит и потпун, искључује извођење прелазног режима у оквиру октроисаног Устава од 1931 год са Скупштином и Сенатом — то се тиче нас — и са групама и личностима које су се за данашње стање заложиле. За успех прелазног режима потребно је, па у овом извођењу учествују у једнакој мери све групе здружене у блоку опозиције и да приме одговорност уз пуну власт.

Прелазни режим може трајати само онолико колико је потребно за остварење његовог задатка: да се заведе нови уставни поредак. Групе које сарађују у томе прелазноме стању треба да израде основне линије нацрта новог уставног поретка. И кад се у помиреном стању духова распишу избори, те групе — сагласне у тим основним линијама — треба да изађу споразумно пред народ на биралиште и пред конституанту“.

Ја сам, господо посланици, увек, и кад сам припадао странци, којој је био шеф г. Давидовић, и доцније кад сам био члан самосталне демократске странке, увек имао високо мишљење о г. Давидовићу као демократи. Ја сам заиста држао да је г. Давидовић највећи поборник демократских начела и демократскога режима. Нико од наших истакнутих политичких људи није тако често изговарао реч „демократија“ као г. Давидовић. Али, господо, прочитавши ово, ја сам се разочарао. Ја видим да г. Давидовић није онакав и онолики демократа, као што сам га ја замишљао. Јер, господо, да је он прави овај демократа како сам га ја замишљао, он не би могао никад и не би смео никад изустити

овакав захтев да влада без Устава, без Парламента, без контроле, па макар то било и у некаквом прелазном стању, макар он то стање ограничио неодређеном и растегљивом фразом да „прелазни режим може трајати само онолико колико је потребно за остварење његовог задатка: да се заведе нов уставни поредак“. Ту је г. Давидовић пао у страховиту контрадикцију. Он данашњи Устав назива октроисаним, — а зна се ко га је октроисао, и тражи да се тај Устав укине. Наш данашњи парламентаризам назива лажним, а тражи за себе и своје политичке ортаке владавину без Парламента, без контроле, владавину дакле диктатуре. Па онда, тај свој режим диктатуре није ограничено ни временом, на пр. на једну годину, пола године, три месеца, него допушта да она може трајати неограничено време колико је потребно за остварење његовог задатка. А ја се питам, господо, ко би био позван да просуди потребу трајања тога прелазног режима и диктатуре? Изгледа да би тај фактор који би имао просудити и проценити потребу трајања био сам г. Давидовић и људи који би били случајно на влади. (Чује се: Тако је!) Стари Римљани имали су установу диктатуре, а европски народи не само установу него су и назив њен примили од Римљана. Римски је диктатор постављао у врло критичном моменту за државу, или када се требао какав важан посао да изврши, а конзули то иису могли извршити, али у доба кад се поштовао републикански устав, у Риму та диктатура није смела више трајати од шест месеци.

Из овога видим да је г. Давидовић властољубив и да он за извођење политичких захтева сматра власт врло важним чиниоцем. Ја у томе захтеву видим нехотичну исповест г. Давидовића да он не верује да би он и његови савезници имали већину у народу, кад не би имали власти у рукама.

Покојни Степан Радић није тражио никада ни изборну ни предизборну владу. Кад год су се избори проводили, пок. Радић био је у опозицији: и 1920, и 1923 и 1925 и 1927 године, али то њему никада није сметало да у хрватском делу народа однесе победу. Г. Давидовић, изгледа, није сигуран за такву већину док тражи владу за себе и за своје другове.

Још у једној тачки г. Давидовић је јасан. Он неће да ради са данашњом Народном скупштином и Сенатом нити да сарађује са групама и личностима који су се за данашње стање заложиле. Према томе ми смо искључени, ми смо, по мишљењу г. Давидовића, политички губавци, прокажени; ми смо недостојни да се појавимо на политичку арену. Ја нећу говорити, господо, колико данас у Народној скупштини и Сенату седе људи који претстављају мозаг и морал нације, колико има народ-

них посланика које је народ прошлих избора слободно изабрао и одушевљено послао у Парламенат кога никада до сада. Па, ипак, сви ми без разлике смо недостојни, а достојан је и Спахо и Мачек и Корошец. А гророс Корошец! Г. Давидовић је опет пао у једну контрадицију. Нас који смо сада први пут дошли у Скупштину и Сенат, он искључује из политичког живота и политичке арене, а не искључује човека који је по демократским схватањима г. Давидовића, сигурно 10, ако не и сто пута, већи политички грешник него ми сви Јер г. Корошец још 5 јануара 1929 год. до пола ноћи био је претседник владе, једне још уставне и парламентарне владе, а сутра дан освануо је као ресорни Министар, као Министар саобраћаја у кабинету г. Петра Живковића. И он је остао на томе положају и он је носио пуну одговорност, сигурно далеко већу одговорност него ми који смо сада први пут дошли у Парламенат. Он је носио ту одговорност ништа мање него две ипо године дана.

То је, господо, опозиција наша у земљи. Али ми имамо још једну опозицију, ону изван земље. Ми имамо наше емигранте у непријатељским и пријатељским земљама. Ја нећу говорити о овим емигрантима у непријатељским земљама. Већина од њих вршећи разна незаконита дела дошли су у сукоб са нашим кривичним, нашим позитивним државним законима. Али, господо, ми имамо емиграната у пријатељским земљама, који настоје и гледају да једнострано и нетачно информишу меродавне факторе у тим нама пријатељски наклоњеним земљама, да би они заузели други став и други фронт према нашој држави. Ја ово, господо, не говорим због њих, ове речи можда неће до њих ни доћи, а ја знам да се они неће ни обазирати на то. Ја ово говорим ради нашег наивног, лаковерног и необавештеног света који тако лако и брзо верује и наседа разним гласовима и вестима које се са планом и тендециозно у народ убацују.

Измислили су чак и неке пријатељске везе са већеним и истакнутим политичким људима. Примера ради ја ћу вам навести ово: у првој половини прошле године, многи људи из опозиције, у првом реду из бивше самосталне демократске странке, везивали су велике наде за изборе у Француској, предвиђајући победу радикално-социјалистичке странке са г. Ерио на челу. И надали су се — то се говорило и јавно и тајно — да ће доласком г. Ериоа настати код нас унутрашње велике промене. Наде њихове испуниле су се у првоме делу, а то су биле не само њихове наде него и наше жеље, јер смо и ми желели победу г. Ериоа не само као једног одличног државника и пријатеља европског мира, него и једнога од највећих пријатеља наше државе и народа. (Увизици: Живео Ерио!) Г. Ерио

је био на влади неколико месеци, а ми нисмо опазили никакве последице у том погледу. Г. Ерио је сишао са владе, а ми смо читајући његове изјаве о односу Француске и Италије, видели да је он тежећи да дође до зближења између ове две велике латинске државе лојално, искрено и отворено казао: да је томе зближењу највећа препрека савез и пријатељство Француске са Југославијом. Г. Ерио је тако топло о нама говорио. Ја нећу из тога извести закључак да је г. Ерио можда за данашњи режим у Југославији, али ммам права да кажем: кад би он био толики противник данашњих прилика у нашој земљи, кад би он био уверен да данашњи режим води, нећу рећи у пропаст, али слабљењу наше државе, он сигурно не би никад онако топло и онако пријатељски о нама говорио.

Па онда, господо, ми смо недавно доживели један догађај можда од историјске важности: ми смо пре кратког времена били сведоци овде у Скупштини а пре неколико дана и у Сенату једне велике, срдачне и спонтане манифестације, кад су сви посланици без разлике и у Скупштини и у Сенату и то како они из владане већине, тако и они из опозиције, јединодушно и једногласно и са највећим одушевљењем примили и одобрили нови уговор држава Мале Атанте. Ја нећу говорити о важности и значају тога уговора, јер би то значило понављати оно што смо чули. А ми смо то чули из уста надлежног и најпозванијег фактора г. Министра иностраних послова, а и од наших одличних другова у овоме Дому и у Сенату. Ја хоћу из овога факта да изведем само овај закључак: и у приватном животу, у једном приватном привредном и индустријском предузећу, ако се осети потреба да се она с неким вежу и удруже, онда никад неће узети себи за ортака каквог пропалицу, каквог човека који стоји под стечајем, него ће узети или себи равног или јачег од себе. И кад се на то пазити у приватном животу, мора се још више пазити у односима међу државама и народима. Господо, Румунија и Чекословачка добро познају наше унутрашње прилике, и кад би у нашој држави било такво стање да претстоји пропаст, расуло и слабљење наше државе, онда се оне никад не би са нама овим пактом везивале.

Уосталом не треба нам се позивати на страна сведочаства. Погледајмо наоколо суседе и друге државе, па ми смемо тврдити да је наша држава данас не само на Балкану, на југо-истоку Европе, него у Централној Европи најуређенија и најсређенија држава. Ми немамо класних борби, ми немамо социјалних покрета, захваљујући социјалној структури становништва наше земље које је у огромној већини земљорадничко. Наше државне финансије, и ако се г. Министар финансија сигурно много мучи да их доведе у равнотежу, наше су финансије ипак

повољне, јер видимо по томе, што је најбоље мерило, у нашој држави активни чивовници, офнцири и пензионери добијају тачно и на време своје принадежности, док у свима другим државама није тако.

Господо, ја сам на завршетку. Ми данас у земљи имамо, као што видите, два фронта: наш и фронт опозиције. Ми хоћемо јединствену државу, а они хоће државну заједницу. Ми смо присташе оне велике идеје признате и у међународним односима, јединства Срба, Хрвата и Словенаца, а они су присташе мисли од три народа. И како се међу њима налазе и борци за народно јединство, није чудо, што смо се разишли. Ми смо оставили људе, појединце, они су напустили свој програм, они су неверили своју политичку идеологију. С тога ми, који смо на становишту чисте и јасне идеје народног и државног јединства, треба да поведемо најодлучнију борбу против сваког сепаратизма уверени да је наш једини спас у јакој и чврстој недељивој Југославији.

Придржавајући себи право да у специјалној дебати код појединих Министарстава изнесем своје примедбе и евентуалне жеље, изјављујем да ћу за предложени буџет гласати. (Пљескање)

Поштрејседник Др. Коста Поповић: Реч има народни посланик г. Вошњак.

Др. Богумил Вошњак: Господо народни посланици, бег из ове Скупштине није оправдан. Зашто наша Скупштина не би имала једанпут и ноћне седнице. Ако Париска комора може то имати зашто то Југословенска скупштина не би имала?

Драги пријатељи, овде министарске клупе стално су празне. Бар да су ваше клупе пуне. Ја нећу плакати ако су празне, боље би било да су пуне.

Господо, заборавило се у оној великој дебати у Скупштини и у Сенату на нешто. Као што се често догађа у великим моментима да се бар на нешто заборави што је иначе врло важно. Кад се исгласавао овде и у Сенату Пакт о Малој Антанти ни један од оних говорника није споменуо овде предратну и ратну Србију. Без предратне и ратне Србије не би дошло до ове велике народне заједнице, не би дошло до Пакта Мале Антанте.

Драги пријатељи, велики успеси предратне и ратне Србије, ти успеси имају своју основицу у томе, што је предратна и ратна Србија тачно знала шта хоће. Она је то знала боље него Румунија и многе друге државе. Она је то знала боље и зато је она и успела.

А сада једно упоређење. Влада г. Сршкића је била, а и сада је тако слаба, баш ради тога што она није знала шта хоће, пошто се упуштала у компромисе и пошто је стварала један амбијенат дефетистички, пошто није одмах наступила против

оних разних пунктација. Да је Влада одмах, чим је почела ова чудновата литература да ниче као гљиве, да је одмах ударила песницом и рекла: то не сме да буде! Не би било ни ових последица Али, доцније се видело, да је то рачун крив и без крчмара.

Ја ово не говорим као претставник једнога среза ни једне бановиве него као претставник целокупне Југославије. Као такав ја морам да кажем и у погледу Дравске бановине да су у прошлогодишњој буџетској дебати посланици из Дравске бановине стално на то упозоравали, да управа тамо не ради посве у правцу једне здраве државне југословенске политике. Није се тако радило и последице тога су биле догађаји у Шерчуру. А, господо, мислите ли и ви да, ако би дошло до једне јасно оцртане државне политике, ако би г. Сршкић ту са овога места осудио све ове покушаје дефетизма, да не би дошли у ону отровну атмосферу која данас влада у нашој земљи. (*Милош Драговић:* Тако је! Један глас: А где је Претседник Владе? Глас из центрума: он ће говорити када буде на реду врховна управа. Ако би се у једној другој земљи тако што догодило, ако би се појавио овакав бакцил, опасни бакцил, оваква једна болест, Претседник Владе би устао и он би ишао по целој земљи из једнога града у други и он би са целом својом речитошћу и свом својом снагом упућивао народ и устао би против тог дефитизма. А то се није догодило.

Почело се говорити о нормализовању прилика. Па што је то нормализовање прилика? Нормализовање прилика, то значи лепи полагаан повратак у старо.

Господо, ја сам служио у коњици и тамо на вежбама су јахачи резервисти, а и коњи су резервисти. Дакле, тамо се појављују трубачи и наједанпут почну лепо да свирају једну стару песму на коју све оживи, и јахачи и коњи, и напере ушеса и артере и све иде у касу, пошто је то она драга стара песма, успомена на старе дане.

Ето тако Вам је, господо, и у животу. Када се овако чује једна стара песма, човек се сећа старих дана, старих љубави и ето та опасна стара песма, то је она песма о нормализовању прилика.

Господо, ако ја са овога места говорим данас као опозиционар, то има за сврху да ја тражим за Дравску бановину једну јаку, отпорну и енергичну југословенску политику.

Сећам се када су биле издате прве пунктације. Прва пунктација изашла је 24 новембра 1932 године. Крајем децембра месеца изашле су пунктације г. Корощца. Чекало се и чекало, а данас читамо у новинама да ова господа излазе пред Државни суд. Оваква одлука је могла да се донесе [много пре. Није требало чекати месецима и месецима. (Један

глас: Нема Владе! Видите да је ту Господин Министар финансија. Али ја знам да у једном овако важном моменту, премда је сада мало касно, треба да је ту и Председник Владе. Мени се стално догађа да ја морам нападати Господина Милана Сршкића у његовом отсуству. То ми је врло непријатно. Господо, ми смо ипак ту да расправљамо један велики економски проблем, наш буџет, и ради тога седи Господин Министар финансија ту. Ја ћу да закључим са својим политичким говором и да подвучем: Мени се чини да је Влада Господина Милана Сршкића слична оним атлетима који узму неке огромне ручке у своје руке, цео свет мисли да су оне ручке из жељеза, а ове ручке нису из жељеза, оне су из папира. Ова влада, и то је данас један врло благонамерни говорник г. Велизар Јанковић, казао, да нема довољно ауторитета. Ја, као први говорник опозиције, морам са целокупном снагом да то подвучем, да то није Влада ауторитета, која у овим данашњим данима има свој економски и социјални програм, и није Влада социјалне правде. Моје је убеђење да у овим мутним данима, какви су данашњи, има само свој резон двојно начело. Једно је начело да се иде уставно на десно, али да се иде привредно и социјално на лево. Господо, у Југославији се стално све радило на парче и то се ради и данас. Нема никакве везе између појединих Министарстава. Привредна министарства се не консултују у најважнијим проблемима, нема праве копче међу њима. И ради тога у почетку привредног дела свога говора, ја апсолутно захтевам и налазим да је прека државна потреба да се у Претседништву Владе створи једно надлештво, које ће бити копча између свију, особито привредних министарстава.

Узмимо један тежак проблем, проблем станова због кога је г. Пуцељ, Министар социјалне политике, кога ја ценим, хтео да демисионира само ради тога што тај закон о становима није донешен. А зашто се тај закон о становима није донео? Зато што проблем станова, то је економски, социјални и финансијски проблем и за решење његово потребна је сарадња свију тих министарстава.

Исто тако, господо, у пореској политици не сме бити пребацивања пореских терета на економски слабијег, и ја морам да тврдим да Југославија још није нашла свога социјалног осећања и осећај за економски слабијег. Па шта је основица државног живота данас? Да се изађе из хаоса и створи организација и ред. Оно што ми ту видимо у Југославији, ја би то упоредио са једном гомилом камења које ништа не претставља, и док ми те гомиле удружимо у дом, да се можемо уселити, тек смо онда постигли своју праву социјалну сврху. Ја не знам да ли сам истога мишљења са г. Министром, али моје је убеђење да се у данашње дане капитал не ствара једнострано као у старо доба. Сад су се по-

јавиле сасвим нове форме на видику. Данас држава ствара капитал, задругарство, разне социјалне јединице, а не ствара га само брутални индивидуизам. Ја морам, жали боже, данас рећи са овога места да експлоатисање путем претераног индивидуализма код нас у Југославији баш данас нема граница и препона које су потребне за једну здраву државну заједницу. Још ни данас у Југославији није створен један прави однос између рада и капитала. И ја, господо, не могу да схватим да би за Југославију могао да буде нама пред очима француски идеал рентијера. Кад се приближимо Паризу ми видимо гомилу малих кућица све рентијерски домови. Рентијери су много створили у Француској, али су они унели у француски живот доста уског и укоченог. Ја бих могао о томе како си ја претстављам једног министра финансија да кажем то, да у нашој земљи, а то је било у старој предратној Србији, јер ја предратну Србију сматрао сам и пре рата нашом, у њој је била једна велика личност, пок. Лаза Пачу чије име мислим да је потребно да се спомене у овом Дому, и ја га стога и помињем.

Лазар Пачу био је само свој, народски. Он је био човек који је дубоко схватио тадашњи положај Србије, не само строго финансијски, политички, него и привредни. Привредник, човек практичан и у исто време државничких погледа на све социјалне проблеме свога времена, то је Министар финансија. Он не може да буде само финансијер. И дозволите ми да ја ту рефлектирам на један докуменат, на експозе г. Министра финансија, где он каже: да се може само путем искуства и праксом утврђеним стазама стварати једна солидна финансијска политика. Ја мислим да би наш Министар финансија био врло добар министар финансија Белгије и Холандије, али у нашој Југославији треба још нешто. Наша земља, не смемо ника дазаборавити, да је једна земљорадничка земља и ради тога сам био неизмерно зачуђен кад сам чуо да Министар финансија има намеру да повиси земљарину. Ја мислим да је то био најстрашнији излаз из ситуације. И то баш један Лазар Пачу никад не би радио, пошто је он познавао психу свога народа и ја мислим да се у томе питању пребацила Влада ужасно, и само повећање земљарине, то је страشان чин, и оно оправдава да се гласа против овога буџета.

И шта би учинио Лазар Пачу? Он би реформисао цео наш порески систем, укинуо би Закон о државном рачуноводству, пошто се не може да управља огромним предузећима државним, великим рудницама на исти начин како се управља једним средским начелством. Господо, ја сам ту чуо лепе речи од стране г. Ота Гавриловића о светској господарској конференцији, како би путем међународне економске сарадње требало да се постигне једини могући резултат. Извините, ја сам одлучан песими-

ста гледе економске сарадње у наше време. Ако гледамо реално на ствари, ја не видим ове јединице за стварање тако зване светске трговине. Па шта је светска трговина? Енглеска је дошла до свога појма слободне трговине, пошто је она требала баш у оном моменту пре сто година за своју индустрију, слободну трговину и тако звани појам светске трговине. Светска трговина нема никакве праве основице, пошто није створена економска заједница појединих држава. Аутархија, економско задовољавање само појединих држава све више узима маха. Кад сам последњи пут у буџетској дебати говорио, идеје аутархије, самозадовољавања економског једне државе ни у тој мери напредовала. Тада још није било конференције у Отави која је створила заправо једну нову основицу за економски живог Британске Империје. Када сам ја последњи пут, говорио у буџетској дебати, још нису социјалисти у Немачкој били победили и тада још није немачка аутархија узела овакав мах, као што сада ове идеје узимају маха и то у Немачкој, оној Немачкој која ствара највеће тешкоће услед свога индустријског развоја, али аутархију је много лакше створити у једној пољопривредној земљи. Тамо се то само од себе ствара и ја страхујем да ће мо и ми морати ићи овим путем пољопривредне аутархије. Ја сам се чудио своје другу Мохоричу када је у своје говору о пакту Мале Антанте на једанпут се оборио против економског национализма. Па економски национализам је ту и он је природна последица политичког и државног национализма.

Сада да кажем неколико речи о дефлацији. Ја мислим да ће ми Господин Министар признати да никада у привредној историји није био овакав један случај дефлације. И овај процес дефлације је један од првих узрока наше данашње привредне беде. Ја сигурно нисам за инфлацију. Ја сигурно знам какву огромну беду може створити инфлација.

Али огромна је разлика између претеране дефлације и инфлације. И право би било ако би наша финансијска политика једном непретераном дефлацијом била упућена да даје нешто слободе, нешто маха нашем привредном животу.

Од како смо ту последњи пут имали буџет пред нама, т. ј. пре једне године дана г. Министар финансија је победоносно говорио о будућности динара. Догађаји нису овај његов говор, овај његов оптимизам о нашој националној валути оправдали и потврдили. Политика стабилности нашег народног новца остаје камен темељац наше финансијске политике, - то он каже и сада у своје експозеу, и Краљевска влада сматра да ова политика одговара највишим интересима земље. Никаквих експеримената у финансијској политици, већ треба доследно ићи искуством и праксом утвреним стазама. Циљ ових утврених стаза био би врло леп у једно мирно доба,

у једно доба какво је било пре рата. Ја нисам за експерименте, али ове утврене стазе су опасне у данашњим данима једног економског поремећаја, каквог још није било у светској привредној историји.

Господо, шта је узрок пада динара? Има ту седам узрока. (Узвик: Седам смртних грехал) Динар је био апсолутно превисоко стабилизован. То није била грешка садашњег Министра финансија. На сваки начин ми смо направили исту грешку коју је направила Енглеска, која је била фунту превисоко стабиловила. И други узрок је слободни извоз девиза, што је било најопасније за динар. Трећи: либерална трговинска политика и неповољан биланс плаћања, четврти: увоз доларских папира, пети: ограничење трговине, шести: Недостатни извоз пољопривредних производа, седми и последњи удар: Ослобођење 100 милиона динара за талијански трг. Тугаљиво је питање златног важења у свету. Данас имају право златно важење само још Француска и Холандија. (Узвици: Као и у Швајцарској). То није исто, пошто тамо златно важење значи или злато или девизе. Немачка н. пр. има фиктивно златно важење. Чим се је једном забранила слободна циркулација злата, одрекли смо се правог златног важења.

Господо, дозволите ми сада да ставим неколико питања г. Министру финансија. Да ли се злато, како то исказује биланс Народне банке заиста налази у подрумима Народне банке или је истина, да је злато Народне банке било извезено из земље у току 1 1/2 године дана? А ако се вршило исплаћивање ануитета државних дугова? Наш динар није имао среће какву су имали и леј и злоти и чехословачка круна. Треба се запитати, где је права снага нашег динара? Та снага није у злату, него у нашој привреди и у једној доброј и срећеној југословенској државној политици.

Господо, ако се данас говори о дефицитима, па ако ми читамо одушевљене чланке „Времена“, онда ми уопште немамо дефицита, јер се ми хвалимо чак са неким 66 милиона суфицита. Ми се толико хвалимо да изгледа као да ће једнога дана да се појаве Американци, Французи или Енглези да траже од нас зајам. Лепо је и похвално, што се г. Министар Финансија трудио да уравниотежи буџет.

Да видимо сада шта је било у Француској. Француски Финансијски одбор је изјавио: „Дефицит је у данашње време обична појава. Потпуна уравниотежност уопште није могућа у данашњим данима смањењем расхода и повећањем пореза. Стање привреде би се погоршало место побољшало“. И план Финансијског одбора француског предвиђа да ће дефицит од 10 милијарди бити покривен само са 6 милијарди 513 милијона, док остатак од 4 милијарде остаје до извесног времена у ваздуху.

Шта би било ако би смо тражили једну парламентарну анкету, која би испитала да ли су сви подаци тачни у погледу целокупне суме наших државних обавеза. Никада нисмо добили преглед свију кратких и дугорочних обавеза.

Господо, стање привреде у северним крајевима наше земље је особито тешко. Она као да има једну омчу око врата и да ће се она скоро угушити. Без сумње се мора тражити излаз из овога хорсокака у који нас је довела једна претерана дефлационистичка политика.

Наш оптицај увек је био премален, а сада је постао ужасно ограничен услед бесног тезаурирања новца. Италијанске метода је врло једноставна. Фашисти стоје пред новчаним заводом и ако виде кога да хоће да дигне новац из новчаних завода тај буде кратко и експедитивно бачен из једног оваквог новчаног завода од стране фашиста. Ми не можемо да радимо овако. Американци у последње време чак одређују да се могу сефови у банкама отворати, да се тражи и види да ли у њима има злата. Ја мислим да би наша Влада могла наредити да се могу отворати сефови појединаца, да би се видело колико има милијона динара у њима. Ја сам чуо, — не могу то да проверим још, — да има сефова у Загребу извесних загребачких жидова, од којих један држи 200 милијона динара у сефу.

Који је пут најбољи у погледу борбе против тезаурирања најбољи је пут пописивање новчаница, жигосање новчаница у извесним размацама тако да новчанице, које не буду дошле на жигосање морају да изгубе вредност.

И Министар финансија требао би да створи установу финансијске полиције, не само финансијску контролу, него и финансијску полицију.

Сад дођемо до Народне банке. Народна банка је коначно ипак повећала од 30 на две стотине милиона свој акциони капитал, али то је још мало, пошто Чехословачка народна банка има капитал четири сто пет милиона чехословачких круна, дакле више од једне милијарде динара. Румунска народна банка има шест стотина милиона леја, а то је много више него што има наша банка. Остала је Народна банка ипак банка предратне Србије и београдске чаршије. Она није само емисиона банка, него и индустријска банка. И деоба кредита јн била оваква: ми стално добивамо тужбе из Дравске бановине, да ова деоба кредита није праведна.

Дошло је до једног врло тешког случаја о Народној банци, и ја питам, како је могао један концерна да процени своју имовину на сто деведесет милиона, али коначно је банка проценила ову имовину на деведесет и затим на шестедесет милиона? Чињеница је, да је Народна банка отписала педесет милиона дубиоза. Чињеница је, да је Народна банка прошле године дала држави добити седамдесет и

шест милиона динара, а ове године само четири милиона динара, Господо, ако би ову ми разлику између седамдесет и шест и четири милиона динара данас могли предати државној каси, не би било потребно нашем сељаку, да се он жали, да му се повисује земљарину.

Има један факат и врло угодан факат, а то је тај да се код нас развија државни капитализам. То јест државно новчарство све више потискује приватно новчарство. Ми видимо тај покрет код свих државних новчаних завода, и ја мислим, да је тај покрет здрав.

Господо, што се тиче кредитне политике, дозволите да вам прочитам једно писмо, које сам ја добио из народа од једне особе коју ја нисам никада видео у свом животу. (*Писмо Ђокић: Јеси ли ти сам својом руком писао то писмо*). Пардон, ја овакав рукопис немам! И у том писму каже се:

„Треба да се уклони наопака финансијско-кредитна политика која се већ годинама спроводи у земљи и која иде својим фаталним током, рушећи све тековине и егзистенције народне као бујица. Та финансијско-кредитна политика иде и даље својим током експлоатисања и безобзирног искоришћавања привредних снага народних, не презајући пред катастрофом која прети целом народу и њеним творцима. Та је политика омогућила банократији да за себе згрне огромна богатства и доведе у питање имовину широких слојева: акционара и улагача. Та политика је оставила нашу народну привреду без новчаних средстава, без којих се не могу мењати наша народна добра“.

„У новој години желим вама и вашим добро намерним друговима успешан рад и да се промени оваква финансијска политика. Највеће је зло у оскудици новца, која је оскудица тенденциозно у себичним и мрачним циљевима вештачки држана“.

Ја страхујем да се у нашој држави сувише фаворизују рентијерски капитали. Рад ствара прави капитал, а не ренте. И, господо, ако сам већ пре говорио о потреби реформе целокупног нашег пореског система, ја морам са овога места у буџетској дебати јасно рећи, да без једног система прогресивне доходарине нема савремених југословенских државних финансија. Али ова доходарина мора ће се контингентирати по бановинама ради тога што данас немамо стварно изједначену пореску службу. Потребна је потпуна реформа наше пореске службе, а без тога нема напретка. Г. Министар финансија би ме питао: Добро ви ћете гласати против буџета, пошто се повисила земљарина. Зашто се не предлаже неки други извор прихода? А ја ћу одмах да предложим господину Министру један извор прихода. У Југославији имамо хиљаде и хиљаде страних немештеника у индустријским предузећима. Зашто се не би узело у корист држав-

не касе 10 до 20% њихових плата, тих страних намештеника, који одузимају хлеб нашем народу, нашим инжињерима, хемичарима и индустријским чиновницима? Зашто се не би унифицирала, модернизовала пореза на наслеђе? Зашто се не би увела трошарина на кафу, чај и друге потрошне производе? (*Министар финансија Др. Ђорђевић*: То већ постоји.) Али би требало повисити. Зашто није дошло до увођења доходарине из године 1928? Зато што се казало да је наша пореска управа тако лоша да није било могуће да се уведе савремени систем опорезивања какав је систем прогресивне доходарине.

Господо, ја бих ипак упозорио на једну важну чињеницу, на чињеницу да се утерава непосредна пореза сто по сто. Ја сам убеђен да се ту дешавају извесне бруталне мере по који пуг. Путујући по земљи, мени су казали у Бачкој Тополи да се чистокрвни енглески коњи продају за 700 динара на лицитацији. У Немачкој приредној штампи нашао сам једно место где се каже, да се тако брутално поступа код егзекутивне продаје у Југославији да се чак продаје и постеља и душек. Али ово да се могло створити 100% непосредне порезе, то је доказ да ту још има извора и то великих извора.

Сад ћу да говорим о неутеривим порезима. Каже се да тих пореза има на две милијарде 700 милиона динара. (*Чује се*: Нема толико, има свега милијарда динара). Ја не знам, али бих молио г. Министра финансија да ми каже, колико износе ови неутериви порези. Ако би те порезе било само једна милијарда динара, ја мислим да би могли поћи обратним путем, тако је то било и у Немачкој. Немачка је пореза у будућности, почела да есконтира за јавне радове. Ако се дакле докаже, да има једна милијарда неутериве порезе, зар се не би могао да уведе један нов начин финансирања, да се тај новац који дугују наши држављани држави, да се тај новац пусти у народ, и употребити за јавне радове? Што је још важније, у нашој земљи нема још система јавних радова. У каквим приликама наш народ живи? И најбољи део нашега народа, динарски свет, Црногорци, и наш јужни део народа, пошто наша Југославија није могла да приступи великим плановима јавних радова, живи у врло бедним приликама.

Господо, хоћу да кажем и о пензионерима неколико речи. Има две врсте пензионера. Има пензионера бесних људи који у опште и не заслужују да имају пензију, која им се даје, а има и сиротиње, којој треба да се помогне. Ја мислим да је социјалан један распис г. Министра финансија који тешком казном прети пензионерима ако имају какву малу уштеду па је не пријаве да се казне такве мале штедише да немају права на потпуни додатак на купућу да се још казне. Ја мислим да то не треба да постоји. Ову малу штедњу треба увек штитити,

и стога треба да се прави разлика између малих штедиша и великих богаташа.

Хоћу да кажем неколико речи о једном великом проблему Југославије, а то је о електрификацији Југославије. Ја нећу доћи са ужасном статистиком, која дели целу Југославију у два табор, у један табор, где је развијена електрика, и у други табор где је нема: у један табора светлости и у други део табора тмине. Мене је, господо, болело кад је примљена она висока стопа трошарине на електричну струју, пошто је ова трошарина опасна електрификацији. Гледајте само шта ради Русија. Она је развила једну огромну акцију за електрификацију Русије, а ми, међутим, долазимо са овом трошарином на електрику. Ја мислим да је та непроменљива стопа трошаринска погрешна. Ја мислим ако већ мора да буде трошарина, да она треба да буде на процентуалној бази према рачуну потрошње.

Једна је трагедија код нас у Југославији и у погледу наших чиновника и конзумента електрике. У Југославији се сматра сваки човек за лопова, догод не докаже да је поштен, а у свима другим земљама се сматра сваки човек да је поштен, док се не докаже да је лопов. (Пљескање и живо одобравање).

У погледу рачуноводства ја сам већ рекао своје мишљење говорећи о закону о државном рачуноводству у Финансијском одбору. Ја бих рекао г. Министру финансија, а тому је сигурно и познато, да је био један стручњак француских железница, П.Л.М. Париз, Лион Медитеране, који је сматрао укидање закона о државном рачуноводству као једну меру која је неминовна и која треба да се изведе, и који је казао, да цела слабост наших државних железница лежи у закону о државном рачуноводству. Господо, ја сам предложио једну интерпелацију, упућену на г. Министра шума и рудника и г. Председника, о државним рударским предузећима. Не знам, када ће ова интерпелација, доћи на дневни ред. У Финансијском одбору, било је дошло до извесног дијалога међу нама у погледу државних рударских предузећа.

Ја сам тврдио, да је задаћа г. Министра финансија да он са финансиског становишта води надзор над овим рударским предузећима. А шта се дешава? Ја сада знам да у мом срезу 3 до 4 месеца рудари не добијају своју надницу. То је један ужасан ударац државном ауторитету. Господине Министре, Ви сте ми рекли, г. Министар шума и рудника, има своју аутономију. Ја питам какву аутономију има, кад је могао један Министар финансији, не Ви, одузети Министру шума и рудника 45 милиона динара. То је и био узрок целој несрећи у Министарству шума и рудника. (*Министар финансија Др. Милорад Ђорђевић*: То му по буџету припада!) У Министарству финансија сте рекли, да Министар шума и рудника очекује само приходе, а како их може да очекује ако

је овакав ужасан поремећај у целој финансијској структури шума и рудника. Стварно још увек је г. Министар саобраћаја, дужан Министру шума и рудника 40 милиона динара.

Ја мислим да би била једна велика реална основица ова: да се једанпут приступи комерцијализацији државних предузећа. И име Министра саобраћаја, који то буде извео, биће записано златним словима у историји наше привреде.

Сада, господо, жао ми је што долазим са извесним пикантеријама. Треба да говорим о Монополској управи. Ништа страшнијег ако прокријумчарење дувана изазива штету од 700,000.000 динара годишње. То је један страشان број. Страшно је, ако је ограниченом продајом цигар папира оштећена државна каса са 100,000.000 динара. (*Министар финансија др. Милорад Ђорђевић*: То није тачно) Ја кажем жалосно је и ја само пигам: да ли је то истина? (*Министар финансија др. Милорад Ђорђевић*: То није истина) То би била ужасна и страшна бројка. Господо, ту неки Радан у Загребу продао је Монополској управи 1,000.000 кгр. соли без икакве потребе. Тај исти Радан још је продао 2,500.000 кгр. јодиране соли, а коју нема икакве потребе.

И овај је продао без икакве лицитације. Дакле у интересу државне управе је на сваки начин да се све провери и само то је и био циљ ових мојих речи.

Треба да поменем са неколико речи један врло леп успех Министарства финансија а то је што је оно закључило споразум са Немачком у погледу репарација, т. ј. што је г. Константиновић у Берлину потписао са Немачком уговор односно репарација.

Кад год ја одем у свој срез стално чујем то страшно питање цена. Наш мали човек, чиновник и сељак, највише пати од поремећаја цена. И ја мислим, ја сам предвидео да пад динара мора изазвати поремећај цена, ја мислим да је дужност државе да она у погледу цена поведе једну политику интервенције, ја мислим да је држава позвана да поведе државну политику цена и мислим да треба да се у Југославији створи једно надлештво, да се створи један државни комесар цена. Ништа није страшније од оних маказа пољопривредних цена и цена индустријских производа. Та разлика цена убија наш пољопривредни живот.

И о трговинској политици морао бих да проговорим неколико речи и само нешто да подвучем свом својом енергијом а то је да садашњи ток наше трговинске политике ни у ком случају не сме дозволити да се увозе ствари које нашој земљи не требају. Треба регулисати, треба регламентирати наш увоз. Тиме се можемо ослободити тешког стања, створеног пасивним билансом плаћања и то једино на тај начин да што мање увозимо. Биће потребно да рестрингирамо и регулишемо наш увоз.

Ја морам да кажем две речи о ратној штети У Финансијском одбору Г. Министар финансија је рекао да не може и не сме да се исплати ратна штета онима који су били оштећени на северозападном бојишту, дакле у Дравској бановини. Он је рекао то у садашње доба када је просперитет искључен. Ја мислим да питање просперитета са ратном штетом има баш толико везе као г. Хувер са г. Николом Пашићем. Ја сам израчунао да би камате на ратну штету за Дравску бановину изнеле 1 милион и 250 хиљада. Ако држава не може да плати хартију, ја мислим да ће сами Словенци наћи новаца да плате хартију за штампање обвезница.

Већ давно нема никакве разлике између победених и победиоца. И онда, ко је крив што се чини разлика између једних и других, што се чини разлика између старих и нових држављана. Оваква разлика није чињена ни у Румунији ни у Италији.

Жао ми је да баш морам да у поноћи говорим о картелима. Г. Гавриловић је као говорник владине већине споменуо да Влада није ништа урадила да би ово тешко питање, ово најтеже питање узела у своје руке. Прошле године нама је обећано да ће се оно коначно уредити. Ја тврдим да наш мали човек, да наш чиновник нема већег и крућег непријатеља него необуздане картеле који су без икаквог надзора државе. Ја мислим да тога нема нигде, да влада не врши никакав надзор над овим картелима. А баш за те картеле требао би у првом реду строг закон о картелима. Ја сматрам да је задаћа будуће Владе да узме то питање картела у своје руке, али тврдим и то да мора бити једна јака рука и Влада од ауторитета да то питање приведе крају.

Још о једном тугаљивом питању треба да говорим. Ово је питање везано са мојим родним градом. Имате овде Цеље са својим романтичним цељским градовима чији је последњи гроф био убијен у Београду. То феудално Цеље нема много заједничког са овим Цељем, које ћу сад открити пред вама. Ја ћу бити посве неличан нећу споменути ни једно име, говорићу посве стварно без да би поменуо име и личности, које се у акту спомињу.

1923 године издала је Цинкарна Цеље власништво државе у закуп једном конзорцијуму, које је требало, да даде 3 милиона акцијског капитала. Најприје ово друштво није никад створило тај капитал од 3 милиона динара, није га уплатило. Држава је требала да добије бесплатно 33% акција. Одмах на почетку приватни акционари су основали у Љубљани једно акционарско друштво Руда ин Ковина. Цинкарна је имала током 10 година промет 580 милиона динара а држава је добила од тога добити 200 хиљада динара током 10 година. Како се то дешавало? Цинкарна „Цеље“ као државно предузеће добила је Царинску повластицу за ослобођење од царина на увезени железни лим.

Овај лим се прерадио у Цикарни, а после тога „Руде и коvine“ предузимају тај посао по овом начелу: „Где је добит, то остаје у приватним рукама, али остаје држава празних руку гола и боса“. А Анта Павић, мислим чиновник Министарства финансија, констатовао је да су фалсификоване трговачке књиге овога предузећа. Он је констатовао да је држава изгубила на порезу код овога друштва 18 милиона динара. Држава је оштећена, јер је Цинкарна фалсификовала царинске декларације и држава је изгубила на царини 11 и по милиона динара што са царинским казнама износи око 120 милиона. Царински савет је издао једно решење у коме је констатовао да нема потребе да овде држава наплаћује ову царину и Државни савет је са једним невероватним цинизмом тврдио да је то дозвољено код једног индустријског предузећа у циљу освајања тржишта и у циљу прође његових производа, пошто је потребна ширина слободе његовим пословима и трговачким покретима. Бивши г. Министар шума и рудника г. Виктор Пдгачник је јавно оптужио чланове управног одбора Цинкарне у Цељу државном тужиоштву у Цељу и тврдио у својој тужби да је држава оштећена са 18 милиона динара порезе код овога друштва и да целокупна штета учињена држави износи 150 милиона.

Господо, није то киша милиона, то је пљусак милиона. Кад г. Министар финансија каже: да нема новаца, то онда сви ови милиони као у једном вртлогу иду у ваздух. Нема новаца за пензионере Загреба и Љубљане. Па онда нема новаца за Кооперативу за извоз воћа. Ја сам био претседник нове скупштине ове задруге, која је требала да узме у своје руке извоз воћа и чуо сам да су стручњаци рекли да је услед тога, што кооператива за извоз воћа није добила један мали кредит у последње време, који је износио 200.000 динара, — настала огромна штета за наше пољопривреднике, јер су продавали воће и шљиве у бесцење због чега је настала штета за сељацима од 50 до 80 милиона динара.

Господо, каже се да новаца нема. Нема ни један милион за ратне оштећенике у Дравској бановини.

Нема вовца којим треба да се створи овако једна грозна ствар, повишење земљарине. То је једна огромна морална штета за нашу државу и за наш народ.

Господо, ја ћу на крају ипак морати да говорим још нешто. Господине Претседниче, ја морам да апелирам на Вас. Ја сам током времена после 6 јануара написао врло много чланака и сви су ти чланци прошли без цензуре и били су штампани. Тек сада, кад се толико говори о нормализацији прилика, о либерализму и о слободама ја не могу да штампам своје чланке. Моје интерпелације не публикују се, моји се говори забрањују. Ја питам Го-

сподина Претседника: који је слободно изабран од нас: која сретства има он да оваквој једној ужасној злоупотреби стане на пут? Моји чланци, ја нисам никад био дефетиста, ја сам то доказао толиким дугогодишњим својим радом, и моји говори нису смели да буду штампани у Југословенској речи. Ако има чистих Југословена, они су ту окупљени око Југословенске речи. Има ту један чланак о историјској дужности Краљеве генерације и припадницима ове Краљеве генерације, не дозвољава се да кажу шта мисле о својој држави, шта мисле о нашој Југославији. Али се за то допуштају дефетистичке интерпелације које су биле створене у исвесним дефетистичким кухињама у Загребу да се штампају не у овако једној малој ревији, него у првим дневницима наше земље, Господо, Југославији треба једна нова влада. Ја мислим да ова Влада која је сада на управи земље, ако је дошла овамо дошла је на штакама. Дошла је подрезаних крила, ако је ова Влада уопште имала икад крила да полети небу под облак. Господо, једно време у коме чујемо овакве гласове: богатство, изобиље, луксуз и расипност на једној страни, немаштина, беда, јад и оскудица на другој, то је данашња Југославија. (Један глас: Ко то пише?) То пише један лист добронамеран и патриотски у Суботици. И кад се читају овакве ствари, и кад се виђају авети и бауци социјалне револуције, господо, у оваквом моменту велики капитали и поседујући редови морају се опаметити, пошто су у свима другим земљама поседујући редови већ дошли до тога убеђења да је много паметније сачувати бар један спрат у кући, него ли изгубити целу кућу.

Господо, зато ја сматрам да је несрећа за Југославију да се ситуације које су већ давно биле зреле за пад одржавају у бескрајност. Ја мислим да сваки дан опстанка на власти ове Владе г. Милана Сршкића значе да се узима из наше државне зграде један по један тешком муком улагани камен темељац.

Господо, ја закључујем. Ја и моји другови нећемо гласати за овај буџет у начелу. Ми ћемо гласати за буџете врховне државне управе, Министарства иностраних послова и Министарства војске и морнарице.

Господо, ја закључујем, никако не са каквим страним туђим речима. Ја хоћу да овој Влади, која данас овде заступљена само преко Министра финансија (Један глас: Има их двојица) пардон, има вас двојица, — ја би према Влади употребио само две речи простонародне, последње речи мога дугог говора — захваљујем да сте ме саслушали — ове две речи простонародне и непокондирене су: — Путуј игумане.

Претседник Др. Коста Поповић: Има реч г. Владо Спахић,

Владо Спахић: Господо народни посланици, од минуле бюджетске дебате која је, сви се још добро сећамо, била исто овако занимљива и поучна, прошло је годину дана. За то време на челу државне управе промениле су се две владе од којих друга т. ј. садашња изашла пред нас са овим буџетским предлогом. Она хоће да од нас добије поверење за даље вођење државних послова, а да би јој га дали, наша је дужност да бацимо осврт на њезин досадашњи рад, и да га критички проучимо, мерећи му вредност по користима учињеним народном организму и штети, нанесеној томе истом организму који ми овде претстављамо.

Ја мислим, господо посланици, у првод реду да вас потсетим на лањско свечано обећање Краљевске владе дато нам од меродавних њених органа да ће се у питањима наше унутрашње политике, конзеквентно ступати смерницима које је обележио шестојануарски политички курс, смерницима које су наишли на дубоко разумевање код широких народних маса. Па шта се догодило? Догодило се то, да и сама влада није ишла тим путем, да је кривудала и по најчешће тако отступала од постављеног програма да је, можемо то данас овде отворено рећи, од свих њезиних обећања до данас извршено је врло мало, скоро ништа. Народ и ми, господо посланици, имамо данас само пријатна сећања на та обећања и оне који су обећавали, ову присутну господу министре, јер су скоро сви ови бранили и прошли буџет.

Према изјавама чланова Краљевске владе могли смо очекивати врло интензиван рад на концентрацији конструктивних националних елемената, широм целог југословенског пространства, и тај политички део владиног задатка требао је да хармонизује са осталим њезиним радом. Тај рад међутим, не само да није завршен, него није ни отпочет. Уместо груписања конструктивних националних елемената у политичку организацију, Влада је толерисала саботерски рад неодговорних о позиционих фактора, који су и даље несметано развијали саботерски рад на разједињавању. То је ишло тако далеко да су се, у току ове зиме све ове саботерске групе појавиле са својим, тобоже мериторним захтевима, са тако званим пунктацијама, које су запрепастиле наш питоми свет не само својом потпуном неозбиљношћу, једном страховитом неозбиљношћу, него и безпримерном дрскошћу. Покрај позитивних земаљских закона, које мора да поштује и по њима се управља, сваки југословенски држављанин, после спроведене и богзна колико пута досада наглашено националне недељивости, поједине бивше политичке величине осуђују се да излазе са својим „мериторним захтевима“, а Влада против њих не предузима ништа, бојећи се, ваљда, или за свој престиж, или имагинарне снаге господе

пункташа. И место да предузме законске мере, мере сходне потчињеном кривичном делу, ради кога би мали и ситни неполитички свет био строго позван на одговорност, Влада господу пункташе почастују салонским вагонима и одређује им галантно место боравишта у бањама светског гласа. Овакав један поступак Краљевске владе говори речитије него сва њезина обећања и сви министарски експозеји. Ми, који смо дужни да пред народном дадемо објашњења и пред њиме примимо одговорност за један овакав рад, ми морамо да изјавимо, да га Влада није извршила с нашим знањем и одобрењем.

У вези са овквиим радом пункташа је и фамозна посланица Епископата католичке цркве, улерена против једне снажне наше народне организације, против нашег Сокола. Господо епископи бесомучно и безразложно су напали Соко Краљевине Југославије, баш у часу када је било више него јасно, да се само кроз рад у овој народној организацији народне масе сабирају у недељивој и непробојној фаланзи, која убрзава процес духовног уједињавања и културног препорода. Напали су на наше соколе, који су, са чашћу и пожртвовањем, дали свој обол за уједињење у бескрајним крвавим борбама и жртвама, баш у часу када су соколске организације почеле да се укорене у наша далека села, заостала и запуштена, под бригом и теретом економске кризе. Нас, старе борце, оптужише да смо безверци у часу када ми, с вером у Бога, учинисмо један замах, чин историјског значаја, за културни препород града и села. Наше сеоске соколске чете су пионири тога огромног посла. Да је и један од тих потписника епископа, икада ушао у живот и једне такве чете, а има их стотинама и стотинама и по најзабаченијим крајевима наше земље и по местима где се од пасивног израђују активно, не би се усудио да стави свој потпис на оно рогобатно чудо од пастирског писма. Но ми соколи имамо на то да кажемо, да гладни историју стварају а сити само преживају. Нису епископи ни стварали ову државу, нити о њезиној судбини одлучивале епископске конференције, него је она, господо, створена на костима и крви јуначких сокола наших, организованих и неорганизованих сокола чије кости још и данас леже расејане по огромном пространству свих светских ратишта. Сити су господа епископи, сити хлеба бијелога што га заради жуљава народна рука. Па нека их Краљевска влада и даље оставља да пишу пастирска писма и боцкају се где не треба. Свако соколско срце са дубоким презиром прешло је преко овога њиховог акта, који и за саму Владу значи један осетни минус.

Очекујући да ће концентрација националних елемената проводити евергично, према обећању Кра-

љевске владе, ми смо, у исто време, имали пред очима и друга њезина обећања. Нарочито у законодавном погледу ова Влада нам је обећала много добрих ствари. Требало је решити хитно питање раздужења сељака, питање каматне стопе, и у вези с тим дефинитивно решити многа привредна питања а сем тога донети закон о општинама, збору и договору, дефинитивно ликвидирати аграрну реформу и тако даље. Пуних шест месеци, господо народни посланици, требало је да се претреса законски предлог о раздужењу сељака, па је ипак све остало на чему је и било. Продужена је вредност старог закона, а нови још увек није изашао из редакцијског стадија. И мало одлучнија Влада схватила би ово питање као бар толико актуелно да му се даје дефинитивно решење. Ова садашња, и у колико је покушала да га реши и у колико је донела решења која данас имају законску форму, није имала ни толико снаге и смисла, да ово питање помакне са опасне тачке у којој се налази. Јер, и покрај одредаба о неизвршењу судских одлука, на дуван стављане су забране и ако се протествовало и покрај тренутне заштите која је дата у овим законским решењем, сељак земљорадник од њега има мало или ни мало користи, једину и главну корист вуку из овога закона новчани заводи, којима је фамозни члан дао могућности да се још једанпут, законски заштићени, поиграју са крваво стеченом народном имовином. Док је занатлија, трговац, сељак, дакле главни привредни елемент ове земље препуштен сам себи и немилосрдној експлоатацији, дотле поједини новчани заводи, заштићени чл. 5 и високом каматном стопом, коју Влада још увек не мисли или неће да одреди, прекомерно гомилају у новац. За рачун банака укочена је готово сва народна привреда, како она сеоска, тако и варошка. То је једини „позитиван“ резултат законских мера о заштити сељака, а његов положај још је само погоршан падом цена аграрних производа. И остале финансијске мере које је Краљевска влада у току минуле године предузимала, нису биле спретније и од неке веће користи. Ништа или врло мало учињено је на отварању нових, јавних радова, који су увек од користи широким народним слојевима. Уместо тога, пореска оптерећења државна и самоуправна, посредна и непосредна расла су несразмерно према платежној моћи и привредној снази народа. Ради тога ми и спадамо данас у ред пореских најоптерећенијих земаља, нарочито кад се узме у обзир огромна привредна криза и готово никаква или никада мања могућност рада и зараде.

Ово што у кратко изложих, то је само бледа и блага слика стварности. И према њој не видим баш лепу перспективу на хоризонту наше будућности.

Није, господо посланици, овако било код предатних генерација, које су стварале земљу и државу. У првом реду од Г. Г. Министара, па и од нас самих много је зависило, што се наш рад овако траљаво развукао и што је остао безуспешан, што је трпео државни и народни организам. А ево зашто: Данас нема искреног пожртвовања и несебичног рада; данас нема више ничега светога и узвишеног. Знање, скромност, вредноћа не представљају никакву вредност.

Несавесни елементи без скрупула у великом броју играју важну улогу у јавном животу и њима су сва могућа сретства дозвољена. До јуче су служили оно што данас нападају, до малочас су рописки пузили пред оним, ко их извлачио на површину да га сада јавно удара у лице и удвара се другом. Као своју личну вредност, они износе познанства са моћним Марком и утицајним Јанком.

Главна је успјети, ма преко чијих леђа. Ни обзир, ни пажња, ви часна реч, ни захвалност, ни обавеза не постоји. Ове грешке, ове мане, ово зло, треба лечити и то одмах и не смемо дозволити да нико преко наших леђа свиђа личне рачуне.

У нашем раду, ако желимо да имамо успјеха, да дођемо до циља, треба да смо одлучни, доследни, да имамо сталан и одређен правац и да знамо шта хоћемо.

Тога, г. г. посланици, нажалост до сада није било. Било је највише колебања, највише трзавица, неодлучности а све је то долазило са одговорних места, која су требала да предњаче и да нам за пример служе. У овај високи дом довела нас је политика шестојануарског програма—курса, у којем је тачно прецизирано: један народ, једна држава, недељива, моћна и напредна, Краљевина Југославија, од снежног Триглава, до шумног Вардара, од мутне Тисе до плавог Јадрана.

На овом програму ми треба не само да радимо већ да се за њега боримо, живимо и падамо, да му будемо верни и одани, као што је био вјеран и одан стари Југ-Богдан са својих 9 синова, честитом Цару Лазару.

Схватимо данашње тешко економско стање земље, схватимо озбиљност времена у коме живимо и будимо свесни чему нас води наш нерад и несклад и шта хоће наши спољни непријатељи, који желе да убаце забуну у нашој рођеној кући, јер су свесни да само на развалинама наше државе могу градити своју бољу будућност. И баш када су ови елементи према нама непријатељски расположени, када желе да међу нама створе раздор и мржњу у нашој властитој кући, сви прави и искрени синови Југославије морају се организовати и збити у густе редове, служећи вјерно југословенској идеји, а истодобно морају осудити погубан и издајнички рад

свих оних, који у противном смислу раде, и чији рад нашим непријатељима погодује.

На овоме месту хоћу да са задовољством истакнем, да је наша спољна политика у току прошле године донела неколико истинских задовољавајућих резултата. Нова организација Мале Антанте која је савезничке земље истакла у први ред међународног живота, и дала јој значај који јој припада, на којој је савесно, истрајно и врло плодно радио наш Министар иностраних послова г. Јевтић, осигурала нам је међународни престиж и дала нам оно место које нам припада у концерту Европских држава. Овај крупни догађај деловао је врло повољно и на најшире народне слојеве, који врло добро разумеју сав његов значај. Наш народ жели да му се осигура мир, и он је потпуно свесан да се то може постићи једино тако, ако тај мир чувају заједничком снагом, њему пријатељски наклоњене државе, везане са нашом земљом не само идентичношћу интереса, него и братском крвљу и срдачним осећањем. Народ зна да је слога овај фактор који осигурава мир и напредан развој, а то је за њега животно питање, а у томе и јесте смисао оне народне: Слогом се велике ствари постижу, а неслогом и мале кваре.

Поштрејседник Др. Коста Поповић: Има реч нар. посланик Г. Др. Милован Грба.

Др. Милован Грба: Прошле буџетске године казао је Господин Министар финансија да је узрок финансијске невоље криза поверења и катастрофалан пад аграрних производа. Криза поверења није никла у години 1931, него је она много старијега датума.

Јован Скерлић у предатној скупштини држао је један говор о банократији. После тога био је много оцрњивши и прерано је легао у гроб. Од то доба код нас нико то питање није оштро расправљао. Сви ми увиђамо да је потребан закон о банкама. Велики део прихода од банака иде на издржавање банковног чиновништва. Велики део на дивиденде, а због премалог узимања у резервни фонд, за покриће губитка настао је велики слом банака. Тако да су код нас у Савској бановини пропале банке: Занатлијска, Балканска, Словенска банка, Приморска банка, Есконтна банка и Село банка. При том, сем г. Предавца, нико није дошао у затвор ни ти је кажњен: било од стране чланова управних одбора, било од свемоћних директора. Некажњивост ствара расуло у земљи. Уредбом послужила се је и Прва хрватска штедионица прошле године, а сада и Српска банка и Градска штедионица. Све се ово догодило на штету малог улагача, а да га ми са своје стране нисмо ничим заштитили. Многи наши људи, дошавши из Америке, уложили су свој новац у доларима у ове новчане заводе, а данас га не могу добити ни у динарима. Узрок да су овако јаке банке у Загребу дошле у тешкоће, лежи такођер у превеликим платама директорима и прокуристима кво и ренумерацијама из билансе које би требало

да иду у резервни фонд, а главни удар задали су велики улагачи који су вађењем својих улога у јесен 1931 г. на Прву хрватску штедионицу и тиме повукли сиротињу да и она тражи своје мале улоге. Данас се са уложним књижицама прави закутна трговина и избијају скандали као онај случај са убијеним портиром и нови случај са адвокатом Риболијем. Власт се држи као сказалка на сату која стиже време, а прилике траже предвидне и предусретне мере. Кад је Српска банка и Градска штедионица доспела под Уредбу, онда се широм Загреба тврдило да су то извели они исти милионари који су ринирали Прву хрватску штедионицу. Тврди се да је већина међу њима богати загребачки Јевреји, па је код малих улагача никла антисемитска мржња.

Кад је могао министар Крајач да прекине банковну дискрецију и обелодани конто г. Раде Пашића, с већим правом би могао г. Министар финансија и трговине интервенирати код књиговодства трију банака у Загребу и изнети имена оних милионара који су начинили рунове. Ово би умирило донекле и мале улагаче, а и дало доказа да се према милионарима имаде грађанске куражи. Говори се да у Загребу имаде око пола милијарде новца тесаурираног у касете и чарапе и да људи рађе држе новац неуложен, него да им га упропасти банковна хијерархија и милионари са својим шпекулацијама. Само један строг закон о банкама може вратити мир и поредак, јер хаос и метеж у економском животу нашега народа и изискује нагле промене па макар те биле и на горе.

Као Квидос верум (Cupidus verum poverum) неверум већ се јавио сенатор Др. Мажуранић са једним читавим својим друштвом, који је дао једну изјаву, која не сме остаги неодговорна од стране посланика са леве стране Дрине и Саве. Он је казао: Југословенство је негација Српства, Хрватства и Словенства. Жалосно је баш он — унук Бана Мажуранића, који је био Илирац и који је пре сто година прихватио идеологију јединства Срба, Хрвата и Словенаца, да он једно питање које је пре сто година решено, данас изнова потеже. Хрвати кајкавци заједничким дијалектом везани су уједно са Словенцима. Хрвати штокавци везани су заједничким дијалектом са Србима и Људевит Гај и Вјекослав Бабукић узели су штокавски дијалекат за књижевни дијалекат да на тај начин уједине све Хрвате и Србе дајући им један књижевни језик и чинећи их једним народом. Већ сто година опстанка југословенске идеологије не значи негацију него сумаријум виших особина и српства и хрватства и словенства, које се издиже изнад кампанилског мештанства и покрајинске антипатије на уљезе и дошљаке.

Питање федерације код нас и у емиграцији до апсурда је расправљано и ко то питање покреће то-

ме је стало да изазива унутарње свађе. Јер нема те главе у нашој земљи, која је кадра наћи територијалне базе за федеративне јединице. Па и ова господа која су то питање покренула о томе конкретно ћуте, јер знају да то питање може само изазвати такав метеж и комешање да може доводити и до опстанка ове земље и зато су се сви наши људи у напону своје памети, кад су могли изрећи своја гледишта, одрекли федеративно уређење овој земљи. Кад је Трумбић на Женевској конференцији у јесен 1917 интерпретирао Крфску декларацију, изјавио је: „Један смо народ и избрисаћемо све провинцијске границе, јер је те границе међу нама туђин створио“. То је била најпаветнија изјава коју је г. Трумбић у целој својој политичкој каријери дао. Исто је г. Корошец у 1918 години изјавио да је за јединство државе и народе на челу са династијом Карађорђевића. И мени је рекао да стојећи на јединству Срба, Хрвата и Словенаца прима династију Карађорђевића па и белу и црну руку. С тога је његова најновија изјава достојна једног незрелог гимназијалца.

Ми смо у почетку 1919 г. имали расположење целога нашега народа и све факторе за јединство државе и народа. Али, нашао се један човек, који је то се покварио. Тај човек звао се г. Светозар Прибићевић. Дошавши у Београд, њега је примио оберучке Никола Пашић. Стојан Протић, браћа Маринковић, Љуба Давидовић и сам Министар двора Живко Балугџић. Од Доситеја нико тако није примљен. Но они сви скупа нису познавали темперамент и карактер г. Прибићевића, да баш онога он најрадије угризе и уједе ко му помогне у једној његовој сарадњи. Поставши министар унутрашњих дела он је гризао путем говора, путем новина, путем указа, путем жандармских батина, а ма сваког који је био на путу његовим амбицијама да он постане диктатор ове земље, а нарочито пак да буде вођа Хрвата. Он је југословенску идеологију, чији је творца био у народу бискуп Штросмајер, метнуо у свој партијски програм, мислећи да ће све хрватске масе за собом што милом што силом повући. Ко није био с њим, могао је бити ма како добар Југословен, он је био нагрђиван, ако не антидржавним елементом, а оно настраним Србином, заосталим Хрватом и запуштеним Словенцем. Ово вређање а и антипатија спрам Светозара Прибићевића учинило је од Хрвата који су били много југословенски расположени, да су постали искључиво Хрвати, а многи од њих који су били националисте за време рата, враћали су се у Франковачке таборе. Својство је племенског ренегата хтети бити другом племену вођа и његов шовинист. Због овакве политике г. Прибићевић је начео решавање аграрне реформе једном нечувеном динамиком, што је требало нарочито регулисати јасним законима, Он је свом дугогодишњем благонаклоном вођи Др. Богдану Медаковићу послао ме-

раче да му одузму земљу; он се је показао као човек без сваке скале и сказаљке у мозгу.

Још године 1919 нарочито је одјекнуло болно код свих оних конзервативних Срба који се нису истицали, кад је Светозар Прибићевић пустио из затвора сарајевске комунисте које је Војвода Степа дао ухапсити и који је због тога сишао са свога положаја. Прибићевић је 1920 наредио својим одборницима у Загребу да гласају за начелника комунисту у Загребу. Он је пропустио казнити загребачку полицију када је лагала да је организатор атентата на Драшковића Ерцигоња три дана раније утекао, а стварно дан после атентата загребачка полиција му је омогућила да побегне. Сав онај неред који се догађао у Савској бановини терети г. Прибићевића и узрок је тешком процесу гуверменталисања и града Загреба и хрватског дела народа. Г. Прибићевић мрко је гледао на свачију славу, па и на оних са Кајмакчаланом, тек његова изјава о Кајмакчалану отрезнила је многе људе у Београду. Сваки пречански Србин — он може ићи на линију заједно са Хрватима, ако су Хрвати гуверменталисани, али водити једну опозицију и предњачити у псовкама — то је само могао г. Прибићевић. И њега ће историја оптужити и осудити да је он крив судару духова у Народној скупштини који су трагично платили Радић и његови другови. Исто је тако његова управо кривња, да је г. Влатко Мачек дао старо франковачку изјаву. Штросмајер је био за идеологију уједињења свих Јужних Словена. Старчевић је био за Велику Хрватску од Триглава до Солуна, али један покрштени Жидов др. Франк који је био у служби аустро-мађарског ђенералштаба, тај је био за уједињење само католичких јужних Словена без оних Србије и Црне Горе, а како се, сам покрстио у католичку веру, тражио је да се Срби који се налазе међу католичким Хрватима бар похрвате, ако неће да покатоличе. То је она тријалистичка држава коју је Аустрија обећавала Хрватима и Словенцима, а никад је није провела. Ту дустријску ковцепцију данас тражи г. Влатко Мачек са својим интервјуем у „Ле Пети Паризиен“ велећи: Нека се сви Србијанци повуку с ону страну Дрине и Саве, а 30% Срба у тим крајевима нека се препусти хрватском либерализму.

Ко меће границу између Срба на Дрини и Сави, тај чини издају српскога дела народа, а нарочито то чини ренегатски Србин Светозар Прибићевић, који данас прихваћа франковачку идеологију. Да је и Влатко Мачек прави Хрват, никад он овакву изјаву не би учинио. Рођен од родитеља Словенаца, он је географски Хрват исто тако као и г. Прибићевић. Ја само једно могу рећи: је ли можда г. Мачек у халуцинацији потукао у грађанском рату србијанску војску негде на Ускочком Горју, па да овако на милост и немилост диктира нама Србима од 30%, који знамо да Хрвати нису никада били либерали него фанатици

као католици или франковци или присташе југословенске идеологије. Овај словеначки ренегат који се са ренегатским Србином бори о вођство хрватског дела народа, показује да је једнострано васпитан и да никада не би онако што могао рећи да је запевао песму „Хеј, трубачу“ или „Читаву буну на Дахије“, „Дрино, водо, племенита међо“.

Познато је да организација наших Сокола иде за тим да развије друштвеност и дисциплину на нашем селу и баш на ову организацију у невреме и без разлога окомио се је католички епископат. Неко из иностранства могао би помислити као да постоји угњетавање католичког епископата, али о удобности католичког епископата може се свако уверити ко погледа онај лепо саграђени мали Ватикан између Мартићеве и Влашке улице у Загребу, који су саградили у овој нашој новој држави. Наш народ, сељачки наш народ, подноси толике терете на својим леђима за добро ове државе, и ако му је врло тешко, ипак је приступачан разлозима да многе своје поједине интересе подреди општим интересима. Код нас незадовољство шире банократи, бивши политичари који су били или потпретседници скупштине или министри, па чак и бивши претседници владе. Коначно и католички епископи, а не искључујем да имаде и у православној клиру људи који незадовољство у народ убацују. А откуд ово све? Ништа није већ за једнога човека него кад као полут Цинцината сиђе с власти и влада се као обичан грађанин. Те код нас појаве на жалост нема, него се код људи почиње развијати амбиција да се према другим грађанима са неком феудалном сувереношћу влада. Дозвољавају себи људи и испаде и огрешења о земаљске законе и власт је затварала очи пред овим првим огрешењима па онда на тај начин довела да ти људи држе да је њима све дозвољено и радити

и учинити. Ја држим да је сваки грађанин ове земље и у иностранству дужан владати се и не дати повода да својим радом не послужи непријатељима који ову земљу стежу. Држим да би Влада нарочито требала рад Светозара Прибићевића ставити пред један суд, јер он за своју политику данас не може добити ни најверније своје негдашње присталице, јер је потребно да се даде задовољштина законима ове земље. Прибићевић је са положаја власти кажњавао толике људе недужно, па ти имају право тражити да он буде суђен и кажњен онда када он то заслужује. Ја знам да наш буџет терети наш народ, али је наш земља извргнута звецкању оружја наших суседа, који нас на нашим границама непрестано изазивају. Покреће се ревизија мировних уговора а како се буџет вотира за државне потребе, то сваки онај који за њега гласе својим гласом удара по свима непријатељима наше земље и зато и сам гласам за буџет.

Потпретседник Др. Коста Поповић: Реч има народни посланик г. Драгутин Перко. (Нема га).

Реч има народни посланик г. Бранко Дрљача. (Нема га).

Реч има народни посланик г. Карло Гајшек. (Нема га).

Господо народни посланици, са вашим пристанком закључујем данашњу седницу. Као дневни ред идуће седнице предлажем: Продужење претреса извештаја Финансијског одбора о предлогу буџета државних расхода и прихода са предлогом финансијског закона за буџетску 1933/34 годину.

Прима ли Народна скупштина предложени дневни ред? (Прима).

Данашњу седницу закључујем а идућу заказујем за 14 ов. месеца у 8.30 часова.

(Седница је закључена у 1 час).

P R I L O Z I

INTERPELACIJA

Dr. Milana Metikoša, i drugova narodnih poslanika na G. Pretsednika Ministarskog saveta, radi zabrane rasturanja knjige „Moral Milana Đ. Padosavljevića“ od Bogomira Bogića.

GOSPODINE PREDSEDNIČE,

Nedavno je štampana knjiga Bogomira A. Bogića pod naslovom „Moral Milana Đ. Radosavljevića“, u kojoj knjizi se pretresa pitanje duga Udruženja rezervnih oficira i ratnika prema preduzimaču, koji je gradio Ratnički dom u Beogradu. Ta knjiga raspravlja pitanje materijalne prirode i iznosi odnose, koji se tiču izgradnje Ratničkog doma i obračuna, između preduzimača,

koji je izgradnju vodio, te Pretsednika Udruženja rezervnih oficira i ratnika g. Radosavljevića — lično. Pošto prema tome ova knjiga tretira samo ličnost, po ovom jedinom pitanju i pošto se ta ličnost, ako je povredena sadržinom knjige, može braniti po zakonu o štampi, lično, pred Sudom, po privatnoj tužbi, nema javnog interesa, da se sadržaj ove knjige prikrije od javnosti, jer može samo poslužiti interesima Udruženja rezervnih oficira i ratnika, a nikako na njihovu štetu, a još manje može škoditi opštem državnom interesu i ugledu naše države u zemlji i u inostranstvu, koji je razlog naveo državni tužilac, prilikom zabrane rasturanja ove knjige. Ne može se razumeti, da se jedno lično pitanje smatra opštim državnim interesom, u toliko pre, što

dotično lice ne vrši nikakvu javnu ni državnu funkciju. Ako pojedina Udruženja moraju i putem javnosti da raspravljaju potrebna svoja pitanja, nema razloga da se to sprečava, ako to služi ozdravljenju prilika u dotičnom Udruženju. Dobiva se dojam, da su važnija lična pitanja, nego opšti interesi ovako važnih udruženja u našem narodu, kao što je baš Udruženje rezervnih oficira i ratnika. Nedavno smo čitali u novinama o presesu, koji se vodio pred Sudom u Beogradu, protivu članova Uprave Udruženja ratnik invalida, a tu tužbu je podnelo to isto lice, g. Radosavljević, koji je štampao tim povodom i posebnu knjigu o nepravilnom radu u Udruženju ratnih invalida, a ta knjiga nije bila zabranjena od cenzure, pa je čudna ta dvojaka mera, tim više, kad se znade, koliko je važno i Udruženje ratnih invalida u opštem državnom interesu. Tada je dobio Sud prilike, da to pitanje presudi i pošto su svi članovi Uprave Udruženja invalida i oslobođeni, time je i javnost zadovoljena, jer se je saznalo pravo stanje. Kada se je to omogućilo u tom pitanju, čudno je, da se sada sprečava mogućnost raščišćenja odnosa čisto materijalne prirode između g. Radosavljevića i preduzimača, kod gradnje Ratničkog doma u Beogradu, kada je od velike

važnosti baš za samo Udruženje rezervnih oficira i ratnika, da se to pitanje raščisti i u javnosti i u samom Udruženju, a ako bude potrebno po privatnoj tužbi i pred Sudom, da se time daje zadovoljenje pravdi i istini.

Prema tome nije na zakonu osnovana zabrana rasturanja i prodavanja navedene knjige, pa sam stoga slobodan umoliti Vas, Gospodine Pretsedniče Ministarskog saveta, da mi izvolite usmeno u Narodnoj skupštini odgovoriti:

1) Je li Vam poznato da je državni tužilac za grad Beograd rešenjem svojim Kns. 980 od 1933 godine 9 marta zabranio rasturanje i prodavanje knjige „MORAL MILANA Đ. RADOSAVLJEVIĆA“?

2) Jeste li voljni odrediti da se ta zabrana skire i time omogući rasturanje navedene knjige u interesu javnog morala, pravde i istine?

Izvolite, Gospodine Pretsedniče Ministarskog saveta, primiti i ovom prilikom uverenje o mom odličnom poštovanju.

11 marta 1933 g.
Beograd.

Dr. Milan Metikoš
narodni poslanik.

Д-р КОСТА ПОПОВИЋ

СЕКРЕТАР

МИЛАН МРАВЉЕ

Присутни су г. г. Министри: Председник Министарског савета др. Милан Српкић, Министар социјалне политике и народног здравља Иван Пуцаљ, Министар правде Божидар Ж. Максимовић, Министар саобраћаја Лазар Радивојевић, Министар војног правде Јурај Деметровић, Министар шума и рудника Павло Матица, Министар финансија др. Милорад Ђорђевић, Министар унутрашњих послова Живојан Љакић, Министар просвете др. Радењко Степановић и Министар физичког васпитања народа др. Лавослав Јанжек.

Почетак у 4.30 часова.

САДРЖАЈ:

Пре диспутног реда: 1. Читање записника.
2. Интервјуација г. др. Милана Метикоша на Министар саобраћаја.

Дневни ред: Наставак пресеса у начелу извештаја Финансијског сабора о предлогу буџета државних расхода и прихода са израдом о финансијског закона за буџетску 1933/34 годину.

Говорници: др. Милан Метикош, Стеван Ђурић, Васил Грбић и др. Боро Јурић.

Председник др. Коста Кумануди: Отвара XXXVIII редовног сазива Народног скупштина. Извођење чита записник прошле седнице.

Секретар Милан Мравље: прочита записник XXXVIII редовног сазива.

Председник др. Коста Кумануди: Или ли примедба на записник? (Ника) Примедба нема, записник је крајњи.

Од скупштине имамо само једну интервјуацију.

Секретар Милан Мравље чита др. Милан Метикош народни посланик, упућује интервјуацију на г. Министар саобраћаја — о незаконито утроще-

